

SKOLAS VĀRDS

Nr. 1

Jauns iknedēļas žurnāls izglītības profesionāļiem

Nauda seko skolēnam
jeb kā «pazūd» audzēknis
un pedagogs?

Pilnīga vaučeru
sistēma ir nepilnīgs
risinājums

Cīņā par
bezmaksas
izglītību

Inītas Juhņēvičas neiespējami
iespējamā misija

Kā
atbalstīt jauno
skolotāju?

Mazā skola - mūsdienīgas
izglītības
pilotprojekts

Esam izdarījuši pirmos soļus

Par augstākās izglītības reformu – saruna ar Dmitriju
Kujšu, IZM Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju
departamenta direktoru

Planšetdatoru
izmantošana izglītībā
paver milzu iespējas

Kā izveidot un kā
veiksmīgi izmantot
blogus
mācību procesā?

Metodiskie
materiāli

3 Viedoklis

Nauda seko skolēnam jeb kā «pazūd» audzēknis un pedagogs? *Paed. mag. Māra Bērente*

4 Aktualitātes

Ar portālu *skolas.lv* cer atvieglot skolotāju darbu

5 Lielā tēma

Pilnīga vaučeru sistēma ir nepilnīgs risinājums. *Skolas klūs par atsevišķām budžeta iestādēm, kur vadība un administrācija būs atbildīgas par finansējumu.*

9 Ir jārisina

Ciņā par bezmaksas izglītību. *Ne jau skolu kompetencē būtu atrisināt jautājumu par bezmaksas izglītību.*

13 Personība

Inītas Juhņēvičas neiespējami iespējamā misija. *Viņas vadībā IKVD kontroli un uzraudzību nomainīs atbalsts skolām un izglītības kvalitātes veicināšana.*

16 Saruna

Kā atbalstīt jauno skolotāju? *Saruna ar iespējamās misijas mācību programmas vadītāju Ingu Pāvulu, kas izglītības jomā darbojas vairāk nekā 20 gadus*

18 Mazās skolas

Mazā skola - mūsdienīgas izglītības pilotprojekts. *Aija Tūna, Sorosa fonda - Latvija iniciatīvas Pārmaiņu iespēja skolā vadītāja, IZM reformu darba grupas Mazo skolu attīstības apakšgrupas vadītāja*

20 Skolotāja pieredze

Planšetdatoru izmantošana izglītībā paver milzu iespējas. *Gatis Narvaišs, skolotājs, Macibuvideo.lv autors*

22 Profesionāļa padoms

Vai blogi noder izglītībai? *Kā tos izveidot un kā veiksmīgi izmantot mācību procesā? Mg. Soc. Gatis Šerņešs*

24 Skolas psihologs runā

Ko darīt, ja skolā apsmej viens otru? *Stāsta Sanita Paula, Rīgas Lietuviešu vidusskolas psiholoģe, Skolu psihologu asociācijas valdes locekle*

26 Skola un vecāki

Agresijas epidēmija Latvijas skolās.

30 Augstākā izglītība

Esam izdarījuši pirmos soļus. *Par augstākās izglītības reformu - saruna ar Dmitriju Kulšu, IZM Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta direktoru*

32 Izglītības pētījums

Kāda būs, Latvijas skola, 21. gadsimtā? *Ausma Špona, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijas profesore, Baiba Brigrane, Rīgas domes deputāte*

35 Metodiskie materiāli

Didaktiskās spēles ķīmijas mācīšanā - kāpēc, kad un cik daudz. *Dr. paed. Mihails Gorskis, Daugavpils Universitātes asociētais profesors, Iecavas vidusskolas ķīmijas skolotājs*

37 Metodiskie materiāli

Spēle kā mācīšanās metode apgūstot angļu valodu. *Dace Ozoliņa, Ziemeļvalstu ģimnāzijas angļu valodas skolotāja*

Skolas Vārds ir klāt!

Ar prieku un gandarījuma sajūtu par labi paveiktu darbu esam nonākuši pie saviem lasītājiem. Tieši pašlaik jūs e-pastā ir nonācis pirmais jaunā e-žurnāla izglītības profesionāliem *Skolas Vārds* numurs. Kā dzima ideja par šādu izdevumu, jūs jautāsi? Pēdējos piecus gadus esmu bijusi skolu vidē labi zināmā laikraksta *Izglītība un Kultūra* galvenā redaktore. Pienācis laiks jauniem izaicinājumiem, kurus plānojam īstenot kopā ar domubiedriem un izglītības profesionāliem. Kāpēc gan lai izglītības profesionāliem un tiem, kas diendienā strādā izglītības jomā, nebūtu iknedēļas e-žurnāla? Mēs nolēmām, ka tādām ir jābūt, un ķērāmies pie darba.

Par ko ir stāsts? Mūsu mērķis ir sniegt izglītības jomā strādājošajiem nepieciešamo informāciju, padomus, iedvesmu, rosināt diskutēt un dalīties pieredzē. Žurnālā katru nedēļu varēsiet lasīt aktuālus viedokļus, intervijas, rakstus, ieteikumus, pieredzi, iepazīties un praktiski izmantot metodiskos materiālus. Žurnāls izveidots, sanākot kopā domubiedru grupai, kas līdz šim darbojusies gan izglītības jautājumu atspoguļošanā, gan praktiski strādājusi skolā, - tieši tāpēc mums izglītības joma ir skaidri zināma un saprotama.

Kāpēc *Skolas Vārds*? Tāpēc, ka uzskatām - skolām jābūt savam medijam, jo ne vienmēr viss ir atkarīgs no izglītības politikas veidotāju lēmumiem un uzstādījumiem. Darbs skolā, klasē rit savu gaitu, skolotāji strādā, māca, tālākizglītojas neatkarīgi no tā, kas notiek varas gaitenīs. Tieši tāpēc informēsim ne tikai par to, kas notiek lietišķos kabinetos un kā tas atsauksies uz skolas darbu, bet arī nodosim labo pieredzi un praksi, ko savā darbā var izmantot ikviens pedagogs. Tātad vairāk praktisku materiālu, pieredzes un padomu, kas nāk tieši no pašiem speciālistiem, kas strādā skolā vai darbojas izglītības jomā.

Kāpēc šāds formāts? Visi, kuri abonēs *Skolas Vārdu* 2013. gadam, katru nedēļu savā e-pastā saņems žurnālu elektroniskā formātā. Jūs to varēsiet izlasīt elektroniski vai arī izprintēt ērtā žurnāla formātā. Šis ir ērts variants skolām, jo izdevumu būs iespējams pavairot jums nepieciešamo eksemplāru skaitā, vai arī izprintēt tikai interesējošās lapas, piemēram, priekšmetu skolotājiem būs noderīgi metodiskie materiāli, kurus pēc tam izmantot mācību stundās. Patlaban žurnāla mājaslapa ir izstrādes stadijā, tāpēc par visām aktualitātēm savus lasītājus informējam šajā vietnē: skolasvards.wordpress.com

Lasiet, vērtējiet un rakstiet mums!

*Uzsadarbību,
Violeta Brenčeva,
žurnāla galvenā redaktore*

Žurnāls *Skolas Vārds*

Redakcijas adrese: Ropažu iela 76-16, Rīga LV - 1006

Tālr.: 26002264

E-pasts: skolasvards@gmail.com

Interneta vietne: <http://skolasvards.wordpress.lv/>

Sekoiet mums Twitter: @skolasvards

Galvenā redaktore: Violeta Brenčeva

Tālr.: 26002264

Pārpublicēšanas vai citēšanas gadījumā atsauce uz *Skolas Vārds* obligāta. Publikācijās paustais viedoklis ne vienmēr atspoguļo redakcijas viedokli.

Izdevējs: SIA V-Media

Vienotais reģ. Nr. 40103369264

Nauda seko skolēnam jeb kā «pazūd» audzēknis un pedagogs?

Paed. mag. Māra Bērente

Lai aizlāpītu valsts budžetu, izjauca arī pedagogu atalgojuma sistēmu. Kāds izrēķināja, ka valstij bezmaksas izglītība (kas vecākiem izmaksā Ls 100 – 150 uz mācību gada sākumu un ar to nebeidzas) ir pārāk dārga. Ir jāsamazina skolu (tātad arī skolotāju) skaits. Radās «brīnišķīga ideja» – nauda seko skolēnam. Publiski tika pausta cerība, ka veidosies «veselīga» skolu konkurence un ieguvējas būs skolas ar augstākiem mācību rezultātiem. Diemžēl arī šoreiz – «gribēja kā labāk, sanāca kā vienmēr». Aiz naudas, kas seko skolēnam, pazaudējam ne tikai skolotāju (uz ko klusībā tika cerēts), bet arī pašu izglītojamo.

Pirmkārt

Tas, ka šāds risinājums vismazāk ietekmēs tieši mazās lauku skolas, bija skaidrs uzreiz. Realitātē tika meklēti dažādi risinājumi – pieticīgākie skolotāji samierinājās ar mazāku atalgojumu, bet skolas tika saglabātas. Vienaldzīgākās pašvaldības skolas optimizēja, ļaujot vecākiem pašiem domāt – kā nodrošināt savam bērnam pieeju izglītībai. Mazliet apzinīgākās arī optimizēja, bet parūpējās, lai būtu transporta nodrošinājums.

Otrkārt

Nākamās «cietējas» bija vakara (maiņu) vidusskolas, jo vispārizglītojošās dienas skolas pārstāja atskaitīt skolēnus ar vājām sekmēm un neattaisnotiem kavējumiem. Daļu no šīs grupas, protams, tomēr atskaitīja. Bet tas notika pavasarī, lai nebojātu skolas statistiskos rādītājus. Tāpat rīkojās, komplektējot 10. klasi. Ja iepriekš atlasīja labākos, tad tagad, lai pietiktu audzēkņu, sāka pieņemt pilnīgi visus. Optimizēja arī daļu vakarskolu – pārsvarā pievienojot dienas skolām. Aktivās lauku skolas situāciju izmantoja saprātīgi un atvēra klases ar nodarbībām vakaros. Kā padomju gados.

Protams, modelim ir savi plusi. Jau pieminētās klases pie dienas skolām – tuvāk dzīvesvietai un pedagogiem: papildu darba iespējas. Turklāt skola pati var izlemt, kā sadalīt skolotāju darba samaksai paredzētos līdzekļus. Atklāts ir jautājums, kā šī iespēja tiek izmantota.

Treškārt

Dažviet visiem tika no-

teikts vienāds atalgojums – neatkarīgi no kvalifikācijas, darba stāža, papildu pienākumiem (t.i., piemēram, maģistra diplomu var nolikt arhīvā mazbērniem; priekšmeta metodiskā darba vadīšana, atbildība par kabinetu, un laboranta pienākumi jāveic sabiedriskajā kārtā u.tml.).

Ir arī pluss – skolas zināmā mērā var izlemt, cik lielas komplektēt klases. Tā kā acīmredzams ir fakts, ka nevar kvalitatīvi strādāt ar 30 skolēniem (īpaši sākumskolā un pamatskolā), tad skolas varētu modelēt klases ar 20 skolēniem. Bet...

Ceturtkārt

Realitātē uzvar cita tendence – jo mazāks kopējais stundu skaits, jo vairāk maksā par vienu stundu! Tātad izdevīgāki (un tik daudz sarēķināt prot visi) ir lielu klašu komplekti. Kā jūtas vidusmēra skolēns šādā situācijā (vājāk sagatavots, slimojošs pat nepiemīnēsim!) un kā skolotājs, tas nevienu neinteresē.

Jau tagad vismaz 50 % šo lielo skolu audzēkņu apgūst matemātiku, fiziku, svešvalodas pie privātskolotājiem

Jau tagad vismaz 50 % šo lielo skolu audzēkņu apgūst matemātiku, fiziku, svešvalodas pie privātskolotājiem. Pedagogam netiek dota iespēja izvēlēties, jo šādā klasē iespējams nodrošināt tikai lekciju tipa nodarbības un eksāmena prasībām atbilstošu pamatuzdevumu

treniņu (pat izmantojot IT!). Jauno standartu akcents uz pētniecisko darbību, sasaisti ar praksi un attīstošo mācīšanu paliek atsevišķu izlases stundu, ārpusstundu pasākumu nodarbes. Jo ikviena iepriekšminētā procesa pamatā ir saruna, sava viedokļa meklēšana un nestandarta risinājumu analīze. Vai to var veikt skolotājs ar 25 – 30 skolēniem vienlaikus?!

Pedagogam netiek dota iespēja izvēlēties, jo šādā klasē iespējams nodrošināt tikai lekciju tipa nodarbības un eksāmena prasībām atbilstošu pamatuzdevumu treniņu

Domāju, ka patlaban aktuālās diskusijas par bezmaksas izglītību tikai palielinās iepriekš minētās tendences, jo vienam skolēnam «sekos» lielāka naudas summa. Un nav svarīgi, kā to sauks. Vienkārši par naudu vai par vaučeriem.

Cēloņi un sekas – lielo pilsētu (vispirms jau Rīgas) lielākajās skolās būs labs nodrošinājums ar mācību līdzekļiem, salīdzinoši labs atalgojums, bet arvien zemāka mācību procesa «pievienotā vērtība». Mazajās skolās «pieklibos» tehnoloģijas un novecos pedagogi.

Likumā visiem paredzētas vienādas tiesības uz kvalitatīvu izglītību. Kurš tās nodrošinās?

Ar portālu *skolas.lv* cer atvieglot skolotāju darbu

LETA informācija

Ar portālu *skolas.lv* tiks atvieglota un uzlabota skolo-tāju un skolas vadības darbība, skolēniem būs iespējams no-drošināt interesantāku mācīša-nās procesu, kā arī visi ar skolu saistītie materiāli būs centrali-zēti – uzskata portāla veidotāji.

Skolas.lv ieguvums ir ērta pieeja elektroniskajiem mācī-bu materiāliem, kas ir viens no veidiem, kā aizvietot skolēnu darba burtnīcas, kam vecāki tērē lielu naudas summu un kas nav parocīgas ne audzēkņiem, ne pedagogiem, iepazīstinot skolotājus ar topošo projek-tu, vēstīja projekta izstrādātā-ja AS *Datorzinību centrs* valdes priekšsēdētājs Andris Ķikāns.

Portāls piedāvās stun-du saraksta ģeneratoru jeb pa-līdzēs sagatavot stundu plānu, kas atvieglēs mācību stundu saraksta veidošanu. Tāpat *sko-las.lv* ir izglītības informācijas resurss, kas nodrošina iespēju Izglītības un zinātnes ministri-jai ērti iegūt un analizēt izglītī-bas datus no visām valsts sko-lām un atklāt nozares kopainu.

Viņš skaidroja, ka portāla izveidošanā jau veikti 85 % projekta prasību, tādējādi portāls *skolas.lv* jau ir gatavs pilotprojek-ta sākšanai. Par to, ka portāls *sko-las.lv* ar savām piedāvātajām ie-spējām ir ieinteresējis skolotājus, liecināja saņemtie daudzie jautā-jumi par to, kad tad skolotājiem būs iespēja ar portālu strādāt.

Projekta īstenotāji pauž, ka *skolas.lv* kā pirmā vienotā un centralizētā elektroniskā mācību vide ir būtisks ieguvums gan Lat-vijas skolām, īpaši lauku reģio-nos, gan skolēniem un viņu ve-cākiem, gan nozari pārraugošajai

Izglītības un zinātnes ministrijai. Latvijai, kas pašlaik elektronis-ko izglītības resursu izmanto-šanā būtiski atpaliek no dau-dzām citām Eiropas Savienības un pasaules valstīm, *skolas.lv* izveide ir jauna iespēja ieviest modernas mācību metodes.

«Patlaban *skolas.lv* ir iz-strādes noslēguma fāzē, un mēs esam gatavi pilotprojekta sāk-šanai, ko ļoti gaida arī pedagogi un skolas visā Latvijā. Pirms kāda laika Izglītības un zinātnes minis-trijas publiski paustā informācija par iespējamajām izmaiņām projekta norisē rada neskaidrības par tā tālāko virzību,» norādīja *Datorzinību centra* valdes locekle Signe Bāliņa.

«Redzot, ka tehnoloģijas kļūst aizvien nozīmīgākas mā-cību procesā, mēs negribētu, ka skolotāji, skolēni un vecāki, kā arī nozares ministrija zaudētu praktiski jau izstrādātu projektu, kas ir tik svarīgs Latvijas izglītī-bas attīstībai. Tādēļ esam gatavi gan nodrošināt projekta pabeig-šanai trūkstošos resursus, pie-mēram, piedāvāt savus serverus portāla pilotprojekta sākšanai, gan risināt dialogu ar Izglītības un zinātnes ministriju par por-tāla attīstību,» skaidroja Bāliņa.

Skolas.lv nav portāls tā klasiskajā izpratnē, tā ir interak-tīva darba un mācību vide sko-lotājiem un skolēniem un infor-mācijas resurss valsts izglītības sistēmai kopumā. Paredzēts, ka portāls nodrošina elektronisku risinājumu daudziem izglītības nozares darbinieku jau gadiem apspriestiem jautājumiem, pie-mēram, nozīmīgu daļu skolotāju darba laika aizņem mācību ma-teriālu meklēšana, sagatavošana,

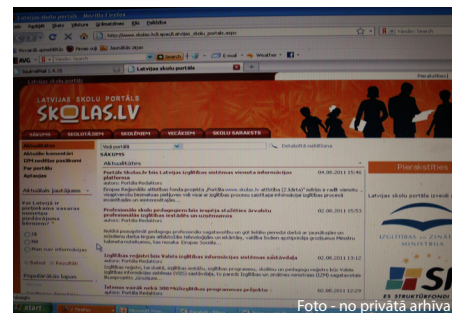

Foto - no privātā arhīva

pavairošana un darba uzdevumu pārbaude. To visu būs iespējams daudz ērtāk veikt elektroniski.

Pagājušajā nedēļā notiku-šajā virtuālajā skolotāju aptaujā, kurai bija pieslēgušies aptuveni 90 lietotāji, 46 % skolotāju par vis-nozīmīgāko ieguvumu no portā-la *skolas.lv* ieviešanas atzina elek-tronisko mācību resursu krātuvi. 39 % aptaujas dalībnieku vērtē-jumā būtiska nozīme ir *skolas.lv* piedāvātajam mācību materiālu veidošanas rīkam. Skolotāji atzi-nīgi novērtē arī dažādu testu au-tomātisko novērtēšanu un iespē-ju veidot aptaujas skolā un klasē.

Izglītības un zinātnes ministrs Roberts Ķīlis šovasar pavēstīja, ka ministrija neturpinās portāla *skolas.lv* darbu tādā veidā, kādā tas ir patlaban, jo tas ir pārāk dārgs un problemātisks no prog-rammatūras un izmantošanas viedokļa. Tas tiks transformēts, un būs vieta, kur būs publiski pieejami digitālie materiāli, kas bija paredzēti uz *skolas.lv* plat-formas, taču netiks veidots līdz-iņieks privātā sektora projektiem, piemēram, portālam *e-klase*.

Portāls *skolas.lv* tika at-klāts 2008. gadā, un tā izveidē tika ieguldīti 127 985 lati, īsteno-jot projektu *Latvijas vispārizglīto-jošo skolu informatizācija*. Portāla izveidi nodrošināja *Datorzinību centrs*.

Otrajā kārtā Izglītības un zinātnes ministrija nolēma ieguldīt 3,2 miljonus latu. Jūli-jā ministrija informēja, ka par portālu no Eiropas Savienības fondu līdzekļiem jau samak-sājusi 1 107 548 latus no plā-notajiem 3,2 miljoniem latu.

Skolotāji! Aicinām jūs dalīties pieredzē – kādas ar izglītību saistītu portālu iespējas jūs jau izmantojat savā darbā un vai *skolas.lv* radītās iespējas, jūsu prāt, nedublēsies ar pašlaik piedāvātajām? Rakstiet uz skolasvards@gmail.com! Nākamajā numurā pētīsim šo tēmu plašāk, tāpēc jūsu viedokļi un pieredze mums lieti noderēs!

Pilnīga vaučeru sistēma ir nepilnīgs risinājums

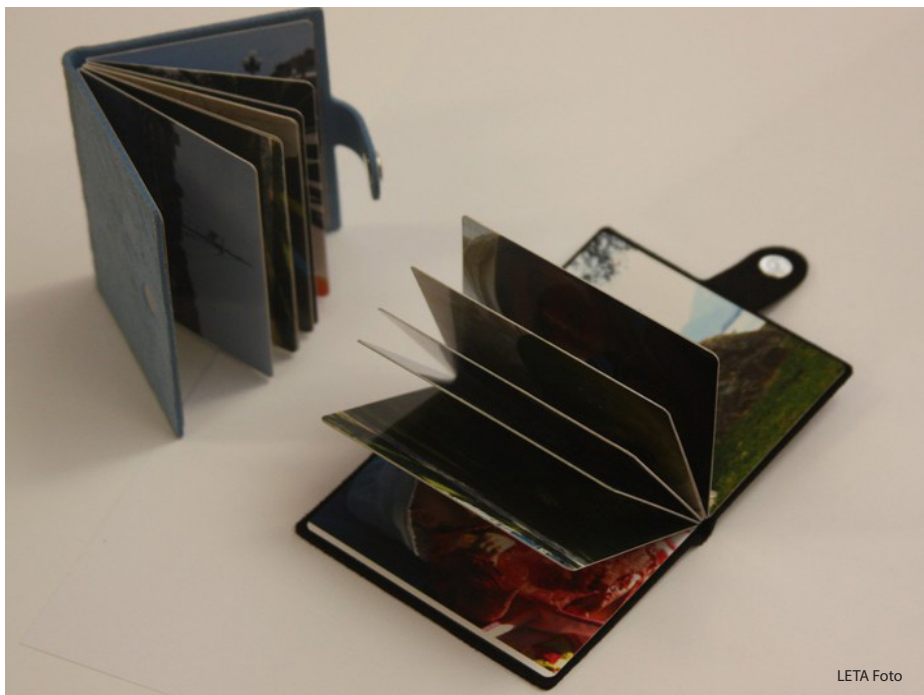

Nika Aleksejeva

Līdzšinējā vispārējās izglītības finansēšanas sistēma nav īpaši jēdzīga – intervijā žurnālam *Skolas Vārds* uzsver izglītības un zinātnes ministrs Roberts Ķīlis. Galvenais iemesls tam ir dažādie finansējuma avoti, kas rada nevienlīdzīgu skolu konkurenci. Risinājums – valsts galvojuma jeb vaučeru sistēma, kas pilnīgi visu valsts finansējumu, kas nepieciešams, lai bērns saņemtu vispārējo izglītību, nodod vecāku rokās. Izvēles brīvība, vienlīdzīgas iespējas, kvalitāte konkurences iespaidā ir vaučera teorētiskie plusi. Praktiskie jautājumi raisa pārdomas.

Teorētiski lielākais ieguvums ir no ierobežotajiem līdzekļiem

Valsts budžetā līdzekļu vidējai izglītībai ir tik, cik ir. To kā galveno iemeslu ieviest vaučeru jeb valsts galvojuma sistēmu savulaik jau minēja ministrs R. Ķīlis, bet žurnālam *Skolas Vārds* vēlreiz uzsvēra Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) izveidotās Finansēšanas principa izstrādes ekspertu darba grupas pārstāvis, Latvijas Vecāku kustības idejas aizsācējs Reinis Ziļevs. Līdzīgi domā arī Pasaules Bankas vadotais izglītības ekonomists Harijs A. Petrinos (*Harry Anthony Petrinos*). Savā blogā, kas publicēts ikgadējā pasaules izglītības inovāciju sammita *WISE* mājaslapā, viņš to uzlūko kā valsts iespēju visiem sniegt vienlīdzīgu iespēju iegūt izglītību, brīvi izvēloties

LETA Foto

piemērotāko skolu. H.A. Petrinos savā rakstā atsaucas uz pētījumiem, kas nepārprotami rādot – vaučeri ne tikai rada izglītības pieejamību katram, bet arī uzlabo skolēnu sekmes, kas vēlāk palīdz veiksmīgi iestāties augstskolā, atlikt precības un palielināt individuālos ienākumus.

Pilnīgs vaučers nav universāls risinājums

Taču jau 2006. gada Austrālijas institūta pētījumā Endrjū Makintošs (*Andrew Macintosh*) un Deba Vilksons (*Deb Wilkinson*) secinājuši, ka vienīgais neapstrīdamais arguments par labu vaučeru sistēmai ir vecāku izvēles brīvība. Pārējie argumenti pētījuma rezultātā nav pierādīti. Ir secināts, ka pilnīga vaučeru sistēma tomēr ir dārgāka (2002./2003. mācību gadā sistēmai tērēja par 5 miljoniem mazāk nekā pēc reformas), turklāt radīja sociālās noslāņošanās un vienlīdzīgu ie-

spēju trūkuma risku. Arī Dānijas 2008. gada atskaitē ir secināts, ka vaučeru sistēma veicina audzēkņu noslāņošanos pēc etniskajām un sociālekonomiskajām pazīmēm. Austrālijas pētījumā arī nav gūts pierādījums tam, ka skolēnam piesaistītā finansējuma sistēma kāpinātu viņa sekmju līmeni. Identificēti gan augsti, gan vidēji, gan zemi skolēnu sasniegumi. E. Makintošs un D.Vilksons secina, ka vaučeru sistēma nav automātisks risinājums, un pirms tās ieviešanas iesaka ieviest mehānismu, kas pedagogu algu sasaista ar profesionālo sniegumu, un ieguldīt naudu tajos vispārējās izglītības sektoros, kas sniegs vislielāko atdevi izglītības ziņā.

Igaunijas piemērs

Šķiet, šiem ieteikumiem ir sekojis mūsu ziemeļu kaimiņš. Igaunija tā saukto vaučeru sistēmu ieviesa jau 2008. gadā.

Risinot mazo skolu problēmu piesaistīt pietiekami lielu finansējumu, lai nodrošinātu pilnvērtīgu mācību procesu arī nelielajam bērnu skaitam, tā atlikušo nepieciešamo līdzekļu daļu ļauj kompensēt pašvaldībām. Jautājums gan rodas pašu pašvaldību turīgumā. Tas jau atkal rada nevienlīdzīgu, taču efektīvu pārvaldes sistēmu – pašvaldības nevis finansē, bet pēc pārrunām ar skolu direktoriem līdzfinansē skolas.

Vaučeru mehānisma ideja ir vienkārša – tā vietā, lai naudu piešķirtu skolai, tā tiek iedota bērna vecākiem. Tie, izvēloties bērnam piemērotāko izglītības iestādi, rada skolu savstarpējo konkurenci. Konkurence savukārt kāpina kvalitāti, kas jāsasniedz, saimniekojot ar tiem līdzekļiem, kas skolā parādās līdz ar bērniem. Sistēmas idejas pamatā ir privāto skolu paraugs. Tās kā izglītības tirgus spēlētāji piesaista tik daudz naudas, cik vecāki, kas vēlas savam bērnam labāku izglītību, spēj atļauties. Kvalitāte par ierobežotiem līdzekļiem. Mehānisms šķiet nevainojams, bet rada dažus kritiskus «BET».

Pašvaldību līdzdalība nedaudz atgādina pašreizējo Latvijas vispārējās izglītības sistēmu. Turklāt arī skolotāju atalgojuma ziņā ir līdzīgi kā ar vaučeru – «nauda seko skolēnam». Taču igauņu variantā nauda neseko skolēnam attiecībā uz pedagogu algām, bet pārējo mācībām nepieciešamo nodrošinājumu. Skolotāju algas savukārt ir veids, kā skolas «audzē savus muskuļus». Igaunijā tās var brīvi saimniekot ar pieejamajiem līdzekļiem un veidot pievilcīgu pedagogu atalgojuma sistēmu, lai

piesaistītu labākos. Iespējams, tieši konkurences un tirgus principa vadītu saimniekošanas apstākļu dēļ Igaunijā pērn secināts – privāto skolu skaits pieaudzis.

Vaučers jeb valsts galvojuma sistēma Latvijā

Atsaucoties uz Latvijas augstāko likumu, kas nosaka – vispārējā izglītība valstī nodrošināma bez maksas, IZM Finansēšanas principa izstrādes ekspertu darba grupas pārstāvis R. Ziļevs stāsta, ka pašlaik «vaučera grozā» plānots «ielikt» finansējumu mācību līdzekļiem, telpām ar nepieciešamo aprīkojumu, skolotāju darba algām, apkurei, elektrībai, interešu izglītībai, mācību ekskursijām un citiem tēriņiem, kas nepieciešami, lai skola pilnvērtīgi funkcionētu. Vecākiem atliek vien nodrošināt bērna apģērbu, burtnīcu, kancelejas piederumus, treniņtērpu un ēdināšanu. Vaučeram vajadzētu nosegt visus nepieciešamos izdevumus, taču viennozīmīga risinājuma, ko darīt, ja ar to nepietiek, nav. Lai mazinātu nevienlīdzību skolu finansējumā, ir plānots atteikties no pašvaldību piešķirtajiem līdzekļiem. Arī vecāku līdzfinansējums nu kļuvis par jutīgu jautājumu pēctiesībsarga Jura Jansona aicinājuma vērsties tiesā, ja skola liek iegādāties mācību grāmatas par vecāku līdzekļiem. Viss ir atstāts uz talantīgu skolu direktoru pleciem. «Viens no galvenajiem aspektiem šajā galvojumu sistēmā ir skolu autonomija,» skaidro R. Ziļevs, «tas nozīmē, ka šīs skolas kļūs par atsevišķām budžeta iestādēm, kur vadība un administrācija būs atbildīgas par fi-

nansējumu kā jebkura budžeta iestāde. Tā saņems konkrētu finansējuma apjomu, ko plāno izlietot ne tikai, lai izdzīvotu, bet arī, lai attīstītos.» Šāda ir pagaidu vīzija par vaučeru sistēmu Latvijā, ko plānots dažās skolās izmēģināt jau nākamā mācību gada sākumā. Tiesa, lai glābtu mazās skolas, ministrija apņēmusies izstrādāt atsevišķu risinājumu.

Mazās skolas ārpus konkurences

Viens no risinājumiem mazo skolu izdevumu optimizēšanai ir pārcelšanās uz mazākām telpām. Cits – esošās skolas pārveidot par multifunkcionāliem centriem, kur līdzās skolas klāsēm varētu ierīkot mūžizglītības centru, frizētavu, trenažieru zāli, tādā veidā sadalot telpu apsaimniekošanas izmaksas.

Pašlaik «vaučera grozā» plānots «ielikt» finansējumu mācību līdzekļiem, telpām ar nepieciešamo aprīkojumu, skolotāju darba algām, apkurei, elektrībai, interešu izglītībai, mācību ekskursijām un citiem tēriņiem, kas nepieciešami, lai skola pilnvērtīgi funkcionētu. Vecākiem atliek vien nodrošināt bērna apģērbu, burtnīcu, kancelejas piederumus, treniņtērpu un ēdināšanu. Vaučeram vajadzētu nosegt visus nepieciešamos izdevumus, taču viennozīmīga risinājuma, ko darīt, ja ar to nepietiek, nav.

Tomēr, ja arī šie pasākumi ļaus audzēknim saņemt visu nepieciešamo par summu, kas viņa

«grozā», mazās skolas ir ārpus vaučeru sistēmas teorētiski radītās konkurences. Tā uzskata Aija Sprinķe, Bauskas novada izglītības pārvaldes vadītāja: «Mēs nevaram teikt, ka lauku apstākļos vaučeru sistēma var darboties kā kvalitātes rādītājs, jo vecāki, kas ved bērnu uz tuvējo skolu, kas jau tā ir 20 kilometru attālumā, neizvēlēties mācību iestādi, kas ir 40 – 50 kilometru attālumā, finansālu apsvērumu dēļ. Pilsētas vai lielpilsētas apstākļos tas varētu būt kā viens no instrumentiem, kas ļautu sabiedrībai, vecākiem pēc publiskiem kvalitātes kritērijiem noteikt, kura skola ir labāka.»

Valsts skolas un privātās skolas

Ja mazās skolas zināmā mērā atrodas ārpus konkurences, valsts un privātās skolas pilsētās tiek nostādītas līdzvērtīgos apstākļos. «Tā kā galvojuma sistēma paredz to, ka tā pilnībā nosedz mācību procesu, protams, privātskola, pildot valsts standartus un sniedzot valsts pakalpojumus, nevarēs prasīt papildu samaksu no vecākiem par izglītības nodrošināšanu. Tādējādi valsts un privātās skolas ir vienlīdzīgas,» stāsta R. Ziļevs. Savukārt privātās skolas *Maksima* līdzdibinātāja Ināra Kuharjonoka uz jautājumu, vai privātās skolas prasīs papildu maksu par izglītību, atbild: «Ja būs vaučeru sistēma, tad izglītības pakalpojumi izmaksās mazāk.» Arī ministrs Roberts Ķīlis atbild, ka vaučeru ieviešana neparedz nekādas pārmaiņas īpašuma tiesībās. Vien izglītības standartu minimums (neatkarīgi no īstenošanas meto-

dēm) ir jāizpilda jebkurai mācību iestādei neatkarīgi no tā, vai tās dibinātājs ir valsts, privātpersona, vecāki vai augstskolas.

Konkurences blakusefekti

Lai gan Cēsu novada Liepas pamatskolas direktore Kristīne Rebinova kopumā iecerēto vaučeru sistēmu vērtē labi, daži iespējamie sistēmas blakusefekti rada viņā bažas. Pirmkārt, varētu zust sadarbība starp kaimiņu skolām, jo katra baidītos, ka bērns aizies uz otru. Viņa paredz, ka katra skola mēģi-

Skolas kļūs par atsevišķām budžeta iestādēm, kur vadība un administrācija būs atbildīgas par finansējumu kā jebkura budžeta iestāde. Tā saņems konkrētu finansējuma apjomu, ko plāno izlietot ne tikai, lai izdzīvotu, bet arī, lai attīstītos. Šāda ir pagaidu vīzija par vaučeru sistēmu Latvijā, ko plānots dažās skolās izmēģināt jau nākamā mācību gada sākumā.

nās pārvilināt pie sevis bērnus ar augstiem mācību un olimpiāžu sasniegumiem. «Arī tagad ir tā, ka vasarā viens skolas direktors zvina otras skolas bērnu vecākiem un piedāvā pāriet uz viņa skolu, jo tās vārds ir labāks, skanīgāks, pazīstamāks. Nauda jau seko skolēnam,» stāsta Kristīne Rebinova. Savukārt Aija Sprinķe stāsta, ka cīņa par katru izglītojamo notiek ne tikai skolu, bet arī novadu starpā. Tie sacenšas ar pakalpojumu nodrošinājumu, piemēram, ērtu trans-

portu līdz lauku skolai. Šovasar esot bijusi cīņa par bērniem, kas dzīvo tuvu novadu robežām. Iesākumā vecāki teica, ka bērnu sūtīs uz kaimiņu novadu, jo tur ir nodrošinātas brīvpusdienas. Tagad veiktas pārrunas ar Bauskas pašvaldību, un ar tās palīdzību arī nodrošinātas brīvpusdienas. Tad pierobežā dzīvojošo bērnu vecāki lēma par labu Bauskas novadam, turklāt atnāca bērni arī no citu novadu pierobežām.

Vaučers vien kvalitāti nenodrošinās

Lai gan līdz ar vaučeru ieviešanu plānots likvidēt skolu nevienlīdzīgu konkurenci, piesaistot pašvaldību finansējumu, Dānijā piedzīvotais skolu segmentācijas drauds paliek. Ir izpētīts, ka bērniem, kas nāk no ģimenēm ar zemu ienākumu līmeni, ir zemākas sekmes. Skolu starpā valda konkurence, un katra var izvēlēties savu rīcības stratēģiju. No vienas puses, tās var piesaistīt audzēkņus ar labām sekmēm, no otras – kļūt piekāpīgākas pret skolēnu zemajiem sasniegumiem, baidoties zaudēt finansējuma avotu. Kristīne Rebinova šādu varbūtību pieļauj. Tāpēc kvalitāte, kas konkurences iespaidā nāk līdz ar vaučeru sistēmu, ir vien teorētiska. Ir nepieciešami arī citi kvalitāti veicinoši instrumenti.

Jums ir viedoklis par šo tēmu?

Rakstiet mums: skolasvards@gmail.com

Labāko viedokļu autori saņems balvas - interesantas un noderīgas grāmatas un iespēju apmeklēt *Dailes teātra* izrādes.

Abonē žurnālu *Skolas Vārds* 2013. gadam un saņem šogad trīs bezmaksas numurus!

Žurnālu *Skolas Vārds* var abonēt ļoti ērti un vienkārši: uz e-pastu **skolasvards@gmail.com** nosūtiet iestādes rekvizītus (vai arī personas vārdu un uzvārdu) un termiņu, cik ilgi vēlaties izdevumu abonēt. Mēs savukārt sagatavosim elektronisku rēķinu un nosūtīsim jums to uz e-pastu. Kad rēķins tiks apmaksāts, jūs katru nedēļu trešdienā savā e-pastā saņemsiet žurnālu *Skolas Vārds*, ko varēsiet lasīt elektroniski vai izprintēt vairākos eksemplāros un nodot kolēģiem lasīšanai. Šis ir ērts variants skolām, jo izdevumu varēs izprintēt jums nepieciešamo eksemplāru skaitā vai izdrukāt tikai interesējošās lapas, piemēram, mācību priekšmetu skolotājiem būs noderīgi metodiskie materiāli. Žurnāla apjoms: katru nedēļu 30 - 40 lpp.

Cik maksā žurnāls «*Skolas Vārds*»?

Žurnāla abonēšanas cena ir patiešām ļoti draudzīga:

Ls 29 – gada abonements,
Ls 17 – pusgada abonements
Ls 9 – 3 mēnešu abonements

Īpašs piedāvājums pirmsskolas izglītības iestādēm

Ar prieku paziņojam, ka turpmāk katru mēnesi iznāks specializēts pirmsskolas izglītības iestādēm veltīts žurnāls *PIRMSSKOLĀ*. Žurnāls iznāks katra mēneša pirmajā ceturtdienā 30 lpp. apjomā, un tajā ikviens pirmsskolas pedagogs varēs atrast sev noderīgu informāciju darbam. Žurnāla autore – pirmsskolas skolotāja Iveta Liepiņa, kuras pieredze šajā darbā ir vairāk nekā 20 gadi! Abonējot žurnālu *Pirmsskolā* katra mēneša pirmajā nedēļā, ceturtdienā savā e-pastā saņemsiet izdevumu, ko varēsiet lasīt elektroniski vai izprintēt, lasīt un pielietot savā darbā!

Abonējiet žurnālu *Pirmsskolā* 2013. gadam par izdevīgu cenu!

Ls 25 – gada abonements
Ls 16 – pusgada abonements
Ls 9 – 3 mēnešu abonements

Kā abonēt žurnālu *Pirmsskolā*

Žurnālu *Pirmsskolā* var abonēt ļoti ērti un vienkārši: uz e-pastu: **zurnalspirmsskola@gmail.com** nosūtiet iestādes rekvizītus (vai arī personas vārdu un uzvārdu) un termiņu, cik ilgi vēlaties izdevumu abonēt. Mēs savukārt sagatavosim elektronisku rēķinu un nosūtīsim jums to uz e-pastu. Kad rēķins tiks apmaksāts, jūs katru mēnesi pirmās nedēļas ceturtdienā savā e-pastā saņemsiet žurnālu *Pirmsskolā*.

Piedāvājam abonēt komplektu *SKOLAS VĀRDS* + *PIRMSSKOLĀ* par izdevīgu cenu!

Ja jums ir jautājumi, lūdzu, sazinieties ar mums!
Redakcijas tel. nr : 26002264
Redakcijas e-pasts: **skolasvards@gmail.com**
Interneta vietne: **<http://skolasvards.wordpress.lv/>**

Ls 47 – gada abonements
Ls 30 – pusgada abonements
Ls 15 – 3 mēnešu abonements
Sūtiet pieteikumu uz: **skolasvards@gmail.com**!

Ciņā par bezmaksas izglītību

Sandra Krauze

Diskusiju par bezmaksas izglītību var turpināt bezgalīgi, radot ne vienu vien absurdu situāciju, tomēr vēl aktuālāks kļūst jautājums – vai tikai skola ir atbildīga par kvalitatīvas (lasi – bezmaksas) izglītības iegūšanu. Pašlaik ir izveidojusies visai pretrunīga situācija – pēramo bērnu lomā ir nonākušas skolas, savukārt Izglītības un zinātnes ministrija, atbildot uz Tiesībsarga pārmetumiem, sola līdz decembrim veikt vairākus grozījumus Izglītības likumā.

LETA foto

Viedokli par bezmaksas izglītību izsaka Tiesībsarga biroja Bērnu tiesību nodaļas juriskonsulte Tatjana Caune:

Kādam, jūsuprāt, jābūt ideālam bezmaksas izglītības modelim Latvijā?

Latvijas Republikas Satversmes 112. pantā garantētās tiesības iegūt pamata un vidējo izglītību bez maksas tiek nodrošinātas pilnā apjomā – izglītojamajiem uz vienādu iespēju pamata nodrošina visus mācību līdzekļus, kas nepieciešami valsts izglītības standarta īstenošanai, tostarp – mācību ekskursijas, muzeju, teātru un citu kultūras iestāžu apmeklējumi. Turklāt situācija, kad vecākiem par saviem līdzekļiem jāiegādājas mācību grāmatas, darba burtnīcas un citi mācību līdzekļi, kas nepieciešami obligātās izglītības apguvei un prasa milzīgus finanšu līdzekļus, ir aktualizējusies pēdējos 10 – 20 gados. Līdz tam mācību līdzekļi visiem tika nodrošināti bez maksas.

Skolās audzēkņu vidū izskan viedoklis, ka izglītības iestādēs vairs nevajadzētu uzdot

mājasdarbus – iemesls ir... elektrība. Tās tērēšana taču izmaksā naudu, un tas nekādi nav savienojams ar bezmaksas izglītību. Jūsu komentārs šajā jautājumā? Vai strīdā par to, par ko būtu jāmaksā un par ko – ne, drīzumā nenonāksim līdz absurdām situācijām?

Diskusijām par to, kam par ko ir jāmaksā, ir jānonāk līdz normatīvā regulējuma sakārtošanai. Normatīvajos aktos skaidri jāparedz, kas tiek finansēts par valsts un pašvaldības līdzekļiem. Vecāku pienākumus izglītības finansēšanā nosaka Izglītības likuma 58. panta pirmās daļas 1. punkts, saskaņā ar kuru vecāku pienākums ir «savu spēju un materiālo iespēju robežās nodrošināt ģimenē bērna izglītošanai, veselībai, attīstībai un sadzīvei nepieciešamos apstākļus». Panta otrajā daļā ir noteikts, ka «vecāki (personas, kas realizē aizgādību) ir atbildīgi par to, lai bērns iegūtu obligāto izglītību.» Tātad attiecībā uz vecāku pienākumiem izglītības ieguvē un finansēšanā regulējums ir pietiekami skaidrs – vecāki ir atbildīgi par to, lai bērns būtu reģistrēts izglītības iestādē un lai

ģimenē būtu nodrošināti pienācīgi apstākļi izglītības iegūšanai.

Savā darbībā esat uzņēmies aizstāvību pār mūsu bērniem – viņiem jāiegūst izglītība atbilstoši mūsdienu dzīves modernajām prasībām. Sakiet, kam būtu jāfinansē, jūsuprāt, dažādi ārpuskolas izglītojošie pasākumi?

Interesu izglītību Latvijā finansē pēc programmu principa, un finansēšanas kārtību regulē Ministru kabineta 28. 08. 2001. noteikumi Nr. 382 *Interesu izglītības programmu finansēšanas kārtība*. Tā kā vistiešāk interešu izglītību veic interešu izglītības iestādes, kuras pārsvarā dibinājušas pašvaldības, interešu izglītības programmas galvenokārt finansē no pašvaldību budžeta līdzekļiem un valsts budžeta – kā mērķdotācijas republikas pilsetu un novadu pašvaldībām interešu izglītības programmu pedagogu daļējai darba samaksai un valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. Vēl finansējumu veido vecāku iemaksas un citi finanšu avoti (piemēram, projekti, fondi). To apjomu un maksāšanas kārtību nosaka pašvaldība savos saistošajos

noteikumos. Piemēram, saskaņā ar Rīgas domes 26.08.2008. lēmumu Nr. 4127 *Par Rīgas domes Izglītības, jaunatnes un sporta departamenta padotībā esošo interešu izglītības iestāžu sniegtajiem maksas pakalpojumiem interešu izglītības iestādēs dalības maksa ir šāda: kultūrizglītojošajos pulciņos – līdz 5 latiem mēnesī; tehniskajā jaunradē – līdz 10 latiem; sporta dejās – līdz 15 latiem; sporta pulciņos – līdz 6 latiem mēnesī. Taču ir ļoti daudzi pulciņi, kuros par nodarbībām nav jāmaksā. Vecāku finansējums galvenokārt paredzēts mācību procesam nepieciešamo materiālu un inventāra iegādei (papīrs, otas, krāsas, treniņtērps, tenisa raketes u.tml.).*

Skolotājs, skola, direktors – kādas Tiesībsarga aktivitātes saistās ar viņiem? Pašlaik izskatās, ka šie trīs ir nonākuši persona non grata pozīcijā?

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 1. punktu un 11. panta 5. punktu Tiesībsarga funkcija ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt sabiedrības informētību par cilvēktiesību aizsardzības mehānismiem, tādējādi Tiesībsargs, pildot šo funkciju, informēja sabiedrību, kā tiesiski risināt šo problēmu, ja vecākus neapmierina esošā kārtība un viņi vēlas izmantot valstī izveidoto tiesību aizsardzības mehānismu. Pašvaldības dibināta izglītības iestāde ir publisko tiesību subjekts un darbojas saskaņā ar publisko tiesību principiem, tāpēc tā drīkst darīt tikai to, ko likums tieši paredz. Ņemot vērā, ka vecākiem nav normatīvajos aktos noteikta pienākuma pirkt mācību līdzekļus, izglītības iestādei nav tiesiska pamata likt vecākiem tos iegādāties. Prasība pirkt mācību līdzekļus ir uzskatāma par iestādes prettiesisku faktisko rīcību Administratīvā procesa likuma izpratnē. Šis domstarpības atrisināsies, tik-

līdz tiks sakārtots normatīvais regulējums par izglītības finansēšanu. Tiesībsargs turpinās sekot šim jautājumam, lai valstī tiktu īstenotas LR Satversmes 112. pantā garantētās tiesības uz bezmaksas izglītību.

Turklāt visiem tiesību subjektiem ir gan tiesības, gan pienākumi, un tie ir savstarpēji sabalansēti. Izglītības jomā izglītojamo, viņu vecāku, kā arī pedagogu tiesības un pienākumus nosaka Izglītības likums.

Arī IZM Izglītības departamenta direktore, IZM Valsts sekretāra vietniece Evija Papule kā pirmo jau ieilgušajā strīdā par to, kas tad ir bezmaksas izglītība, min Satversmes 112. pantu, kurā teikts, ka valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt vidējo un pamata izglītību.

«Tas nozīmē, ka par mācībām pamata un vidējās izglītības iestādēs nav jāmaksā mācību maksa, jo valsts uztur valsts un/vai pašvaldību budžeta finansētu skolu tīklu pamata un vidējās izglītības ieguvei. Taču neatbildēts ir jautājums par to, ko nozīmē izglītība bez maksas. To Latvijā var definēt likumdevējs jeb Saeima vai Satversmes tiesa. Līdz šim tas nav darīts.

Ja runā par starptautisko pieredzi, tad, piemēram, ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja norādījusi, ka tiešie maksājumi par izglītību ir nepieļaujami, savukārt netiešie maksājumi vērtējami atbilstoši to faktiskajam raksturam. Arī Čehijas konstitucionālā tiesa ir norādījusi, ka bezmaksas izglītība nenozīmē to, ka valsts sedz visus izdevumus, kas vien rodas izglītības ieguves saistībā, piemēram, nefinansē gumijas apavu, portfeļu, penāļu, rakstāmpiederumu iegādi, fiziskās audzināšanas līdzekļus un piederumus.»

Kā vērtējat Tiesībsarga aktivitātes šajā jomā?

IZM ir paudusi nostāju, ka

situācija ir risināma, pakāpeniski vairāku gadu laikā nodrošinot pāreju uz lielāku valsts finansējumu mācību līdzekļu nodrošinājumam skolās. Taču paralēli ir jādefinē, ko Latvijā saprotam ar izglītību bez maksas un kādi mācību līdzekļi ir finansējami no valsts. Pie pēdējā minētā pašlaik IZM strādā.

Lai arī Satversmē ir noteikts, ka valsts nodrošina iespēju bezmaksas ikvienam iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību, vecāki aprēķinājuši, ka vidēji skolēns izmaksā līdz pat 680 – 850 latiem gadā – liecina Tiesībsarga apkopotā informācija. Šajā summā ieskaitīti gan izdevumi mācību grāmatām, burtnīcām, kancelejas piederumiem un sportošanai nepieciešamais, kā arī finanses, kas nepieciešamas pusdienām, transporta izdevumiem un apģērbam.

Izglītības un zinātnes ministrijas reformu darba grupa veikusi aprēķinus, kas liecina, ka viena skolēna izglītošanai gadā vidēji vajadzētu 1622 latus. Aprēķinā ietilpst atalgojums skolotājiem un atbalsta personālam, kā arī nodokļi, finansējums pedagogu profesionālās pilnveides paaugstināšanai, mācību grāmatām, skolu bibliotēku fonda, tajā skaitā daļlīderatūras, papildināšanai, skolēnu ēdināšanai, līdzekļi pagarinātās dienas grupām (1. – 6. klašu skolēniem), atalgojums interešu izglītībai un nauda ārpusklases pasākumu nodrošināšanai. Pagājušajā mācību gadā no valsts budžeta vienam skolēnam bija atvēlēti 679,2 lati, savukārt vidēji 721 latu piemaksāja pašvaldības un vecāki, tādējādi pašlaik pietrūkst aptuveni 200 latu uz skolēnu gadā.

Kādi pasākumi ir padomā Izglītības un zinātnes ministrijai, lai skolu direktori Tiesībsarga aktivitāšu dēļ (mācību grāmatas, muzeju, izstāžu apmeklējumi) nenonāktu ķīlnieku lomā?

Ideālu bezmaksas izglītību Tiesībsarga izpratnē raksturotu trīs elementi:

1. Kvalitāte.

2. Vienlīdzīgas iespējas visiem (bērniem, kas pieder minoritātēm, tostarp romu bērniem, bērniem ar īpašajām vajadzībām un lauku apvidos mītošajiem bērniem).

3. Atbilstošs valsts un pašvaldības finansējums un atbalsts.

IZM bērnu tiesību iegūt izglītību bez maksas pilnīgākai nodrošināšanai ir panākusi papildu naudu mērķdotācijas mācību literatūras iegādei 2012. gadam palielinājumu par Ls 300 000. Tādējādi minētās valsts mērķdotācijas apjoms uz vienu skolēnu jau šajā mācību gadā būs aptuveni 3,43 latī. IZM 2013. gadam ir izteikusi priekšlikumu palielināt valsts mērķdotāciju mācību literatūras iegādei līdz Ls 7 uz vienu skolēnu, kā to paredz normatīvie akti.

IZM plāno izstrādāt valsts galvojumu bezmaksas izglītības pakalpojumu grozam, kuru paredzēts ieviest no 2014. gada 1. septembra. Minētajā galvojumā tiks paredzēts finansējums skolēnam nepieciešamo mācību līdzekļu, taja skaitā mācību literatūras, iegādei.

IZM ir iniciējusi projektu konkursu inovāciju īstenošanai izglītībā 300 000 latu apjomā, aicinot izglītības iestādēs, pašvaldību izglītības pārvaldes, biedrības un nodibinājumus iesniegt idejas digitālo mācību līdzekļu izveidei, kā arī veikt šo mācību līdzekļu izstrādi. Izveidotos elektroniskos mācību materiālus paredzēts ievietot IZM uzturētā elektroniskā vidē, tie skolēniem un skolotājiem būs pieejami bez maksas.

Savukārt normatīvā regulējuma pilnveidē IZM līdz 2012. gada decembrim plāno sagatavot grozījumus Ministru kabineta 2001. gada 6. marta noteikumos Nr.97 Kārtība, kādā valsts organizē un finansē mācību līdzekļu izdošanu un

iegādi, paredzot nodrošināt valsts finansējumu ne tikai mācību literatūrai, bet arī citiem mācību procesā skolēnam nepieciešamajiem mācību līdzekļiem. Vienlaikus IZM plāno aicināt Kultūras ministriju nākamā gada laikā sagatavot grozījumus Ministru kabineta 2001. gada 25. septembra noteikumos Nr. 415 Bibliotēku darbībai nepieciešamā finansējuma normatīvi, lai valsts noteiktais bibliotēku darbībai nepieciešamā finansējuma normatīvs pamatzglītības, vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības iestāžu bibliotēkās, sākot ar 2014. gadu, tiktu paaugstināts no 7 līdz 14 latiem uz vienu izglītojamo un pedagogu. Īstenojot minētos pasākumus, skolu bibliotēku fondi tiks regulāri atjaunoti, kas radīs priekšnoteikumus skolēnu bezmaksas nodrošināšanai ar mācību procesā nepieciešamās mācību literatūras izdevumiem.

IZM informējusi skolas un sabiedrību, ka vecāki var prasīt, un minētajām izglītības iestādēm ir pienākums rast alternatīvus risinājumus gadījumos, kad to rīcībā nav finansējuma jaunākās mācību literatūras iegādei. IZM ierosinājusi iekļaut Nacionālajā attīstības plānā nozīmīgus mūsdienīga mācību metodiskā nodrošinājuma izveidei paredzētus uzdevumus, niansētu informāciju par tiem varēsim sniegt pēc Nacionālā attīstības plāna apstiprināšanas. Laika posmā no 2014. – 2020. gadam IZM Latvijas pamata un vidējās izglītības iestādēs plāno pakāpe-

niski īstenot pāreju uz mūsdienīgu, atvērtu mācību procesu, kurā drukātā mācību grāmata izglītojamajiem nebūs vienīgais patstāvīgi pieejamās informācijas avots.

Kā plānojat mazināt stresu un ieviest skaidrību pedagogu atalgojuma jomā?

Šis mācību gads pedagogiem sācies ar labām ziņām par algas paaugstinājumu:

- paaugstinātas pedagogu zemākās mēneša darba algu likmes par 10 procentiem, tādējādi palielinot algas jauniem pedagogiem un tiem, kuri patlaban saņem vismazāk;
- palielinātas iestāžu vadītāju, viņu vietnieku un pedagogu mēneša darba algas likmes par 10 procentiem, tādējādi arī palielinot atalgojuma gradāciju atkarībā no izglītojamo skaita;
- pedagogi, kas ir ieguvuši profesionālās darbības kvalitātes 4. pakāpi, par viņu veikto pedagoģisko darbu saņems piemaksu 8 procentu apjomā, savukārt skolotāji, kas ieguvuši profesionālās darbības kvalitātes 5. pakāpi – piemaksu 12 procentu apjomā, tādējādi motivējot tos pedagogus, kam ir augstākā profesionālā kvalifikācija.

IZM strādā, lai pedagogiem ar 3. kvalitātes pakāpi algas paaugstinātu nākamajā gadā. Stresam un neziņai, mūsdiā, nav pamata, jo informācija par pedagogu atalgojuma paaugstināšanu ir plaši un savlaicīgi komunicēta gan dažādām profesionālajām grupām, gan sabiedrībai kopumā.

Skolu direktoru viedoklis saistībā ar Tiesībsarga aktivitātēm bezmaksas izglītības jomā

Rīgas Raiņa 8. vakara (maiņu) vidusskolas direktors Juris Šmits:

«Ne jau skolu kompetencē būtu atrisināt jautājumu par bezmaksas izglītību. Šo jomu var sakārtot Saeima un Ministru kabinets, precīzi nosakot kompetences, – ko dod valsts no sava budžeta, ko pašvaldība – no savējā. Skolas direktors jau naudu neražo. Pārskatot budžeta iespējas, ir jāizvirza prioritātes. Pašlaik katrs, kam nav slinkums, brēc uz direktoru, ka viņam kā skolēnam (izglītojamajam) pienākas, lūk, tas un tas. Ja pieņemsim, ka audzēkņiem un viņu vecākiem nekas nav jādara, iesaistoties izglītošanās procesā, – nebūs arī nekādas atbildības. Manuprāt, sagādāt rakstāmpiederumus, klades, sporta tērpus un apavus ietilpst vecāku pienākumos. Grāmatas iegāde ir valsts pasūtījums, ko piešķir skolai. Nav nepieciešams, lai tās būtu krāsainas pasaku grāmatas, bet par maksimāli lētām izmaksām. Skolas uzdevums ir tās saglabāt maksimāli ilgu laika periodu.»

Rīgas Valsts vācu ģimnāzijas direktore Sandra Sīle:

«Tiesībsarga aktivitātes man asociējas ar bezatbildīgu tiesisko huligānismu. Turklāt nav arī konkretizēts jēdziens – bezmaksas mācību līdzekļi. Manuprāt, vecāki savu bērnu baro un apgērbj arī tad, ja viņš neapmeklē skolu. Piedodiet, bet mūsu ģimnāzijā netiek debatēts par bezmaksas izglītību, jo visā pasaulē labu izglītību var nodrošināt tikai un vienīgi ar vecāku līdzdalību un līdzmaksājumu.»

Rīgas Kultūru vidusskolas direktore Solveiga Linda Remese:

«Merkantilā domāšana, kas mūsdienu Latvijā ir dominējošā, atrodas zināmā pārsvarā pār garīgo, kultūrorientēto. Viegli ir «uzkurināt» un vadīt sabiedrību haosa virzienā, – īpaši, ja tiek padota ziņa: «Jums pienākas!» Ir sabiedrības daļa, kas vairs nedomā ne par ko, pat ne par sava bērna izglītošanu, bet metas saņemt visu, kas «pienākas».

Par laimi, tā ir tikai maza vecāku daļa, kas lepojas ar savu agresīvo rīcību un izsišanas spējām. Tomēr pilnībā pietiek ar vienu darvas pilienu, lai nevajadzīgi un haotiski radītu diskomforta situācijas klasēs, skolās, sabiedrībā. Vai tas bija jāveicina? Vai informatīvā saspīlējuma radīšana bija vienīgais ceļš, lai risinātu bezmaksas izglītības problēmu? Protams, ka ne. Visa tiši radītā ažiotaža nav ne par matu veicinājusi izglītības politikas attīstību. Tieši otrādi, skola un tās vadība, protams, ir kļuvusi par peramo objektu. Tā vietā, lai politiskie spēki palīdzētu noturēt skolas kā izglītības un kultūras iestādes ne visai augsto prestižu sabiedrībā, ir vairota sabiedrības agresivitāte un augstāko varu neizdarība, nolaidība vai mazspēja ir uzvelta skolai. Vai valstij ir jānodrošina ar mācību līdzekļiem un grāmatām? Protams, ka jā, ja reiz jau Satversmes 112. pantā tas ir noteikts. Tomēr, ņemot vērā ekonomisko situāciju, nevaram prasīt visu uzreiz. Pakāpeniski būtu jāsāk novirzīt līdzekļi grāmatu iegādei. Tas nav vienreizējs pasākums, jo mācību programmu saturs tiek pilnveidots, reformēts un grāmata vidēji ik pēc trim gadiem būtu jāmaina kaut vai fiziskā nolietojuma dēļ. Kas attiecas uz pārējiem skolās esošajiem mācību līdzekļiem, kopš vien spēju atcerēties, tos regulāri iegādājas vienīgi par valsts budžeta līdzekļiem. Tā kā esmu optimiste, ceru, ka valdība beidzot definēs, kas ietilpst mācību līdzekļu grozā un kas bērnam jāsaņem no valsts, un kas tomēr paliks vecāku ziņā. Vajadzētu noteikt pārejas laiku, kad šis grozs tiks pilnībā piepildīts no valsts puses, tomēr atstājot kaut ko arī vecāku ziņā.»

Initas Juhņevičas neiespējami iespējamā misija

Sandra Krauze

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 29. maija rīkojumu Nr. 356 *Par Profesionālās izglītības administrācijas un Vispārējās kvalitātes novērtēšanas valsts aģentūras reorganizāciju*, 2009. gada 1. jūlijā izveidoja Izglītības Kvalitātes valsts dienestu (IKVD) kā Izglītības un zinātnes ministrijas pārraudzībā esošu tiešās pārvaldes iestādi. Par tās vadītāju 2012. gada septembra sākumā kļuva līdzšinējā Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības departamenta direktores vietniece vispārējās izglītības jomā Inita Juhņeviča, kas, uzsākot darbu jaunajā amatā, ir pārskatījusi IKVD prioritātes – kontroli un uzraudzību nomainīs atbalsts skolām un izglītības kvalitātes veicināšana.

Initas Juhņevičas pašvērtējums

«Esmu dzimusi jelgavniece, un arī pašlaik dzīvoju netālu no Jelgavas, Ozolniekos. Jāteic, visa mana darba dzīve ir saistīta ar izglītību, un tas manā amatā ir būtiski – es pārzinu izglītības sistēmu no pašiem pamatiem: esmu strādājusi par skolotāju, skolas direktori, pēc tam – izglītības pārvaldē, ilgus gadus Izglītības un zinātnes ministrijā. Izvērtējot savu iepriekšējo darba pieredzi, zināšanas un kompetenci, apzinot, ka Kvalitātes dienestā varu dot vislielāko ieguldījumu.

Vēlos mazināt birokrātiju, palielināt skolu autonomiju – ļoti daudzus procesus ir iespējams izvērtēt, vai tie vispār ir nepieciešami.

To, ka gribu būt skolotāja, zināju kopš agras bērnības. Kad pamatskolā beidzās stundas, mēs, pusaudzes meitenes, palikām ilgāk un spēlējām «skolas». No mācību priekšmetiem mani aizrāva matemātika, kur ir īpaši nepieciešama tieši skaidra un konkrēta domāšana, tāpēc vidusskolā mācījos matemātikas klasē. Tāpat esmu piedalījusies latviešu valodas olimpiādēs, man padevās domrakstu rakstīšana. Sākot darboties izglītības jomā, ļoti ātri sapratu, ka man patīk ne tikai mācīt bērnus klasē, bet arī iesaistīties izglītības politikas veidošanā, metodiska-

jā darbā. Sākumā 10 gadus biju praktizējošā skolotāja – vispirms mācīju latviešu valodu Jelgavas 7. vidusskolā, pēc tam biju angļu valodas skolotāja Šķibes pamatskolā. Kad man piedāvāja kļūt par Šķibes pamatskolas direktori, man bija tikai 30 gadi – atceros, visu nakti toreiz domāju, ko darīt. Negribējās ticēt, ka es to nevarētu paveikt. Paliku viena pati savā kabinetā – sēdēju un domāju, ko gan man tagad darīt?! Protams, biju redzējusi, kā mana mamma (*Initas mamma ir skolas direktore – aut. piez.*) aktīvi darbojas šajā amatā. Viņa vienmēr stāstīja, ka ir ļoti daudz darba. Bet es tā sēžu un nesaprotu, kur tad ir tas darbs?! (*Inita smaida.*) Piezvanīju labam draugam Izglītības pārvaldē un jautāju, ko man tagad darīt. Viņš ieteica – palasi izglītības likumu! Esot direktores amatā, par savu galveno mērķi formulēju – ko labu es varētu paveikt skolotāju un bērnu labā. Skaidri redzēju tās priekšrocības, kas piemīt vadošajiem amatiem, un nolēmu tās maksimāli izmantot tieši skolas nākotnei. Priecājos, ka man izdevās saliedēt skolas kolektīvu un gan skolotājiem, gan bērniem celt pašapziņu. Strādāju lauku skolā, kas atradās trijās dažādās ēkās, – divpļusmu mācību iestāde, kur mācījās dažādu tautību bērni. Manā pārraudzībā bija 30 skolotāji. Arī profesionālajā ziņā tolaik izdarījām

Foto no personīga arhīva

IKVD vadītāja **Inita Juhņeviča** pārlicināta: "Izglītības sistēmā ir jābūt līdzsvaram – plecu pie pleca strādā gan gados jauni un iniciatīvas bagāti skolotāji, gan pieredzējuši profesionāļi."

daudz – izveidojām skolas muzeju, iegādājāmies pirmos datorus, ar Pasaules bankas atbalstu labiekārtojām skolu, ielikām jaunus logus. Bet par pašu galveno, protams, uzskatu ieguldījumu skolotājos un bērnos. Arī tagad man ir pārlicība, ka, strādājot Izglītības kvalitātes valsts dienestā, es varēju izdarīt ko labu gan skolām, gan izglītības sistēmai kopumā.»

Nevis ar rīksti, bet pīrādziņu

«Izglītības reformas plāno Izglītības un zinātnes ministrija, bet noteicošie izglītības reformu īstenotāji un ieviesēji ir skolas. Sniedzot izglītības iestādēm lielāku brīvību un autonomiju, būtu jāņem vērā, ka tas pieprasa arī lielāku atbildību. Tādējādi rodas jautājums, vai ir radīti visi nepieciešamie priekšnoteikumi, lai skolas būtu gatavas uzņemties šo atbildību?» šo Initas Juhņevičas spānoto atziņu citē daudzos plašsaziņas līdzekļos. Atliek vien pajautāt pašai Initai: «Kādu atbalstu šajā ziņā varētu sniegt Izglītības Kvali-

Inīta Juhņēviča

1992. gadā pabeidz Latvijas Universitāti, iegūstot latviešu valodas un literatūras un krievu valodas un literatūras skolotājas kvalifikāciju.

1996. gadā paaugstina savu profesionālo kvalifikāciju, iegūstot tiesības mācīt angļu valodu.

2003. gadā LU iegūst izglītības zinātņu maģistres grādu.

No 2002. līdz 2004. gadam – skolu konsultante LR IZM Izglītības sistēmas attīstības projektā, izstrādājot skolu darba kvalitātes vērtēšanas modeli, pēc kura pašlaik notiek skolu akreditācija.

Ir vairāku autordarbu līdzautore: «Skolu vērtēšanas un attīstības plānošanas rokasgrāmata»; «Skolu darbības kvalitātes vērtēšanas metodika»; «Skolu darbības kvalitātes vērtējuma līmeņi un to apraksti».

Kopš 2004. gada Inīta strādā Izglītības un zinātnes ministrijā.

Izstrādājusi būtiskāko izglītības politikas plānošanas dokumentu – «Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007. – 2013. gadam».

Apguvusi Izglītības līdera programmu Singapūras Nacionālās izglītības institūtā, ir *Microsoft* programmas *Partners in Learning* starptautiskā tiesnese inovatīvo skolu vērtēšanā.

Vairākus gadus bijusi Eiropas skolu inspektore, darbojusies daudzos ar izglītības nozari saistītos projektos.

tātes valsts dienesta darbinieki?»

Viņa ir pārliecināta: «Patlaban Latvijā nav izveidojusies tāda situācija, kas ļautu izvērtēt izglītības kvalitāti valstī kopumā, jo mēs neesam precizējuši šos skolas un skolotāja darba kvalitātes rādītājus. Ir nepieciešams diagnosticēt vājās vietas un sniegt skolām atbalstu šajā jomā.»

Jāatceras, skolotāja darba rādītājs nav tikai centralizēto eksāmenu rezultāti, turklāt tas neatklāj pedagoga darba patieso ieguldījumu. Pašlaik, izvērtējot skolu kvalitāti, pielieto 22 kvalitātes kritērijus jeb indikatorus, pēc kuriem vērtē to darbu, – piemēram, sadarbība ar vecākiem, mācīšana un mācīšanās, labiekārtošana skolas vide, materiāli tehniskie līdzekļi, darbs ar bērniem ar īpašajām vajadzībām, skolas vadības darbs utt. «Kaut gan mums ir definēti šie skolas un skolotāja darba kvalitātes indikatori, valstī tomēr nav izveidojusies izpratne par to, kas ir kvalitatīva izglītība,» Inīta Juhņēviča secina, «un tas būtiski ietekmē arī skolotāja darbu. Līdz šim – kas ir galvenais? – pedagogam ir jāsagatavo bērns eksāmenam. Sākas skolas akreditācija – ko viņš dara tālāk? Lai apliecinātu savu profesionalitāti, viņš saraksta kaudzi dokumentācijas. Skolotājs ir apjucis, jo valsts nav definējusi, ko sagaida no viņa. Viena no ministra darba grupām, kas strādāja pie kvalitātes monitoringa sistēmas izveides, turpinās iesākto šajā jomā, un

mēs vēlētos tajā aktīvi iesaistīties, lai definētu kvalitātes kritērijus, kas būtu skaidri kā skolēniem, vecākiem, skolotājiem, tā arī Izglītības un zinātnes ministrijai.»

Inīta Juhņēviča ir pārliecināta, ka sabiedrībai ir jāstāsta par savu darbu, jo pārbaudes ir tikai neliela daļa no Izglītības Kvalitātes valsts dienesta ikdienas. Pārējā laikā iestādei būtu jānodarbojas ar izglītības monitoringu, informācijas uzkrāšanu, analīzi, pētījumiem, secinājumu izdarī-

Kad man piedāvāja kļūt par Šķibes pamatskolas direktori, man bija tikai 30 gadi – atceros, visu nakti toreiz domāju, ko darīt. Negribējās ticēt, ka es to nevarētu paveikt.

šanu un priekšlikumu sniegšanu.

Domājot par izglītības kvalitātes izvērtēšanu, būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība arī pirmsskolas izglītības iestāžu izvērtēšanai. Piecus un sešus gadus veco bērnu izglītošana ir obligātās izglītības sastāvdaļa, taču no valsts puses par šo bērnu gatavošanu skolas gaitām nav nekādas uzraudzības. No uzraudzības funkciju sakārtošanas viedokļa būtu loģiski, ka IKVD to īstenotu, sākot no pirmsskolas izglītības iestādēm un beidzot ar augstskolām.

Savukārt vidējās izglītības mācību iestādēs skolēnu sasniegumus ietekmē dažādi faktori, piemēram, mācību procesā iz-

mantotās mācību metodes un mācību procesa organizācijas formas, izmantotie mācību līdzekļi, skolas un apkārtējā vide, kā arī skolotāju sagatavotība mācību priekšmetu standartu ieviešanai. Valsts izglītības satura centram nepieciešams veikt mācību priekšmetu standartu ieviešanas monitoringu, lai izdarītu secinājumus par turpmākajiem uzlabojumiem mācību saturā un izstrādātu priekšlikumus to veiksmīgākai ieviešanai izglītības iestādēs.

Mēs šeit esam skolu labad

Izglītības likumā ir noteikts, ka bērniem un arī skolotājiem ir gan tiesības, gan pienākumi, – atliek vien atbildēt uz jautājumu, kā tas darbojas. IKVD reaģē uz dažādām sūdzībām, arī anonīmām. Vai tas ir pareizi? «Visoptimālākais, protams, būtu, ka cilvēks atnāk un izrunājas par konkrētajiem jautājumiem,» Inīta Juhņēviča saka. «Var būt arī psiholoģiskie aspekti, kāpēc sūdzību iesniedzēji (skolotāji, skolēni, vecāki) izvēlas palikt anonīmi, iespējams, viņi baidās no represijām. Nav jau svarīgi, kā cilvēks iesniedz šo iesniegumu, bet gan – kas ir noticis un kā šo situāciju atrisinām. Katrā konkrētajā gadījumā mūsu inspektori dodas uz skolām, un es gribu ticēt, ka cenšas objektīvi novērtēt situāciju gan no bērnu, gan vecāku, gan pedagogu puses. Ja, ievērojot normatīvos aktus, pamanām, ka kaut kas reālajā dzīvē nedarbojas

Inītas Juhņēvičas darba prioritātes, esot jaunajā IKVD vadītājas amatā:

- Vēlos mazināt birokrātiju, palielināt skolu autonomiju – ļoti daudzus procesus ir iespējams izvērtēt, vai tie vispār ir nepieciešami;
- Mēs neesam precizējuši skolas un skolotāja darba kvalitātes rādītājus. Ir nepieciešams diagnosticēt vājās vietas un sniegt skolām atbalstu šajā jomā.
- Domājot par izglītības kvalitātes izvērtēšanu, būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība arī pirmsskolas izglītības iestāžu izvērtēšanai. Piecus un sešus gadus veco bērnu izglītošana ir obligātās izglītības sastāvdaļa, taču no valsts puses par šo bērnu gatavošanu skolas gaitām nav nekādas uzraudzības.
- IKVD ir jābūt konsultatīvam, atbalstu sniedzošam. Skolas tiek aicinātas nebaidīties un sadarboties ar IKVD, kur strādā ziņoši juristi, pieredzējuši profesionāļi izglītības jomā.

un nekalpo mācību procesa uzlabošanai, mūsu kompetencē ir ierosināt likumu grozījumus. Manuprāt, IKVD ir jābūt konsultatīvam, atbalstu sniedzošam. Es aicinātu skolas nebaidīties un sadarboties ar mums – mums ir ziņoši juristi, pieredzējuši profesionāļi izglītības jomā. Esam noteikuši pieņemšanas laikus, lai apmeklētājiem būtu ērtāk sazināties ar mums. Ne velti saviem darbiniekiem pirmajā sanāksmē teicu: «Mēs šeit esam skolu labad.» Arī izglītības un zinātnes ministrs Roberts Kiļis ir uzstādījis visai augstu latīņu skolām, un tām ir nepieciešams atbalsts, kaut vai īstenojot piešķirto autonomiju, lai tās neiekrītu otrā galējībā. Ja, izstrādājot autorprogrammu, domājam, ka ar divām vai trijām stundām nedēļā varam sasniegt rezultātu matemātikā un latviešu valodā, tad tas ir absurds. Tādējādi autonomiju un brīvību skolā es aicinātu īstenot, izsverot un argumentējot savus lēmumus un rīcību. Izglītības standarts ir saistošs visām skolām. Mēs skaidri zinām, kādi rezultāti jāsasniedz pēc 6. 9. vai 12. klases. Nemērķtiecīga stundu skaita samazināšana uz izvēles priekšmetu rēķina ir drauds izglītības kvalitātei. Mūsu ieteikums skolām – izstrādāiet autorprogrammas! Mūsu speciālisti regulāri sniedz konsultācijas, kā profesionālāk tās izveidot un pielāgot konkrētās skolas prasībām.»

Kad kāpt gribas kalnos visaugstākos...

«Esmu pilnīgi pārliecināta, ka tik, manuprāt, veiksmīgu

profesionālo karjeru man nebūtu izdevies izveidot bez savu bērnu, vecāku un māsas atbalsta. Man vienmēr ir bijis ļoti svarīgi, lai mani bērni varētu ar mani lepoties. Tas ir viens no motivējošiem aspektiem, kas ir mudinājis mani profesionāli pilnveidoties un katrā darbavietā ieguldīt visas savas zināšanas, pieredzi un pozitīvu attieksmi. Gribas būt labam piemēram saviem bērniem,» atzīstas jaunā IKVD vadītāja, kurai ir ko teikt arī par *ļespējamās misijas* programmas vietu Latvijas izglītības sistēmā.

ļespējamās misijas programmā Inīta Juhņēviča ir iesaistīta no pašiem pirmsākumiem, kad kopā ar Ingridu Blūmu (*ļespējamās misijas patronesi – aut. piez.*) un vēl dažiem enerģiskiem cilvēkiem brauca uz Igauniju (tas notika pirms apmēram pieciem gadiem), lai izpētītu, kā līdzīga programma darbojas pie mūsu kaimiņiem igauņiem. Kas tad ir *ļespējamās misijas* firmas zīme?

Līdz šim – kas ir galvenais? – pedagogam ir jāsaprot bērns eksāmenam. Sākas skolas akreditācija – ko viņš dara tālāk? Lai apliecinātu savu profesionalitāti, viņš saraksta kaudzi dokumentācijas. Skolotājs ir apjucis, jo valsts nav definējusi, ko sagaida no viņa.

«Pārmaiņas izglītībā patiešām ir atkarīgas no pašām skolām un skolotājiem, un ir svarīgi, ka izglītības iestādēs strādā radoši, iniciatīvas bagāti pedagogi. *ļespējamās misijas* mērķis ir piesaistīt skolām jau-

nus un talantīgus cilvēkus, kas var pozitīvi ietekmēt skolas vidi. Tajās skolās, kur darbojas šie *ļespējamās misijas* cilvēki (viņi nav pedagoga kvalifikāciju ieguvuši), katrs jaunais skolotājs (nav obligāti būt gados jaunam) saņem atbalstu jau no kāda pieredzējuša skolas pedagoga. Uzskatu, ka izglītības sistēmā ir jābūt līdzsvaram – plecu pie pleca strādā gan gados jauni un iniciatīvas bagāti skolotāji, gan pieredzējuši profesionāļi. Un patiesi būtiska ir sadarbība starp jaunību un pieredzi,» saka Inīta. «Man ir bijusi iespēja gan mācīties ārzemēs, gan tikties ar kolēģiem no citām valstīm un saprast, ka Latvijas izglītības sistēmā nenotiek nekas unikāls. Es gan nekad nepiekritīšu, ka varam vienkārši «paņemt» labu izglītības sistēmu, piemēram, Somijas vai Singapūras, un to vienkārši pielāgot Latvijas apstākļiem. Tas nedarbosies, kaut vai ņemot vērā tikai un vienīgi sociālekonomisko situāciju. Tajā pašā laikā ir regulāri jāpaplašina apvāršņi un jāgūst informācija, kas notiek ārpus Latvijas pasaulē.»

Jums ir viedoklis par šo tēmu?
Rakstiet mums: skolasvards@gmail.com

Labāko viedokļu autori saņems balvas - interesantas un noderīgas grāmatas un iespēju apmeklēt *Dailes teātra* izrādes.

Kā atbalstīt jauno skolotāju?

Sandra Krauze

Mūsu sabiedrībai ir vajadzīgi gudri, mērķtiecīgi un iedvesmojoši līderi! Mūsu skolēniem skolās vajadzīgi jauni, gudri, aizrautīgi un iedvesmojoši skolotāji! Es zinu, ka skola ir vieta, kur jābūt līderim katru brīdi, palīdzot izvirzīt un sasniegt mērķus, iedvesmojot un atbalstot skolēnus, saka *ļespējamās misijas* mācību programmas vadītāja Inga Pāvula, kas izglītības jomā darbojas vairāk nekā 20 gadus.

Atbalsta sistēma Nr.1 Mentors

«Kad pirms pieciem gadiem uzsākām *ļespējamās misijas* mācību programmu, Latvijā vēl nebija mentoru jeb, kā reiz tautā sauca, krustmāšu un krusttēvu. Šogad pēc pieredzes rezultātiem esmu piedāvājusi, lai skolas par mentoriem virza direktora vietniekus mācību darbā. Kāpēc tieši direktora vietniekam mācību darbā būtu jābūt mentoram? Tāpēc, lai viņš jaunajam skolotājam palīdzētu saprast, kā darbojas skolas sistēma, kā ir jāsakārto dokumentācija, par ko ir atbildīgs katrs no administrācijas pārstāvjiem – to varētu dēvēt par «ieņemšanu skolas kultūrā». Turklāt direktora vietnieks izglītības darbā ir tas, kuram ir pieredze un prasme gan vērot stundas, gan veidot kvalitatīvu atgriezenisko saiti, un tieši to *ļespējamā misija* sagaida no skolas mentora. Tās ir kā minimums divas stundas mēnesī, kuras vēro mentors, un konsultāciju stundas, kur tiek pārrunātas tēmas, kas jaunajam skolotājam ir vajadzīgas. Šīs sadarbības pamatā ir jaunā pedagoga proaktivitāte: ir jānāk un jāprasa atbalsts, atgriezeniskā saite. Tieši stundu vērošanas atbalsts ir viens no tādiem stūrakmeņiem, jo faktiski vislabāk skolotājam var palīdzēt izaugt, ja viņu kvalitatīvi vēro stundā, kvalitatīvi iedod atgriezenisko saiti, ko uzlabot, kas veicas utt. Tas ir daudz labāk un efektīvāk nekā jebkuras mācības un kursi. Savukārt no programmas puses piedāvājam profesionālās pilnveides seminārus mentoriem – gan iespēju iepazīt citu skolu sistēmas, gan dalīties pieredzē

ar jauno skolotāju atbalsta mehānismiem.»

Atbalsta sistēma Nr. 2 Kurators

«Otrs atbalsta sistēmas elements ir mūsu programmas sagatavots kurators, mūsu programmas absolvents, un viņa funkcija ir divas reizes semestrī vērot stundas un sniegt atgriezenisko saiti, komentēt dalībniekiem iknedēļas profesionālās izaugsmes piezīmes. Esam izstrādājuši *Stundu vērošanas rubriku*, un skolotāja pašvērtējuma instrumentu – vadīt mācīšanās rubriku, kas izskaidro, ko dara skolotāji līderi un kādai jābūt labai mācību stundai.

Ir izveidota metodika gan stundu vērošanai, gan atgriezeniskās saites sniegšanai, skolotāju refleksijas prasmes, mērķu izvirzīšanas prasmes, pedagoģiskās domāšanas attīstīšanai. Un tad otrajā semestrī sagaidām, ka mūsu dalībnieki, jaunie skolotāji jau paši var nākt ar jautājumiem, piemēram: «Man vajadzētu, lai kāds man paskatās, kā es, piemēram, organizēju galerijas metodi vai grupdarbu tajā?» vai arī: «Es tagad gribu jaunu metodi pamēģināt, vēlētos, lai manu stundu paskatās un pasaka, ko es precīzi vai neprecīzi daru.» Tādējādi jaunais pedagogs pats ierodas ar pasūtījumu – ko man vajag, kādu atbalstu, kur man vajag, lai kāds atbrauc parunāties, paskatīties.

Mācīšanas instrumentārijā ir rakstītas 5 galvenās komponentes, kas ir jādara labam skolotājam. Tā nu šis instrumentārijs un metodika tiek

Foto no personīgā arhīva

Inga Pāvula uzskata, ka skolas vidē ir ļoti nozīmīgs savstarpējs profesionālais atbalsts. Atbalsts arī kā sistēma ir nepieciešams jebkuram, lai attīstītos; nevis tāpēc, ka kaut kas neveicas, bet tāpēc, ka ir iespēja profesionāli augt.

sasaistīti kopā un jaunie skolotāji, pirms iet uz skolu, jau zina, kas būs, kā ir jābūt, ko vērtēs un kā vērtēs. Tas, ko īpaši uzsveram un mums ir izdevies to paveikt ar mūsu dalībniekiem, jaunajiem skolotājiem nav stresa no stundu vērošanas. Respektīvi, jā, stress varbūt arī pastāv, bet *ļespējamās misijas* dalībnieki ļoti precīzi saprot, ka stundu vērošana ir atbalsts, nevis kontrole. Iepriekš teiktais ir ļoti būtiski, ja domājam par skolu vispār – kā pārvērst stundu vērošanu atbalsta mehānismā, nevis kontroles vai sodīšanas, vai vērtēšanas mehānismā. Tas ir veids, kā skolotāji un arī pieredzējuši un ļoti talantīgi skolotāji (pat viņiem vajadzīgas stundu vērošanas kā skats no malas ar ieteikumu) varētu augt. Dažkārt sanāk kā ar bērniem – pievēršam uzmanību tiem skolotājiem, kam neiet, pilnīgi atstājot novārtā talantīgos, kaut talantīgais pedagogs var vēl augt, nevis dzīvot tajā rutīnā, kurā šajā brīdī reizēm atrodas.»

Ingas dosjē

Izglītības jomā darbojas jau vairāk nekā 20 gadus.

18 gadus strādājusi kā lektore Latvijas Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātē jauno skolotāju un izglītības maģistrantu sagatavošanas programmās.

Ieguvusi maģistres grādu pedagoģijā, studējusi personāla vadību, pašlaik Tallinas universitātē studē supervīzijas.

Autoru kolektīvā izstrādājusi latviešu valodas pamatzglītības standartu un programmu mazākumtautību skolām.

Ir vairāku latviešu valodas mācību grāmatu līdzautore.

Strādājusi Sorosa fonda projektā «Ātvērtā skola» kā skolu programmas koordinatore starpkultūru un bilingvālās izglītības jautājumos.

Inga Pāvula darbojusies skolotāju profesionālās pilnveides jomā: gan veidojot tālākizglītības programmas, gan vadot tālākizglītības kursus skolotājiem par kritiskās domāšanas attīstīšanas pieeju, interaktīvās mācību metodikas izmantošanu, otrās valodas mācību metodiku, bilingvālo un starpkultūru izglītību.

No 2004. – 2007. gadam: Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas eksperte izglītības jautājumos, strādāja Kirgizstānā, Kazahstānā, Tadžikistānā un Gruzijā.

No 2006. – 2008. gadam vadījusi skolotāju tālākizglītības kvalitātes komponentu VISC ESF dabaszinātņu un matemātikas mācību satura izstrādes projektā.

Kopš 2008. gada: programmas iespējamā misija mācību programmas vadītāja. Līdztekus darbam programmā turpina darboties skolotāju profesionālās pilnveides jomā kā tālākizglītotāja, supervīzore un konsultante.

Atbalsta sistēma Nr. 3, 4, 5 Supervīzija, mācību priekšmetu metodiskās grupas

«Mūsu atbalsta sistēmā nozīmīga loma ir gan individualizētam atbalstam (ja skolotājs pats ir izjutis savā profesionālajā izaugsmē, ko nozīmē individuāls atbalsts, viņš labāk saprot un var sniegt individuālu atbalstu skolēniem), gan arī profesionālai grupai kā atbalsta mehānismam. Man šķiet, skolas vidē ir ļoti nozīmīgs savstarpējs profesionālais atbalsts. Atbalsts arī kā sistēma ir nepieciešams jebkuram, lai attīstītos; nevis tāpēc, ka kaut kas neiet, bet tāpēc, ka ir iespēja profesionāli augt.

Tas, ko īpaši uzsveram un mums ir izdevies to paveikt ar mūsu dalībniekiem, jaunie skolotājiem nav stresa no stundu vērošanas. Respektīvi, jā, stress varbūt arī pastāv, bet iespējamās misijas dalībnieki ļoti precīzi saprot, ka stundu vērošana ir atbalsts, nevis kontrole.

Turpinot mūsu sarunu par atbalsta mehānismiem, mentorus un kuratorus izmantojam arī supervīzijās (gan individuālās, gan grupu), lai skolotājs iemācītos strādāt ar sevi un spētu izvērtēt savus profesionālos un arī personiskos resursus. Kā mūsu pašu dalībnieki saka: «Es zinu, ka tas ir par mani, nevis bērniem.» Ļoti daudzas situācijas stundās un klasēs ir nevis «par bērniem», bet «par skolotājiem». Tāpēc

grupu supervīzija, individuālā supervīzija arī ir viens no atbalsta instrumentiem. Pagājušogad aizsākām ļoti veiksmīgu atbalsta veidu – mācību priekšmetu metodiskās grupas, kur cilvēki, kas māca vienu un to pašu priekšmetu un priekšmeta jomu, nāk kopā divreiz semestrī un runā tieši par metodikas problēmām. Vēl viens atbalsta mehānisms, ko saucam par kuratoru grupu, ir faktiski saistīts ar mācību stundu produktivitāti: skolēns – skolotājs – sadarbība. Šo kuratoru grupu galvenais skatupunkts ir pieredze, kas notiek mācību stundās, ko mēs viens no otra varam mācīties, kā attīstām savstarpējo sadarbību un dalāmies ar idejām. Mūsu pieeja balstās pieredzē, un tikai tas skolotājs, kurš spēj reflektēt par savu pieredzi, praksi, spēj pilnveidot un uzlabot savu darbu. Protams, ka viens liels atbalsta mehānisms ir tas, ka mēs esam vienkopus – kā organizācija un cilvēki ar līdzīgām vērtībām, mērķiem.»

Mūsu mērķauditorija

«Mūsu mērķauditorija ir augstskolu beigušie bakalaura un maģistra studenti, jaunieši, kuri jūt vēlmi un aicinājumu darīt nākotnes sabiedrībai vērtīgas lietas. Un ietekmēt nākotni var, jau tagad strādājot skolā... Šos divus gadus programmas laikā, un tie, kuri izlemj palikt skolā, attiecīgi turpina studijas kvalifikācijā un paliek skolā. Reizēm izskan viedoklis – kāpēc mums vispār vajag laist skolā tādus, kuri nav studējuši pedagoģiju, lai

viņi iet un mācās par skolotājiem! Un tieši šorīt domāju, ka man ir diezgan skaidra atbilde uz šo jautājumu. Jā, tu esi pabeidzis ekonomiku, bet, studējot ekonomiku, saprati, ka nevēlies ņemties ar cipariem un vēlies strādāt ar cilvēkiem un dalīties tajā, ko pats esi apguvis un saņēmis. Stāsts ir par to, kā var šo profesiju nogaršot un izlemt – jā, tu vēlies palikt šajā profesijā. Viens no *iespējamās misijas* programmas uzstādījumiem ir – mēs aicinām tos, kuri gribētu būt par skolotājiem, bet līdz šim nav izvēlējušies studēt šo skolotāja programmu. Un skolā ienāk cilvēki no citas vides ar citu, iespējams, praktiskāku skatījumu uz ekonomiku, dabaszinātnēm un citiem mācību priekšmetiem. Programmā ir atlase četrās kārtās, kur mēs faktiski meklējam cilvēkus, kas būtu gatavi strādāt skolā, kam ir līdera potenciāls un kas nākotnē aktīvi iesaistīsies izglītības jautājumu risināšanā – vai esot uzņēmumu vadītāji, vai politiķi, vai vecāki.

Kā to precīzi notestēt? Mums ir dažādi instrumenti. Varam noteikt vērtību sistēmu un to motivāciju. Uzzinot par cilvēka iepriekšējiem sasniegumiem, iespējams atklāt, vai viņš, kādu ideju sākot no nulles, to īsteno līdz galam. Var redzēt, cik daudz piemīt neatlaidības un stresa noturības dažādās situācijās; atlasē var izvērtēt arī refleksivitāti un gatavību mācīties. Ja tu esi gatavs mācīties un izvērtēt savu pieredzi, tad tu vari iemācīties pilnīgi jebko, turklāt skolotāja darbs iemāca praksē menedžēt ne tikai situācijas klasē stundu laikā, bet arī visu turpmāko dzīvi.»

Mazā skola – mūsdienīgas izglītības pilotprojekts

Aija Tūna

Sorosa fonda – Latvija iniciatīvas
Pārmaiņu iespēja skolā vadītāja, IZM
reformu darba grupas Mazo skolu
attīstības apakšgrupas vadītāja

Izglītības jomā notiekošās pārmaiņas parasti izsauc plašu rezonansi sabiedrībā, jo tās vairāk vai mazāk skar teju katru sabiedrības locekli. Kopš 2000. gadu otrās puses pasaulē un Latvijā notiekošie procesi, t.sk., ekonomiskā krīze, administratīvi teritoriālā reforma, demogrāfiskie procesi, strauji pieaugošā mobilitāte, ir radījuši skarbus izaicinājumus un likuši veikt būtiskas pārmaiņas Latvijas izglītības sistēmā. Īpaši sāpīgs šādos apstākļos kļuva jautājums par skaitliski nelielo, bet Latvijas sabiedrībai tradicionālo un tās tālākajai attīstībai būtisko nelielo, galvenokārt lauku skolu likteni. Ierobežotie valsts un pašvaldību finanšu resursi radīja nepieciešamību gan jomas speciālistiem, gan politiķiem un plašākai sabiedrībai pārskatīt skolas kā tradicionāla un būtiska izglītības sistēmas elementa lomu un funkcijas mūsdienu apstākļos, ņemot vērā gan izaicinājumus, gan iespējas, ko piedāvā tehnoloģiju attīstība, globalizācija, ekoloģiskā un ilgtspējas principa aktualizēšanās un citi savstarpēji saistīti faktori.

Bija iespēja mācīties no pasaules pieredzes

Šajā situācijā būtiska loma bija iespējai Latvijas skolām un pašvaldībām mācīties no pasaules pieredzes un radīt savus, Latvijas situācijai atbilstošus modeļus, lai saglabātu un attīstītu skolas. To nodrošināja Sorosa fonda – Latvija iniciatīva *Pārmaiņu iespēja skolām*, kas kopš 2009. gada tikusi īstenota ciešā sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju, pašvaldību pārstāvjiem, UNESCO LNK un citiem svarīgiem spēlētājiem un tagad ir ceļā uz sistēmisku ieviešanu Vispārējās izglītības reformu plāna īstenošanas laikā. Darba gaitā uzkrāti pārliecinoši pierādījumi, ka tieši skola (izglītības iestāde) konkrētas pašvaldības ietvaros no finanšu sloga un rūpu avota sekmīgi var kļūt par resursu un pakalpojumu sniegšanas vietu un koordinētāju izglītotas, ekonomiski un sociāli aktīvas, iekļaujošas sabiedrības attīstībai un atbalstam.

Darbības mērķis ir saglabāt

Foto no personīgā arhīva

skolu tīklu Latvijas reģionos, nodrošinot kvalitatīvas un daudzveidīgas izglītības, tajā skaitā, interešu un neformālās izglītības pieejamību īpaši pirmsskolas un pamatskolas posmā un veidojot apstākļus mūsdienīgiem, decentralizētiem izglītības ieguves un nodarbinātības sekmēšanas risinājumiem mūžizglītības ietvarā. Patiesībā runa nav par mazo skolu (skolu ar skaitliski nelielu skolēnu skaitu) saglabāšanu, bet par to attīstīšanu, atklājot un izmantojot skolas kā vietējās kopienas intelektuālos un fiziskos resursus, jo, no skolēna un ģimenes viedokļa raugoties, nav svarīgi, vai skola ir liela vai maza – katram ir tiesības uz kvalitatīvu, mūsdienīgu izglītību, turklāt agrīnajā vecumā tai vajadzētu atrasties pēc iespējas tuvāk bērna dzīvesvietai.

Lēmumi jāpieņem no bērna attīstības veicināšanas viedokļa

IZM izveidotās darba grupas uzdevums ir apkopot informāciju, izstrādāt reformu pamatojumus, mazo skolu indikatorus un turpmākās darbības soļus. Kā izejas punkts sekmīgai darbībai nepieciešama attieksmes maiņa pret mazo skolu, t.sk., vienošanās skatīties uz mazo skolu kā iestādi ar pakalpojumu grozu, ne tikai formālās izglītības iestādi ar nelielu izglītojamo skaitu. Skolas uzdevums izglītības programmu īstenošanā jāskata un atbilstoši arī finansējums jāreķina, balstoties uz plašāku vajadzību un

funkciju izpratni, iekļaujot bibliotēkas, pagarinātās dienas grupas, interešu izglītības, atbalsta personāla utt. pieejamību katram skolēnam. Pēc šādas pieejas skolu uztver kā vietu, kur apvienojas un jo īpaši mazapdzīvotajās teritorijās tiek koordinēta un bērniem un jauniešiem nodrošināta izglītības, veselības aprūpes, sociālo, kultūras pakalpojumu pieejamība, vienlaikus rūpējoties par atbalstu ģimenēm un visai vietējai kopienai. Tas līdzinās pēdējos gados plaši pieminētajam Somijas modelim, kas rezultējās augstos izglītības rezultātos. Lai šādu modeli ieviestu, jautājumi jāskata un lēmumi jāpieņem no bērna attīstības veicināšanas viedokļa, t.sk., nodrošinot atbalstu un daudzveidīgas attīstības iespējas gan tiešajā mācību procesā, gan interešu izglītībā (ne vien mūzikas un mākslas, bet arī tehniskajos, dabaszinātnu, sporta u.c. pulciņos un nodarbībās) un pārejot no bērnu mācīšanas un «pieskatīšanas» uz vispusīgas attīstības veicināšanu.

Skolas darbība var būt organizēta kā:

- 1) vienas pieturas aģentūra (viss norisinās skolas telpās);
- 2) virtuāli integrēti pakalpojumi (ar vienotu koordinācijas centru);
- 3) apvienotais modelis, kur daži pakalpojumi iespējami vienviet, bet ar citiem ir virtuālas saiknes.

Tālākajā darbā, ko paredzēts pabeigt līdz 2014. gada 1. septembrim, tiks definēti mazo skolu indikatori, kas būs plašāki par skolēnu skaitu, tiks izstrādāti mazo skolu darbības finansēšanas modeļi, izmaiņas normatīvajos regulējumos, kas ļaus paplašināt skolas darbību, kā arī metodiskie materiāli un cita veida atbalsts skolu pārejai uz jauna veida darbības organizēšanu.

Mazo skolu attīstības sekmešana cieši saistīta ar skolu autonomijas palielināšanu. Patiesībā skolas autonomija sākas no skolas kultūras maiņas un atbildības uzņemšanās par sava darba procesa un rezultātu kvalitāti – gan individuāla skolotāja, gan visa skolas kolektīva līmenī. Savā ziņā autonoma jau ir tā skola, kas meklē un atrod efektīvākos ceļus, kā sekmēt ikviena skolēna izaugsmi un mācību sasniegumus, kas saredz, kādas ir izglītojamo ģimeņu un citu apkārtnes kopienas cilvēku vajadzības un attiecīgi arī organizē darbu, nevis atsaucas uz ierobežojošiem noteikumiem un iespēju trūkumiem.

Mazo skolu attīstības programma radīs apstākļus kopienas skolas modeļu attīstīšanai. Vairāku valstu pieredze liecina, ka jaunajos apstākļos skola veiksmīgi darbojas kā institūcija, kas «ir pieejama skolēniem, viņu vecākiem un ģimenes locekļiem un plašākai sabiedrībai pirms, pēc mācību procesa (stundām) un tā laikā septiņas dienas nedēļā visa gada laikā». Kopienas skolu raksturo darbs kopīga mērķa sasniegšanai; atšķirīgi finansēšanas modeļi; darbinieku darbības modeļu (darba pienākumu) maiņa; radoša un cieņas pilna sadarbība ar jauniešiem, ģimenēm, citiem kopienas iedzīvotājiem.

Interesanti vērot, kā arī Latvijā pamazām attīstās visu triju veidu darbības modeļi, rādot virkni veiksmīgu piemēru, kur skola jau būtiski paplašinājusi savas funkcijas, piemēram, ja skolēniem pēc stundām jāgaida autobuss, tad tiek organizētas jēgpilnas un aizraujošas nodarbības; ja apkārtējās ģimenēs ir mazulī, bet bērnudārza nav, skola atver pirmsskolas izglītības grupas; ja bērniem gribas muzicēt vai apgūt mākslas pamatus, bet līdz pilsētai tālu, turpat, skolā, tiek atvērta mūzikas vai mākslas skolas filiāle vai klase; ja skolā ir labi iekārtots mājturības kabinets vai darbnīcas, tās var izmantot gan interešu nodarbībām, gan gluži praktisku jautājumu risināšanai – kāzu un citu jubileju mielastu gatavošanai, mēbeļu un velosipēdu remontēšanai, kleitas malas atšūšanai utt. – visam, kas cilvēkiem nepieciešams. Datorklašu izmantošana kopienas vajadzībām jau ir kļuvusi par klasiku.

Iziet ārpus tradicionālā skolas piedāvājuma

Un tas vēl nav viss. Ja skola ir tā vieta, kur apkārtējiem cilvēkiem ērti nokļūt un tajā ir brīvas telpas, skolas ēkā var iemārot bibliotēka, vienas vai vairāku biedrību biroji vai tikšanās telpas, biznesa inkubators, skolas internāts vai pirmsskolas diennakts grupa, ja tāda nepieciešama, pagasta tūrisma informācijas centrs, naktsmītnes nogurušam ceļiniekam vai skolas viesim, pat vieta dušai un veļas mazgāšanai. Tā ir vajadzībās un realitātē balstīta rīcība, kas iziet ārpus tradicionālā skolas piedāvājuma un fantastiski iedarbojas uz kopienas saliedētību, skolas un ģimenes saīšu spēcīnāšanu, tādējādi mazinot agrīnu skolas atstāšanu un mācīšanās motivācijas problēmas. Tāpēc saturiski var runāt par trim galvenajiem darbības virzieniem: atbalsts vispusīgai personības izglītošanai un attīstībai ikvienā vecumā; atbalsts daudzveidīgu prasmju apgūšanai un pielietošanai, t.sk., nodarbinātības sekmēšanai un saturīgai brīvā laika pavadīšanai; atbalsts iekļaujošas, saliedētas, pilsoniski un sociāli aktīvas sabiedrības spēcīnāšanai.

Ja ir skaidra funkcija, tad var rast risinājumus, un tad atrodas arī līdzekļi – tiesa gan, ne no viena, garantētā un neizsīkstoša avota, bet vairākiem, kurus satur kopā un pārrauga skolas (daudzfunkcionālā centra) vadītājs kopā ar darboties spējīgu komandu. Šai komandai jāspēj pamatot savas darbības vajadzību, mērķi un rezultāti un arī jānāk ar skaidru priekšlikumu, kā šāda saimniekošana izskatās ciparos, nebaidoties no demagoģiska pārmetuma, ka šādi palielināties elektrības patēriņš uz vienu izglītojamo.

Apkopojot teikto, jāakcentē, ka, ņemot vērā iegūto informāciju un viedokļus no dažādām sabiedrības grupām, **Izm darba grupa kā galvenos mazo skolu attīstīšanas iemeslus izvirza nepieciešamību:**

- nodrošināt izglītības pieejamību maksimāli tuvu dzīvesvietai;
- sekmēt Latvijas līdzsvarotu attīstību, saglabājot ekonomiski aktīvajām ģimenēm piemērotas kopienas;
- attīstīt mūsdienīgus risinājumus uz skolas kā daudzfunkcionāla kopienu centra bāzes.

Šie argumenti ietver gan

pedagoģisko, gan sociālo un ekonomisko perspektīvu. Turklāt mazās skolas var piedāvāt elastīgus risinājumus, t.sk., pilotējot attālināto mācību, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanas u.c. iespējas. Tālākajā darbā, ko paredzēts pabeigt līdz 2014. gada 1. septembrim, tiks definēti mazo skolu indikatori, kas būs plašāki par skolēnu skaitu, tiks izstrādāti mazo skolu darbības finansēšanas modeļi, izmaiņas normatīvajos regulējumos, kas ļaus paplašināt skolas darbību, kā arī metodiskie materiāli un cita veida atbalsts skolu pārejai uz jauna veida darbības organizēšanu.

Sajā darbā ir būtiska loma skolas sadarbībai ar pašvaldību kopīga redzējuma, stratēģijas un darba plāna veidošanā, kā arī starpnozaru sadarbībai valsts un reģionālajā līmenī. Te nonākam pie «pārmaiņu skolas» – skolas kā kopienas centra 21. gadsimta kontekstā. Laikā, kad cilvēki sāk piedomāt par dzīves kvalitāti un lūkoties pēc vietas, kurā mūsu dažādās identitātes pēc mežonīgā skrējiena un sadrumstatotības var atkal apvienoties, kur ir bērnu audzināšanai droša un draudzīga vide, bet vienlaikus arī pieejami pakalpojumi, bez kuriem mūsdienu dzīve vairs nav iedomājama, mazajām skolām, ciematiem un kopienām paveras milzu potenciāls piedāvāt to, pēc kā cilvēks patiesībā ilgojas – piederības sajūtu, atbalsta punktu, kopā būšanu.

Pašlaik galvenais darbs ir apkopot labo pieredzi un atrast, kur ir tās šaurās vietas, kas traucē jēgpilnai darbībai; kur jālabo normatīvie akti, kur pietiek ar pašu attieksmes maiņu. Nepieciešama starpnozaru vienošanās valsts un pašvaldības līmenī par to, kā tiks koordinētas un finansētas dažādas darbības, vienlaikus nodrošinot kvalitatīvu mācību procesu, bet neaizmirstot arī par to, ka bērns var labi mācīties un attīstīties tikai tad, ja tiek nodrošināts atbalsts visām viņa vajadzībām un viņa ģimene jūtas labi.

21. gadsimtā, kad, kā apgalvo eksperti, «mazs ir skaists» un elastība un spēja saskatīt iespējas atrodas vajadzīgāko iezīmju saraksta augšgalā, mums ir dota iespēja sakārtot Latvijas izglītības sistēmu, izmantojot mazās skolas kā poligonu mūsdienīgu risinājumu meklējumiem, necenšoties ievērot tradicionālo vakardienas skolas modeli, kur viss bija iepriekšnoteikts un sakārtots pa stundām, priekšmetiem un klasēm un istā dzīve sākās pēc stundām un skolas beigšanas. Mazā kopienas skola ir pats istās dzīves centrs.

Planšetdatoru izmantošana izglītībā paver milzu iespējas

Taču, lai šīs iespējas izmantotu un nonāktu pie rezultāta, ir daudz jāiegulda. Un pie ieguldījumiem es nedomāju tikai finansiālos, bet arī laika ieguldījumus, papildu darbu un pienākumus, kā arī ieradumu mainīšanu. Pieņemam to, ka ir skolotājs, kurš vēlētos mācību procesā izmantot planšetdatorus un nepieciešamais skaits planšetdatoru ir pieejams. Kādiem vajadzētu būt turpmākajiem soļiem, lai rezultātā planšetdatorus veiksmīgi izmantotu mācību procesā?

Vispirms skolotājam vajadzētu iziet apmācību, kā jēgpilni lietot planšetdatoru, un tad kādu mēnesi vai vairākus mēnešus lietot to kā lietotājam, lai apgūtu dažādās iespējas, lai orientētos aplikācijās un izvēlnēs. Protams, tajā laikā skolotājs varētu arī izmantot planšetdatoru skolā, pieslēdzot to pie projektorā un demonstrējot dažādas aplikācijas, prezentācijas, video un vizualizācijas uz ekrāna. Iespējams – lai mācītu skolēniem pētīt, analizēt informāciju, radīt jaunas lietas un izmantot dažādas specifiskas aplikācijas, lai sasniegtu mācību mērķus, pedagogam būtu nepieciešama vēl kāda apmācība, taču noteikti atradīsies skolotāji, kas savu pedagoģisko pieredzi un prasmes spēš pārnēst uz jaunu ierīci savā arsenālā pašu spēkiem. (Ne velti gadu no gadu tiek rīkota konference LatSTE, kurā skolotāji dalās savā pieredzē, ieviešot dažādus tehnoloģiskus rīkus savās stundās.) Pirms pilnvērtīgas planšetdatoru ieviešanas skolotājam sadarbībā ar skolas vadību vajadzētu atrast atbildes uz šādiem organizatoriskiem jautājumiem: «Kurš būs atbildīgs par planšetdatoriem? Kurš būs atbildīgs par bateriju uzlādēšanu un aplikāciju instalēšanu? Vai skolas bezvadu interneta tīkls ir

piemērots šādai slodzei? Vai skolēni drīkstēs nest planšetdatorus arī mājās? Kāda ir rīcība gadījumā, ja skolēns saplēš vai pazaudē ierīci? Vai izmantojam tikai bezmaksas grāmatas un aplikācijas, vai ir finansējums, lai iegādātos maksas grāmatas un aplikācijas?»

Varam mācīties no Eiropas skolu piemēriem un kļūdām

Kā redzat, ja plānots mācību procesā ieviest planšetdatorus vairumā, pats process nav ne ļoti ātrs, ne arī vienkāršs. Tā kā daudzas skolas Eiropā to jau izdarījušas, varam mācīties no viņu piemēriem un kļūdām. Tomēr pats pirmais jautājums, ko nepieciešams sev uzdot, kad rodas doma par planšetdatoru izmantošanu skolā, ir: «Kāpēc?» Ir skolas, kas ieviesušas iPad tāpēc, ka grib samazināt katra skolēna somas svaru. Ir skolas, kas iPad izmanto, lai ar mācībām aizrautu tos skolēnus, kuriem pirms tam bija vāja motivācija iegūt zinības. Ir skolas, kas izmanto iPad, lai pilnvērtīgāk spētu izglītēt bērnus ar īpašajām vajadzībām. Ir mācību iestādes, kas prasmī strādāt ar modernajām tehnoloģijām ir izvirzījušas kā pamatprasmī blakus lasīšanai un rakstīšanai. Mana atbilde, kāpēc es izmantoju un palīdzu skolotājiem izmantot

Gatis Narvaišs, skolotājs,
Macibuvideo.lv autors,
Iespējamās misijas vēstnieks

planšetdatorus klasēs, ir – tāpēc, ka es vēlos, lai mani audzēkņi būtu zinoši un konkurētspējīgi mainīgā pasaulē, lai skolēni iegūst sev ieradumu, ka viņi paši var atrisināt dažādas problēmas, izmantojot sev pieejamās ierīces.

Tiem, kas vēl nav atraduši savu atbildi, minēšu piemērus, manuprāt, būtiskākajiem ieguvumiem no iPad izmantošanas mācību procesā:

iPad ir ērti lietot ārpus telpām. To var ērti lietot, turot rokās, turklāt baterijas spēj nodrošināt pat 10 stundu ilgu strādāšanu. Tādējādi, braucot mācību ekskursijā uz Zooloģisko dārzu, skolotājs var sagatavot skolēniem digitālo darba lapu, kurā viens no uzdevumiem varētu būt šāds: «Atrodi un nofotografē divus dažādus abiniekus, izpēti un pieraksti, kā viņi pielāgojušies dzīvei gan uz sauszemes, gan ūdenī.»

Aizvieto un papildina citas ierīces. Tajās klasēs, kurās stūros nestāv skelets pilnā izmērā, vai nav acs uzbūves modeļa un citu vizuālo palīg līdzekļu, skolēni iPad var lietot *Google Body* vai *3d4me-*

dical aplikācijas, kur trijās dimensijās var izpētīt ne tikai cilvēka skeletu, bet arī muskuļus un orgānus. Stroboskopisko zīmējumu, kur pa soļiem attēlota objekta kustība, uzņemšanu un analīzi fizikā aizvieto *Video Physics* aplikācija. iPad ir pieejams arī zinātniskais kalkulators, aplikācija, kas mēra pulsu, koku lapu un ziedu datubāze, interaktīva ķīmisko elementu periodiskā tabula, pasaules un Eiropas vēstures kartes, klavieres, bungas, ģitāra, vārdnīcas, raidījumi svešvalodās un daudzas citas jomas.

Kāpēc es izmantoju un palīdzu skolotājiem izmantot planšetdatorus klasēs, ir – tāpēc, ka es vēlos, lai mani audzēkņi būtu zinoši un konkurētspējīgi mainīgā pasaulē, lai skolēni iegūst sev ieradumu, ka viņi paši var atrisināt dažādas problēmas, izmantojot sev pieejamās ierīces.

Mobila interaktīvā tāfele. iPad ir skārienjutīgs ekrāns un, tam pievienojot projektoru vai televizoru, var rakstīt, rādīt prezentācijas un video, pasvītrot tekstu un daudzas citas iespējas, ko piedāvā interaktīvās tāfeles. Turklāt, izmantojot arī *Apple TV*, kas ir margarīna paciņas izmēra kastīte, visas šīs iespējas ir pieejamas bez vadiem – skolotājs var būt gan klases beigās, gan pārvietoties un vienlaikus rakstīt uz tāfeles. Skolotājs var atļaut arī skolēniem, nepieceloties no vietas, pieslēgt savu iPad projektoram un parādīt citiem savu aizpildīto darba lapu, vai uz-

zīmēto piemēru barošanās ķēdei.

Skolas somas svars paliek mazāks, ja visas vai lielākā daļa grāmatu un vārdnīcu, ģeogrāfijas atlants, kalkulators, darba lapas, izdales materiāli un darba burtnīcas atrodas vienā ierīcē, kuras svars ir mazāks par 1kg.

Saistošāks, aizraujošāks mācību process. Ir pieejamas dažādas mācību spēles planšetdatoriem, un jau tuvākajās dienās *O-Smart Games* publicēs savu pirmo matemātikas spēli par daļskaitļiem latviski, kurai sekos arī citas mācību spēles. Taču ne tikai spēles, bet arī visa mācīšanās izglītojamajiem atgādina rotaļāšanos, kas ļauj iesaistīt daudz vairāk aizrautīgu skolēnu. *Apple* pieredze, ieviešot iPad skolās, liecina – ja meitenēm pirms tam bijuši augstāki rezultāti par zēniem, tad, ieviešot planšetdatorus, zēnu sekmes ceļas un rezultāti abiem dzimumiem izlīdzinās. Audzēkņi paši var noteikt savu mācīšanās tempu. Pildot vienu un to pašu matemātikas vai fizikas uzdevumu, daži skolēni pašu spēkiem tiek ar to galā, bet citiem nepieciešama palīdzība. Šajā gadījumā skolēni var planšetdatorā izmantot *macibuvideo.lv* piedāvātos mācību video, kur viņi var atkārtot vai iemācīties tieši viņiem vajadzīgās zināšanas un prasmes, patīt uz priekšu vai atkārtot vēlreiz atkarībā no uztveres ātruma un iepriekšējām zināšanām.

Kā skolotājam sasniegt tādu līmeni, lai varētu iPad lietot klasē un piedāvāt šādu

21. gadsimta mācīšanās pieredzi skolēniem?

Mani ļoti pārlicina *Apple* pieeja pedagogu izglītošanā, jo viņi tic, ka skolotājiem vislabāk var iemācīt mācīt strādāt ar tehnoloģijām nevis kāds tehnoloģiju speciālists, bet gan tāds pats skolotājs, kurš tehnoloģijas izmanto darbā ar skolēniem. Jo tad var uzzināt reālus ikdienas piemērus, kā lietot tehnoloģijas, pajautāt jautājumus par izglītības standartu un mācību programām un tehnoloģiju integrāciju konkrētajos tematos. Protams, lai jēgpilni vadītu mācīšanos ar iPad, skolotājam jāmaina arī savi ieradumi. Pirmkārt, jāsaprot, ka būs skolēni, kas zinās dažādas ierīces iespējas labāk par skolotāju, ka ne vienmēr skolotājs varēs atbildēt uz skolēnu jautājumiem. Otrkārt, skolotāja loma ir vairāk būt starp audzēkņiem, palīdzēt, konsultēt, virzīt domāšanu, uzdodot jautājumus, vadīt mācīšanos un mazāk būt klases priekšā. Treškārt, skolotājam jābūt gatavam ikdienā mācīties arī no izglītojamajiem, ļaut, lai skolēni parāda priekšā.

Šajā nemītīgo pārmaiņu gadsimtā gribu novēlēt visiem kolēģiem gribēšanu un varēšanu mainīties, mācīties un apgūt ko jaunu!

Jums ir viedoklis par šo tēmu?
Rakstiet mums: skolasvards@gmail.com

Labāko viedokļu autori saņems balvas - interesantas un noderīgas grāmatas un iespēju apmeklēt *Dailes teātra* izrādes.

Vai blogi noder izglītībai?

Kas ir blogs?

Termins *blogs* radies no angļu valodas vārda (*weblog, blog*). Ar šo terminu norāda interneta mājaslapu, kuru izveidojis viens vai vairāki autori, kas pievēršusies konkrētiem tematiem, regulāri par to publicējot informāciju. Blogu mēdz saukt arī par tīmekļa žurnālu.

Bloga ieraksti parasti satur ieraksta virsrakstu, pašu ziņu, lasītāju pievienotus komentārus, patstāvīgu interneta adresi (URL) katram bloga ierakstam, datumu un laiku, kad ieraksts publicēts. Bloga ieraksts var saturēt tekstu, attēlus, audio un video failus kā arī hipersaites, jeb norādes uz citiem interneta resursiem. Bloga ierakstus marķē ar etiķetēm – no angļu valodas vārda *tag*, kas ļauj bloga ierakstus strukturēt pēc tēmām un lasītājiem dod iespēju atrast tiem interesējošus bloga ierakstus. Tipiska bloga iezīme ir tā, ka bloga ieraksti, kas ir visjaunākie, atrodas pašā sākumā, bet visvecākie – beigās. Citiem vārdiem sakot, tie ir pretējā hronoloģiskajā secībā. Pastāv visdažādākā veida blogi, sākot no individuālajiem blogiem līdz pat politisku kampaņu, uzņēmumu un kopienu blogiem. Visu blogu kopumu internetā mēdz saukt par blogosfēru.

Kā izveidot blogu?

Vienkāršākais veids, kā izveidot savu blogu, ir reģistrēties kādā no šīm mērķim paredzētajiem servisiem: *wordpress.com, blogger.com, posterius.com, blogiem.lv* u.c. Servisu, kas piedāvā izveidot blogu, ir ļoti daudz. Bieži vien, lai sāktu blogot, jāveic vien četri soļi:

- 1) jāizveido konts,
- 2) jāpiešķir blogam nosaukums,
- 3) jāizvēlas izskata veidne,

4) jāraksta bloga pirmais ieraksts un jāpublicē.

Pašlaik gandrīz katram servisam pieejamas izsmelšas videopamācības. Blogu saturs parasti ir publiski pieejams visiem interneta lietotājiem, taču pastāv iespēja to padarīt pieejamu tikai noteiktai cilvēku grupai, piemēram, klasei. Izmantojot blogus mācību procesā, tas var būt īpaši svarīgi.

Kā izmantot blogus skolā?

Aizvien agrākā vecumā bērni izmanto internetu un iesaistās sociālajos tīklos. Bērni pēc iespējas ātrāk ir jāiepazīstina ar digitālo pasauli, lai viņi tajā justos droši un pārliecināti. Blogs var būt labs instruments šim mērķim jau pamatskolā. Ir daudz dažādu veidu, kā blogus izmantot, lai attīstītu dažādas prasmes un iemaņas. Pirms blogu veidot, svarīgi pārdomāt, kādam mērķim tas kalpos un kādas aktivitātes plānojat veikt. Tad var izlemt, vai blogs būs, vai nebūs publisks?

Viens no blogu pielietojuma variantiem ir klases blogs, kura saturs būs pieejams audzēkņiem, skolotājiem un viņu vecākiem. Blogā iespējams ievietot ar mācībām saistītu saturu: stundu sarakstus, dažādus uzdevumus, aprakstus par klases aktivitātēm u.c. Bloga ieraksti var rosināt skolēnu diskusiju, izmantojot iespēju, ka bloga ieraksti ir komentējumi. Ideālā variantā skolotājs seko līdzi komentāru stilistikai un gramatiskajām kļūdām, kuras kopīgi pārrunā un kopīgi labo. Tas ir labs veids, kā trenēt lasīt un rakstīt prasmi jau pamatskolas sākuma klasēs. Blogs var būt kā e-vide, kur priekšmeta skolotāja izveidotajā blogā skolēni diskutē, pilda mājasdarbus un veic pētījumus. Tas ir veids, kā ļaut izglītojamajiem mācību procesā izmantot viņu rīcībā esošos mobilos telefonus, kas ļauj fotografēt un filmēt un saturu publicēt blogā. Manis iepriekš izstāstītais variants ir tikai viens

Mg. Soc. **Gatis Šeršņevs**

no veidiem, kā blogus izmantot izglītībā.

Ar blogiem vecākus var informēt par skolā vai klasē notiekošo, iesaistot tos diskusijās par skolai vai klasei aktuāliem jautājumiem. Šajā gadījumā blogs ir labs instruments klašu audzinātājiem vai skolu administrācijai. Blogus izmanto arī skolu un bērnu bibliotēkās, lai informētu par jaunām grāmatām un pasākumiem. Skolotājs var izveidot sava priekšmeta blogu, kurā dalās savā pieredzē par metodēm, atziņām, rīkiem, mācību materiāliem u.c., bet tikpat labi to var darīt arī divu un vairāku cilvēku grupa. Cits piemērs: skolotājs savā blogā publicē mācību materiālus katrai stundai, kuriem audzēknis var piekļūt arī no mājām. Tas ir labs variants, kā skolēniem iesaistīties mācību procesā, kad tie slimo vai kādu citu apstākļu dēļ nespēj ilgstoši apmeklēt skolu. Pirms dažiem gadiem, kad strādāju Auces Pieaugušo izglītības centrā, pie manis uz datorapmācību nāca kāda meitene ar garīgās attīstības traucējumiem. Viņai patika spēlēt dažādas spēles, piemēram, likt puzles. Lai meitene no mājām varētu tikt pie spēlēm, izveidoju blogu, kurā atstāju norādes uz tiešsaistes spēlēm. Ja kādu nedēļu nebiju to darījis, saņēmu zvanu, ka nav vairs nevienas spēles, ko spēlēt. Blogam pielietojumu var atrast praktiski jebkurā mācību priekšmetā, sākot no svešvalodu apguves, literatūras līdz matemātikai, kā arī dažādās ārpusklases nodarbībās.

Bloga noderības koeficients izglītības jomā:

- Koplietot ziņas, mācību materiālus, attēlus, videomateriālus un hipersaites uz citiem resursiem.
- Vieta diskusijai un sadarbībai.
- Vieta klases publikācijām, kur audzēkņi var ērti publicēt un labot rakstus.
- Alternatīva vecāku informēšanai par ar klasi vai skolu saistītajiem notikumiem.
- Vieta, kur izvietot stundu plānus.
- Iespēja veidot blogus dažādām interešu grupām un pulciņiem, grāmatu klubiņi, sporta klubiņi u.c.
- Vieta, kur skolotājam ievākt svarīgu informāciju no skolēniem ar komentāru un dažādu aptauju palīdzību.
- Mūsdienu bloga iespējas ļauj salīdzinoši vienkārši izveidot pilnvērtīgu mājaslapu, kur vienīgais nepieciešamais ieguldījums ir darbs.
- Bloga saturs vairumā gadījumu pieejams no visām populārākajām mobilajām ierīcēm.

Blogus veido skolotāji visā pasaulē. Interneta vietnē *edublogawards.com* katru gadu vērtē ar izglītību saistītus skolotāju un izglītības ekspertu veidotos blogus dažādās nominācijās: labākais individuālais, grupas, klases, skolotāja, skolēnu u.c. Šajā vietnē var atrast idejas sava bloga veidošanai. Līdzīga veida konkurss šogad notiek arī Latvijā. UNESCO Latvijas Nacionālā komisijā sadarbībā ar *Microsoft Latvia* un portāliem *Skolotājs.lv* un *Nakotnesskola.lv* šī gada 15. martā bija uzsākusi kopīgu

projektu *Veiksmīgākie blogi izglītībā 2012*. Konkursa mērķis ir apzināt skolotājus-blogotājus, kas veiksmīgi izmanto e-vides iespējas savā ikdienas darba procesā ar skolēniem, kā arī pieredzes apmaiņai ar saviem kolēģiem, un izcelt viņu vidū interesantākos un veiksmīgākos blogus un pašus blogotājus, kā arī vairo pedagogu izpratni par e-vides iespējām izglītības jomā un blogošanas kultūras veidošanos izglītības nozarē Latvijā. Konkurss ir noslēdzies, un ir saņemti vairāki labi pieteikumi.

Blogus veido skolotāji visā pasaulē. Interneta vietnē *edublogawards.com* katru gadu vērtē ar izglītību saistītus skolotāju un izglītības ekspertu veidotos blogus dažādās nominācijās: labākais individuālais, grupas, klases, skolotāja, skolēnu u.c. Šajā vietnē var atrast idejas sava bloga veidošanai.

Pašreiz notiek pieteikto blogu izvērtēšana. Rezultātu paziņošana un godalgu dalīšana notiks ikgadējā pasākumā Latvijas Skolu i-tehnoloģiju ekspozīcijā, Pļaviņu novada ģimnāzijā, 2012. gada 1. un 2. novembrī. Sīkāku informāciju par pasākumu var iegūt www.latste.lv

No savas pieredzes

Pirms četriem gadiem arī es biju sācis veidot savu blogu <http://teachergatis.blogspot.com>. Bloga galvenais mērķis bija parādīt sociālo mediju un dažādu interneta rīku pielietojuma iespējas izglītībā. Pašlaik gan bloga aktīvā darbība pārcēlusies uz portālu www.nakotnesskola.lv

lv, taču iepriekšējo gadu materiāli vēl arvien ir pieejami. Pateicoties blogam un sadarbībai ar Auces vidusskolas informātikas skolotāju Frīdi Sarceviču, kurš aktīvi veido vairākus blogus <http://fs-it.blogspot.com>, <http://fs-informatika.blogspot.com>, un Aināru Svikli, kas veido portālu *nakotnesskola.lv*, pagājušajā gadā izveidojām trīsdesmit sešu stundu tālākizglītības kursu pedagogiem *Interneta iespējas mūsdienīgam mācību procesam*, kuru realizējam klātienē skolās, pateicoties *etwinning.lv* un Auces Pieaugušo Izglītības un Informācijas centra atbalstam.

Sadarbībā ar SIA *Baltijas Biroja tehnoloģijas* un portālu *nakotnesskola.lv* organizējam mācības arī *Virtuālajā klasē*. *Virtuālā klase* ir tālmācības realizācijas veids, kad katrs kursu dalībnieks no savām mājām ar interneta starpniecību pieslēdzas tiešsaistes sesijai, kur tiek vadītas mācību nodarbības. Nodarbībās- paralēli daudzām citām tēmām mācījām skolotājiem veidot blogus. Atgriežoties pie blogiem, varu teikt, ka to veidošana ir ilgstošs process, kas līdzīgi kā Rīga nekad nav gatavs un, līdzko ir gatavs, vairs nav aktuāls. Blogu veidošanas process ir aizraujošs, taču aizņem daudz laika. Tas ir saistīts tieši ar kvalitatīva bloga ieraksta sagatavošanas procesu. Tāda nu ir mana pieredze blogu veidošanā. Veidot vai neveidot blogu – par to lēmums jāpieņem katram pašam. Bet pamēģināt vajag noteikti – kā tad citādi var zināt: patik tā lieta vai ne?

Jums ir viedoklis par šo tēmu? Rakstiet mums: skolasvards@gmail.com
Labāko viedokļu autori saņems balvas - interesantas un noderīgas grāmatas un iespēju apmeklēt *Dailes teātra* izrādes.

Ko darīt, ja skolā apsmej viens otru?

Apsmiešanu skolā vienmēr ir bijusi pietiekami aktuāla un diskusijas vērtā tēma. Pēc Pasaules Veselības organizācijas HBSC veiktā pētījuma redzams, ka bērni Latvijā saskaras ar izsmiešanu – 58 % bērnu atzīst, ka saskaras ar ņirgāšanos no vienaudžu puses, un ap 60% atzīst, ka paši ir ņirgājušies par citiem. Katram bērnam ir attiecīga loma izsmiešanas situācijā: vieni aktīvi iesaistās izsmiešanas procesā, citi cenšas palikt malā, bet vēl citi mēģina aizstāvēt bērnu, kam dara pāri. Strādājot skolā, kurā mācās un komunicē dažādu tautību bērni (lietuvieši, latvieši, krievi), neiecietību var novērot ik pa laikam (nešķirojot tautību), taču skolā, kurā ir multikulturāla vide, skolēniem jābūt gataviem sadzīvot ar dažādu kultūru tradīcijām, valodas atšķirību un citām tieši konkrētai kultūrai piemītošām īpatnībām, tā bērni sevi attīsta un pilnveido iecietību, toleranci un cieņu. Esmu novērojusi, ka audzēkņi pēdējos trijos gados tomēr kļuvuši iecietīgāki.

Sanita Paula, Rīgas
Lietuviešu vidusskolas psiholoģe, Skolu
psihologu asociācijas valdes locekle

Foto - www.photos.com

Skolu psihologi atzīst, ka apsmiešanas gadījumi pastāvēja, pastāv un pastāvēs, bet pēdējos gados tos savlaicīgāk konstatē. Aptaujājot skolēnus no 1. – 9. klasei, vērojama tendence, ka visbiežāk neiecietība, t.sk., apsmiešana, ņirgāšanās ir vērojama izglītojamajiem, jau sākot no 4. klases, un kulmināciju sasniedz 5. klasē, savukārt pakāpeniski mazinās 8. klasē. Tātad visproblemātiskākais ir pusaudžu vecumposms, bet nevajadzētu aizmirst patiesību, ka par citiem ņirgājas ne tikai bērni un jaunieši, bet arī pieaugušie un šī problēma pastāv visur: skolā, darbā, mājās.

Var atstāt ilgstošas sekas

Pētījumi atklāj, ka apsmiešana, ņirgāšanās var atstāt īslaicīgas un ilgstošas sekas uz bērna uzvedību, emocionālo sfēru un saskarsmes spējām. Psihologu uzskata, ka apsmiešanas iemesls slēpjas pašos apsmējamajos un var būt nopietns signāls, ka ar šo cilvēku kaut kas nav kārtībā, un norāda uz paša pāridarītāja slēptajām vai arī redzamajām problēmām. Bērni, kam tieksme darīt citiem pāri, ir riska grupā, un ir lielāka iespēja, ka arī nākotnē tie veiks noziedzīgas darbības. Mēdz būt gadījumi, ka apsmējamais pats cietis no līdzīgām situācijām vai atšifrējis, ka, tādā veidā rīkojoties, tiek pamanīts. Situācija kļūst visnotaļ sa-

režģīta, un visaugstākais risks ir tad, ja bērns, kurš cietis no pāridarītāja, pats sāk izmantot šīs metodes un kļūst par pāridarītāju. Apsmiešanai var būt dažādi iemesli: skolēna atšķirīgais izskats (auguma proporcijas, matu krāsa u.c.) sociālais statuss (ģimenes stāvoklis, ienākumi u.c.), sekmes mācībās (grūtības mācībās vai izcilas sekmes) vai domāšanas, reaģēšanas veids (aktīvi/pasīvi uztver informāciju, emocionāli /impulsīvi reaģē), atšķirīgas intereses u.tml. Ja klasē ir skolēns, kurš izteikti ar kaut ko atšķiras no pārējiem skolēniem, tad tas ir viens no iemesliem, lai iemantotu «nevēlamās» personas, t.i., atstumtā, apsmietā statusu.

Mēdz būt gadījumi, ka klasē ir negatīvais līderis, kurš pats stāv malā un ir it kā nevainīgs, bet kūda citus negatīvām darbībām. No pāridarītājiem ir bijis jādzird: «Mēs tikai pajokojām, tas ir tik smieklīgi... viņam jau nekas slikts nenotika!» Visai bieži ņirgāšanos jauc ar humoru un jokošanu, taču tās ir dažādas tēmas. Atšķirīgais starp ņirgāšanos un humoru ir tas, ka izsmietais jūtas slikti, bet jautri ir tikai tiem, kuri izsmej, vai tiem, kuri novēro šo procesu. Klasē bieži darbojas kolektīvās uzvedības modelis: visi smejas, jo tas ir jautri, bet tajā pašā laikā neviens neapzinās, ka tāpat reiz var tikt pats izsmiets. Vienā mirklī viss

var mainīties, un bērnam dzīve skolā/klasē var pārvērsties ellē un viss pozitīvais – sagrūt kā kāršu namiņš. Šeit ir tā trauslā robeža, kuru var nepamanīt. Jāatceras, ka vardarbība nepāriet pati no sevis un no tās nevar «izaugt», tā maina tikai savu izpausmes veidu.

Pēdējos gados aizvien aktuālāks pusaudžu un jauniešu vidū kļūst jautājums par izglītojamā ārējo tēlu, vai skolēns ir «savējais», vai viņš ir pietiekami moderns un stilīgs. Skolēns ātri var nonākt atstumtā audzēkņa statusā, ja viņam nav slavena zīmola drēbju, apavu vai jaunākā modeļa telefona, datora un pietiekami lielas kabatas naudas. Nevar noliegt, ka daļēji šo problēmu skolas atrisinājušas, ieviešot skolas formas un sporta tērpus.

Vēl viena negatīva tendence, kas viennozīmīgi skar audzēkņus, ir sociālie saziņas līdzekļi – internets, mobilais telefons, kur ir plašas iespējas visdažādākajos veidos veikt manipulācijas (foto, video, rakstveida), lai apsmietu un ņirgātos par kādu. Arī šādos gadījumos var būt neprognozējamās sekas, jo saziņa var noritēt anonīmi, nav jāveido tiešais kontakts, iespējams izmēģināt un mainīt identitātes, var atļauties eksperimentēt, darīt to, ko realitātē nedarītu. Ja bērns ikdienā izjūt vardarbīgu attieksmi, tad vardarbības aplūkošana internetā kaut kādā ziņā sniedz iespēju izlādēt spriedzi. Bet, ja bērns ir saskāries ar vardarbību, var mainīties vai zust robeža starp reālo un virtuālo vidi, viņš var sākt identificēties ar varmāku un realizēt to realitātē, bērnam var arī mainīties vai zust izpratne par vardarbības reālajām sekām. Šādi gadījumi aizvien biežāk sastopami skolā, piemēram, situācija, kad rotaļājoties zēns, tik ļoti identificējies ar briesmoni, intensīvi skalda ar lineālu (iedomātu zobenu) otram bērnam roku līdz zilumiem. Savukārt, ja bērns ir saņēmis pazemojošu informāciju, draudus internetā vai izziņas veidā, cietušais var izjust pazemojumu, bezspēcību un jebkurā cilvēkā var sākt saskatīt iespējamo pāridarītāju. Ir svarīgi, lai pieaugušais pamana pārmaiņas bērnam – īpaši uzvedībā. Ideālā variantā – ja pieaugušo

informē par situāciju no cietušā vai viņa draugiem, vecākiem, uzklausa un atbalsta bērnu un atbilstoši rīkojas, lai nevēlamo procesu pārtrauktu.

Apsmej tos, kuri neiesai- tās un nekomunicē

Nevar noliegt, ka dažkārt apsmiešanas un atstumšanas iemesls ir meklējams pašā skolēnā, jo bērnam ir ļoti vājas sociālās un saskarsmes iemaņas un zema motivācija iesaistīties savstarpējā komunikācijā. Piemēram, atstumtais skolēns (šķiet) vēlas draudzēties, bet neprot to darīt sociāli pieņemamā veidā – bērns izdara ko nejauku, piemēram, iesit pa plecu vai pieliek kāju priekšā spēles laikā, sāk spļaudīties. Mēdz būt tādi gadījumi, kad apsmietais audzēknis nav pietiekami apguvis personīgās higiēnas iemaņas un prasības – deguna saturu slauka piedurknēs, ir aizmirsis nogriezt nagus vai izmazgāt matus, vai ierodas skolā netīrās drēbēs un nelabi ož..., bērnam nav mācībām nepieciešamo piederumu utt. Šeit ir ļoti svarīgi skolēnam palīdzēt attīstīt tās prasmes, kas nepieciešamas efektīvu sociālo attiecību veidošanā un uzturēšanā. Parādīt, kādā veidā viņš var pats sevi organizēt, mainīt un kā attīstīt un pilnveidot veiksmīgāku komunikāciju ar pārējiem bērniem, kā atrast draugus atbilstoši savām interesēm, vēlmēm un vērtībām.

Kā zināms, bērni mēdz būt nežēlīgi, ja apsmietais vai izjokotais skolēns reaģē jūtīgi, piemēram, raud, nosarkst, kliec, kļūst agresīvs, tad pastāv liela varbūtība, ka viņu apsmies vai par viņu nīrgāsies atkārtoti. Un šādās situācijās ir ļoti svarīgi, lai bērns prastu sevi aizstāvēt. Nedrīkstētu pieļaut principu – apsmiet vai nīrgāties par citu, vai sekot pamācībai (dažkārt grēko pieaugušie ar šādiem izteikumiem) – «sit pretī», «iesit tā, lai visu mūžu atceras» u. tml. Lieļākoties apsmiešanai raksturīgs nevienlīdzīgs spēka samērs – bieži vien ir vairāki pāridarītāji vai arī spēcīgāki, augumā raženāki, vai bērni no vecākajām klasēm. Tieši tādēļ aizstāvēšanās var kļūst neiespējama vai pārāugt nekontrolējamā agresijā. Tāpēc bērniem bez ārējas, vēlams, pieaugušā, palīdzības pārtraukt notiekošo var būt gana sarežģīti. Tā bērni iemācīsies aizstāvēties agresīvā veidā, bet ir iespējams aizstāvēties arī neagresīvi. Bērniem jā māca vērsties pēc palīdzības, jā mudina pastāstīt par situāciju. Tā viņi mācās rūpēties par savu un citu drošību. Pats galvenais – nepieļaut, ka bērns paliek viens bez palīdzības un atbalsta. Dažkārt bērnam nepieciešams iedrošinājums, lai vērstos pēc palīdzības, jo ir bijusi negatīva pieredze vai izveidojies maldīgs priekšstats: ja pateikšu, varu ciest vēl biežāk un vairāk! Jāatzīmē, ka šeit pieaugušajam ir svarīgi izšķirt, ka bērns informē par notiekošo, nēvis

sūdzas, jo uzskats – sūdzas, kavēs notikuma atrisināšanu, tādējādi atstājot bērnu vienu ar problēmu vai vēl sliktāk, liekot viņam pašam atrisināt problēmu. Katrā ziņā pieaugušo uzdevums ir rīkoties atbilstoši situācijai!

Ko un kā var palīdzēt sko- lēnu vecāki un skolotāji?

Skolēns dienas lielāko daļu pavada skolā, tādēļ skolotājs ir viens no nozīmīgākajiem cilvēkiem viņa ikdienas dzīvē (īpaši sākumskolā), un skolotājs var kļūt par labu vērtību orientieri bērniem un veicināt pozitīvu savstarpējo saskarsmi klasē, lai nebūtu apsmietu un atstumtu skolēnu. Taču ir dzirdēts pieaugušo uzskats, ka bērnam pašam jā tiek galā ar apsmiešanas problēmu. Protams, ir tādi, kas mēģina tikt galā, taču izsmiešana no vienaudžu puses, kas sākotnēji var sākties ar verbālu aizskaršanu, var pāriet fiziskā agresijā, un sekas var būt visnotaļ dramatis- kas. Bērns, cīnoties ar pāridarītājiem, nespēs atrisināt pašu problēmu. Pieaugušā pienākums ir nepieļaut, ka kādam bērnam tiek darīts pāri, un viņa uzdevums ir palīdzēt jaunietim, kurš nonācis cietušā lomā, un sniegt nepieciešamo palīdzību. Jāatzīmē, ka svarīga iesaistīšanās problēmas risināšanā ir sadarbībai: skolas atbalsta personāls – skolēns – skolotājs un vecāki. Šeit jā sadarbojas visām iesaistītajām pusēm, lai objek- tīvi izvērtētu situāciju, izprastu bērna un ģimenes nostāju šajā jautājumā un apzinātu problēmas patiesos cēloņus. Praksē ir bijuši gadījumi, ka vecāki «izrēķinās» ar bērniem – ierodas skolā vai sagaida skolēnu ārpus skolas teritorijas un izsaka draudus pāridarītājiem vai fiziski iespaido. Tādu situāciju nedrīkstētu pieļaut, jo, tā rīkojoties, konflikts padziļināsies.

Svarīgi, lai skolas vide bērniem būtu droša un cieņpilna. Arī vecāku līdzdalībai skolas vides veidošanā ir būtiska loma. Lietuviešu vidusskolā aktīvi darbojas vecāku padome un vecāku klubīšs, kur vecāki smeljas zināšanas un dalās pieredzē, risina dažādus aktuālus jautājumus, kā arī uzlabo un pilnveido estētisko vidi. Bērni prot to novērtēt. Protams, gribētos, lai vecāku līdzdalība skolas vides veidošanā būtu vēl aktīvāka un efektīvāka. Neapšaubāmi ir svarīgi, lai arī vide mājās bērnam būtu droša, lai vecāki bērnu mīlētu, izprastu un atbalstītu. Jāmāca bērnam saskatīt pozitīvo sevi un arī apkārtējos cilvēkus, notikumus.

Kā skolotājam/skolas psi- hologam vajadzētu reaģēt uz šo problēmu?

Tiek uzskatīts, ka vardarbību var novērst, zināmā veidā sodot pāridarītājus. Taču – cik šis līdzeklis ir efektīvs? Prakse rāda, ka sods uz laiku palīdz ierobežot, taču ne vien-

mēr attur no atkārtotas nevēlamas rīcības nākotnē: sarājot vai nosodot bērnu, kurš apsmej citus, viņš savu uzvedību nemaina, viņš tādēļ nesāk ar vienaudžiem kļūt draudzīgs. Speciālisti atzīst, ka nevis sods nav iedarbīgs, bet gan veids, kā sodām, nav efektīvs. Tādēļ, lai sods būtu efektīvs, tam jābūt tūlītējam, nozīmīgam (piemēram, aizliedzot privilēģijas, bez kā bērns varētu iztikt, bet kas ir ļoti patīkams un to ļoti gribētos...) un neizbēgamam. Palīdzība jāsniedz gan cietušajam, gan pāridarītājam, kuram noteikti jā māca alternatīvi uzvedības modeļi – uzvesties neagresīvi un kā sociāli pieņemamā veidā izlikt savu iekšējo enerģiju, attīstīt paškontroles iemaņas. Vispirms svarīga ir arī paša cietušā bērna iniciatīva – aiziet pie skolotāja vai psihologa. Nākamais solis – vēlme aktīvi risināt problēmu. Ja skolēns neizrāda iniciatīvu, ir pasīvs sadarbībā un vairo tikai citus skolas un klasesbiedrus, tad situācija nonāk strupceļā. Tādēļ psihologs parasti strādā ne tikai ar cietušo skolēnu, bet arī ar klasi, organizē grupu nodarbības, lomu spēles, lai bērniem veidotu izpratni par attiecību veidošanas kultūru ar citiem cilvēkiem un pilnveidotu saskarsmes iemaņas, kā arī māca risināt dažādas konfliktsituācijas, veicina adekvāta pašvērtējuma veidošanu un palīdz rast risinājumus dažādās problēmsituācijās.

Kā bērnos mācīt toleranci, iecietību, cieņu?

Tieši ģimenē bērns apgūst savstarpējās saskarsmes un personīgās higiēnas iemaņas, sociālās normas un uzvedības modeļus, gūst priekšstatus par labo un sliktu, tātad bērns iepazīst pasauli, krāj pieredzi un veidojas par personību. Katrā ģimenē ir savs uzvedības modelis un audzināšanas stils. Bērns kopē pieaugušos: ja ir pozitīvs piemērs, pieļauju, ka nesagaidīsim ekstrēmu darbību/situāciju, savukārt, ja būs negatīvs piemērs – varam prognozēt, ka bērnam būs tendence pārkāpt noteikumus, agresīvi rīkoties u. tml.

Mācot bērnam mīlēt vispirms jau sevi pašu, vecākus, brāļus, māsas, dzīvas būtnes, dabu utt., tiek apgūts, kas ir cieņa, toleran- ce, iecietība. To nevar iemācīties vienā dienā, tādēļ ir svarīgi, lai šīs vērtības mācītu ne tikai ģimenē, bet turpinātu to darīt arī skolā. Uzskatu, ka apsmiešanu, nīrgā- šanos skolā var mazināt, rīkojot plašāka mēroga izglītojošus pasākumus: lekcijas, akcijas, ar kuru palīdzību sniegtu nepieciešamās zināšanas, prasmes, atbalstu. Psihologam ir gatava nevis recepte, bet gan ideja, kā palīdzēt saskatīt notikumus no cita redzes leņķa.

Agresijas epidēmija Latvijas skolās

Agresijas epidēmija Latvijas skolās nav normāla mūsdienu sabiedrības iezīme, bet gan mūsu, pieaugušo, norobežošanās un maldīgu priekšstatu sekas. Protams, agresija ir kompleks fenomens, tomēr pēdējos 20 gados mērķtiecīgu pētījumu un prakses rezultātā daudzās pasaules valstīs bērni skolās var justies droši, izjust pieņemšanu un cieņu no apkārtnējiem un mācīties cienīt citus. Ja viens vai vairāki cilvēki regulāri dara pāri kādam citam, tas ir mobings. Mobings var izpausties gan kā fiziska vai vārdiska aizskaršana, gan aizskarošas izziņas, vēstules. Tam var būt arī netveramākas formas, bet rezultāts ir viens – cilvēku pazemo vai noniecina.

Kristīne Dūdiņa

Latvijas vecāku foruma padomes locekle
Domnīcas Bērniem draudzīgs redaktore

Situācija Latvijā

2008. gadā ir veikti vairāki pētījumi, kas liecināja – mobings ir izplatīts un nopietns bērnu drošības un cilvēktiesību apdraudējums Latvijas skolās.

- Saskaņā ar Valsts Bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas (VBTAI) aptauju Latvijas skolās 41% bērnu skolā ir izjutuši emocionālu mobingu, 32% – fizisku mobingu.

- Tiesībsarga birojs 2008. gadā veica situācijas izpēti un secināja, ka valstī izstrādāts tiesību aizsardzības mehānisms, kas būtu piemērojams mobinga gadījumos, tomēr tas darbojas neefektīvi. Galvenie iemesli – zināšanu, prasmju nepietiekamība, efektīvu rīcības plānu un sadarbības trūkums (Rūsiņa, 2009.)

Tika īstenoti vairāki projekti situācijas uzlabošanai. Ģimenes lietu ministrija uzsāka kustību *Draudzīga skola*, kuru pēc ministrijas likvidēšanas pārņēma Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija. Tika izstrādāti ieteikumi skolām. Dalība projektā ir brīvprātīga. Notiek arī dažādi semināri un reizi gadā – konference.

Centrā *Dardedze* ir izveidota preventīva programma cīņai pret mobingu jeb vienaudžu savstar-

pējo vardarbību Latvijas skolās – *Drosme draudzēties* un *Džimbas drošības skoliņa*.

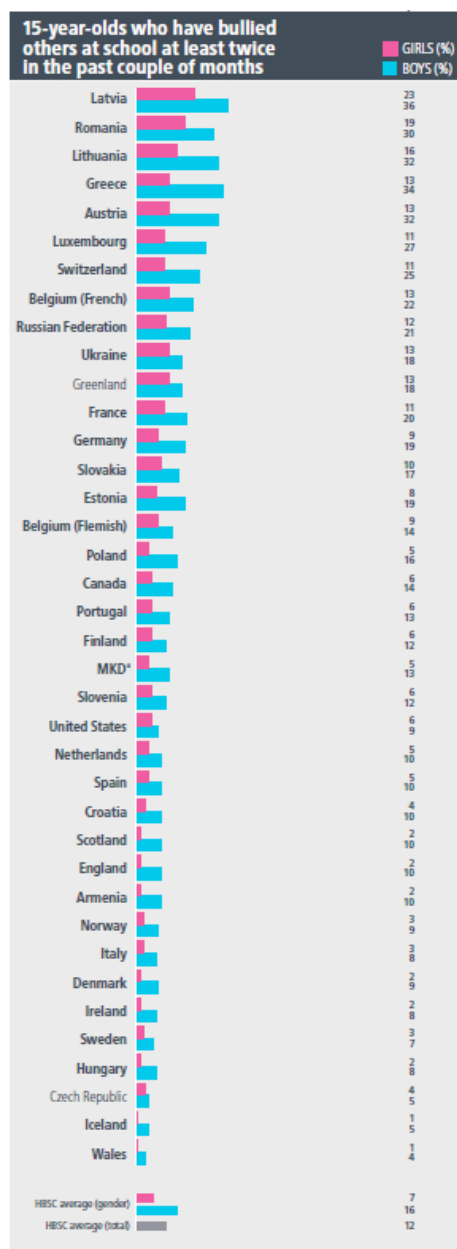
Tomēr 2012. gadā publiskotais Pasaules Veselības organizācijas pētījums (Currie et.al., 2010) liecina, ka līdzšinējās iniciatīvas nav bijušas gana rezultatīvas – Latvijā ir vieni no augstākajiem vienaudžu vardarbības līmeņiem starp pētītajām 39 valstīm.

Lai apzinātu iespējamus risinājumus un vecāku līdzdalības iespējas situācijas uzlabošanā *Vecāku foruma* pārstāvji tikās ar atbildīgajām institūcijām un centra *Dardedze* speciālistiem, kā arī organizēja domapmaiņu par mobingu Latvijas skolās.

Riska faktori un risinājumi

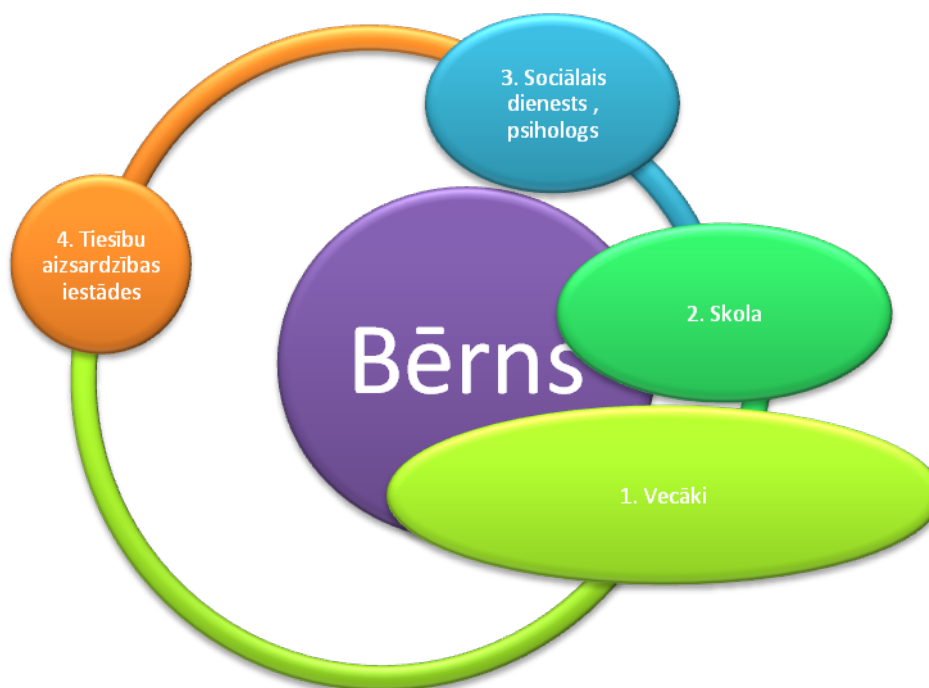
Jau vairākus gadus centra *Dardedze* projekta *Drosme draudzēties* ietvaros speciālisti piedāvā lieliskas nodarbības dažāda vecuma skolēniem – iecietības stundiņas, *Foruma* teātra metodi, *Klases saliedēšanas* treniņu, spēli *Kas un kāds tu esi?*, kā arī seminārus un apmācības skolotājiem un vecākiem.

Viesojoties skolās, tiekoties ar skolotājiem, vecākiem, audzēkņiem, centra *Dardedze* speciālisti ir novērojuši, ka lielākā daļa skolotāju un vecāku neatpazīst mobingu vai pat uzskata, ka tā ir normā-

la parādība, kas «palīdz bērniem uzaudzēt «muskulus»».

Centra speciāliste Ilze Zariņa uzsver, ka katrā skolā ir nepieciešama efektīva antimobinga stratēģija, un atzīst: «Nereti

mūs aicina uz skolām, kad ir sen par vēlu un mobings jau plūst pāri malām. Atnākam novadīt nodarbību, un skolēni jau mūs pazīst, jo esam bijuši pie viņiem pirms pāris gadiem. Bet kas gan zina, kas ar viņiem noticis šajā laikā vai notiks pēc tam?!»

Linda Daniēla un Dita Nimante stāsta par pozitīvajiem rezultātiem, apmācot visus skolas darbiniekus, sākot no direktora līdz apkopējai, kā arī vecākus. Kopš pagājušā gada projekta sociālās atstumtības mazināšanai ietvaros 25 Latvijas skolās notiek apmācības *Atbalsts pozitīvai uzvedībai*, kurā iesaistās viss skolas personāls, un *Sociāli emocionālā audzināšana* klašu audzinātājiem.

Centra *Providus* pētniece Ilona Kronberga akcentē preventīvo pasākumu nozīmi, jau sākot ar grūtniecības laiku un sadarbības nozīmi starp bērnu, vecākiem un bērnu aprūpes institūcijām: «Bērna sociālā sistēma – batuts – ir tik stipra, cik «stiprinājums» starp tā sastāvdaļām – vecākiem, skolu, sociālajiem dienestiem, psiho-

logu, tiesību aizsardzības iestādēm (skat. attēlu). Diemžēl Latvijā nav izveidota sistēma, kā sadarbojas visas ar bērnu saistītās personas, institūcijas.» Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāve Ruta Reine un VBTAI pārstāve Inga Millere uzsver, ka vecāku līdzdalība problēmas risināšanā ir būtiska.

Kā vecāki var līdzdarboties?

Pozitīva, uz risinājumiem orientēta sadarbība starp skolu, bērniem un vecākiem ir būtiska, lai radītu vidi, kurā mobingam ir nelielas iespējas notikt, un pārtrauktu, ja tas tomēr notiek.

Mobings skolā ir sena parādība, tomēr pēdējā desmitgadē ir atklātas un praksē pārbaudītas daudzas efektīvas metodes tā novēršanai (Pepler, D., Craig, W., 2007.)

Pašlaik pētnieki raugās uz mobingu nevis kā uz personības, bet gan kā sociālu vides problēmu. Lai izvairītos vai pārtrauktu mobingu, tiek strādāts ar visiem bērniem,

skolas personālu, vecākiem.

Pirmkārt, jājautā, kuri apstākļi skolā, klasē ļauj mobingam notikt? Ko mēs kopā varam darīt, lai to pārtrauktu?

Visām skolām nederēs viens risinājums, jo apstākļi un iemesli atšķiras. Vairākās Latvijas skolās atbilstoši labajai praksei vardarbības novēršanas plānu izstrādājusi darba grupa, kurā piedalījās skolotāji, vecāki un bērni. Viegļāk ir pieņemt un ievērot tos noteikumus, kurus paši esam izveidojuši.

Drošas vides radīšanai ir divi priekšnosacījumi – droša, uz sadarbību orientēta vide un tūlītēja reakcija uz nepieņemamu (agresīvu, pazemojošu) uzvedību.

Negaidiet problēmas, samaziniet iespēju tām rasties. Negaidiet, kamēr ir par vēlu.

Uz sadarbību, pozitīvām emocijām balstītas neformālās aktivitātes var palīdzēt ievīzīt bērnu attiecības pozitīvā gultnē. Sūtot bērnu uz skolu, izrādiet interesi par klases sa-
liedēšanas pasākumiem, kādas aktivitātes, pasākumi paredzē-

ti, lai palīdzētu bērniem sadraudzēties. Daži vecāki atzīst, ka izšķiroša loma bijusi pasākumiem, kuros piedalījušās ģimenes, nevis tikai bērni. Šādi ģimenes pasākumi ir iespēja modelēt cieņpilnu attieksmi.

VBTAI projekta *Draudzīga skola* sadaļā varat smelties idejas saliedējošiem pasākumiem, aktivitātēm.

Klases vecākiem var būt dažādi priekšstati par pieņemamu un nepieņemamu uzvedību. Uzaicinot centra *Dardedze* speciālistu uz vecāku sapulci, iespējams veidot kopīgu izpratni un konstruktīvu rīcības plānu mobinga situācijām. Profesionāla starpniecība var palīdzēt agresīvo un cietušo bērnu vecākiem izvairīties no iespējamajām nesaskaņām. Ir svarīgi atcerēties, ka palīdzība nepieciešama gan tam bērnam, kas cieš no mobinga, gan mobinga veicējam.

Iesakiet skolotājam kopā ar klasi doties uz *Džimbas skolu* vai lielākiem bērniem uzaicināt uz audzināšanas stundu aģentu no projekta *Drosme draudzēties*. Ja tomēr uzzināt, ka bērns cieš no mobinga vai dara pāri citiem, nekavējoties reaģējiet! Jaunākie pētījumi liecina – ignorēšanu uztver kā netiešu atbalstu vardarbībai un pastiprina to.

Ko darīt, ja bērns cieš no mobinga?

- Saglabāji mieru un pastāstiet, ka neviens nav pelnījis, ka viņu pazemo.
- Pārrunāji apcēlšanas iemeslus un risinājumus (pateikt stingru nē un doties projām, par katru pāridarī-

jumu pastāstīt kādam pieaugušajam, kuram tas uzticas, – skolotājam, vecākiem).

- Neeji skaidroties vai stostēt bērnu, kas darījis pāri jūsu bērnam!
- Pastāstiet, ka jums jāpārrunā situācija ar skolotāju. Nereti bērni nevēlas, ka vecāki runā ar skolotāju, jo baidās, ka tie var situāciju pasliktināt. Paskaidrojiet – ja pāridarītājs netiks apturēts, viņš var darīt pāri arī citiem. Ja bērns joprojām nepiekrīt, pārrunāji, kā viņš var sevi pasargāt skolā. Ja vardarbība turpinās, atkal paudiet nepieciešamību pārrunāt to ar pedagogu.
- Ir svarīgi vērst pedagogu uzmanību uz klasē notiekošu mobingu. Noskaidrojiet, kā skolotājs plāno situāciju risināt. Tas, ko šādās situācijās dara visbiežāk, – izsaukt uz skolu vai pie direktora bērna vecākus. Notiek pārrunas, un tiek sagaidīts, ka situācija mainīsies.
- Tas, ka skolotājs neatstāj neievērotu un nosoda izaicināto uzvedību, ir svarīgi, bet ne vienmēr pietiekami. Tādā gadījumā būtu vērts piesaistīt speciālistu. Tas varētu būt skolas psihologs vai arī speciālists no malas. Arī šajā gadījumā var noderēt centra *Dardedze* vai VBTAI piedāvātās atbalsta iespējas, kas ir bez maksas.

Ko darīt, ja bērns pazemo vai ir vardarbīgs pret citiem?

- Saglabāji mieru un pārrunāji situāciju ar bērnu, mēģinot noskaidrot iemeslus.
- Palīdziet bērnam sa-

prast savu rīcību un apzināties tās sekas. Ja nepieciešams, piesaistiet speciālistu.

- Noteikti dodieties uz skolu pārrunāt situāciju un risinājumus ar skolotāju.

Situācijās, kur ir cietušie un pāridarītāji, ir īpaši grūti saglabāt mieru un spēt visiem kopā konstruktīvi pārrunāt notiekošo. Tomēr tas ir būtisks priekšnosacījums ilgtermiņa risinājumiem.

Lai informētu vecākus par efektīvām metodēm drošu skolu veidošanai un mobinga pārtraukšanai, *Latvijas Vecāku forums* sadarbībā ar VBTAI 2012. gada 2./3. novembrī rīko konferenci *Risinājumi drošām skolām*. Interesenti ir aicināti pieteikties dalību uz e-pastu: vecakuforums@hotmail.lv.

Lai arī aicinām piedalīties visus vecākus!

Jums ir viedoklis par šo tēmu?

Rakstiet mums: skolasvards@gmail.com

Labāko viedokļu autori saņems balvas - interesantas un noderīgas grāmatas un iespēju apmeklēt *Dailes teātra* izrādes.

Avoti

- Currie et.al. (2010). Social determinants of health and well-being in Young children. International report from 2009/2010 report. World Health Organization.
- Pepler, D., Craig, W. (2007). Binoculars on bullying: a new solution to protect and connect children. Voices for Children Report.
- Rūsiņa, Z. (2009). Vardarbība jeb mobings Latvijas skolās. Ombudsmen of Republic of Latvia.
- Salmivalli, C. (2010). Consequences of school bullying and violence. From Organization for Economic cooperation: <http://www.oecd.org/dataoecd/28/6/33866604.pdf>

Ja jums neizdodas rast risinājumu skolas līmenī vai vēlaties saņemt atbalstu, vērsieties pēc padoma VBTAI pa tālruni 116111 vai rakstiet uz vecakuforums@hotmail.com

Vecāku līdzdalības iespējas skolā

2012. gada 12. maijā notika 1. Latvijas vecāku forums, kurā pulcējās vairāk nekā 150 vecāki, lai diskutētu par izglītības jautājumiem, kas viņus satrauc, un nepieciešamajām pārmaiņām izglītības sistēmā. Izglītības ministrs Roberts Ķīlis pauda atbalstu vecāku iniciatīvai un spējai pašorganizēties un aicināja kļūt par IZM sadarbības partneriem.

2012. gadā noslēgts sadarbības līgums starp astoņu vecāku organizācijām un izveidots konsorcijs *Latvijas Vecāku forums* (LVF), kam pašlaik pievienojušās vēl divas organizācijas. Aicinātas pievienoties arī citas Latvijas vecāku biedrības, kas atbalsta LVF mērķus.

2012. gada 11. septembrī pirmo reizi Latvijas vēsturē parakstīta sadarbības harta starp IZM un Latvijas vecāku organizāciju apvienību LVF.

LVF sadarbojas ar valsts institūcijām, tomēr mums ir svarīgi redzēt uzlabojumus ne tikai likumdošanā, bet arī bērnu ikdienas dzīvē un skolās.

Ceram, ka LVF aktivitātes kalpos par iedrošinājumu Latvijas vecākiem iesaistīties savu bērnu skolas dzīvē un izglītības procesā un dalīties savā pieredzē ar citiem.

Daudzās Latvijas skolās vecāku un skolas sadarbība aprobežojas ar tehnisku jautājumu apspriešanu

Pasaules prakse un pētījumi liecina, ka vecāku līdzdalība izglītības procesā ir būtisks kvalitatīvas izglītības nosacījums. Vecāki pazīst savu bērnu vislabāk un var palīdzēt arī skolotājam labāk saprast un atrast kontaktu ar bērnu, lai atbalstītu, kad tas nepieciešams. Savukārt skolotāja sniegtā informācija var palīdzēt vecākiem atbalstīt bērnus mājās.

Tomēr daudzās Latvijas skolās vecāku un skolas sadarbība ir zema un aprobežojas ar tehnisku jautājumu apspriešanu – ekskursijas, mācību līdzekļi. Pastāv uzskats, ka uz skolu jādodas tikai tad, ja ir kādas problēmas.

Savukārt, kad problēmas ir radušās, – bērnam neveicas ar mācībām, viņa uzvedība neatbilst skolas prasībām, vecāki jūtas vainīgi un bezspēcīgi un izvairās no skolas apmeklējuma. Daudzi atzīst, ka nejūtas gaidīti mācību iestādē. Viņi sagaida, ka problēmas risinās skolas, skolas – ka to darīs vecāki.

Tomēr ir arī daudzi pozi-

tīvas sadarbības piemēri, un šīs sadarbības iniciatori tikpat labi var būt gan skolotāji, gan vecāki.

Tā kā daudzās skolās nav attīstīta tradīcija sadarboties un meklēt risinājumus kopā, ir jābūt gataviem, ka ne vienmēr skolotāji un skolas vadība būs atsaucīgi vecāku līdzdalībai.

Tomēr mēs, vecāki, varam rādīt piemēru un iniciēt jaunu sadarbības veidu.

Viens nav cīnītājs

Ja vēlaties ko mainīt jūsu skolā, to var īstenot ar vecāku padomes vai skolas pašpārvaldes starpniecību.

Vecāku padomju aktivitāte skolās būtiski atšķiras – dažās tās ir tikai formālas, citās – aktīvi sadarbojas ar skolas vadību un pieņem būtiskus lēmumus par skolas vides un mācību procesa jautājumiem. Piemēram, par našķu automāta izņemšanu no skolas vestibila, ēdienkartes maiņu, formas tērpiem un citiem vecākiem svarīgiem jautājumiem.

Pašlaik padomēm un pašpārvaldēm ir konsultatīvs raksturs. Tomēr vairākas Latvijas vecāku foruma dalīborganizācijas aicinājušas IZM piešķirt izglītības iestāžu pašpārvaldēm un patlaban vēl arī padomēm lemsanas tiesības svarīgos, ar skolas vides uzlabošanu saistītos jautājumos. Tagad valstiskā līmenī vēlamies saprast, kādās jomās vecākiem vajadzētu iesaistīties skolas vides uzlabošanā.

Iespējams, ka jau drīz vecāku padomju (vai pašpārvaldes) lēmumiem būs juridisks spēks, tai skaitā par skolas personāla izvēli.

Lai gan skolas atsaucībai ir nozīme, tas, cik lielā mērā vecāki var ietekmēt skolas vidi, daudzējādā ziņā atkarīgs no vecāku iniciatīvās un sadarbības. *Latvijas Vecāku forums* aicina vecākus darboties kopā, īstenojot iniciatīvas, lai uzlabotu vidi, kurā aug un mācās mūsu bērni. Pašlaik aktīvi darbojas septiņas darba grupas.

Jūs varat līdzdarboties kādā no tām vai ierosināt jaunas grupas izveidi.

1. **Vecāku līdzdalība izglītības politikas veidošanā:** kas nepieciešams, lai izstrādātu vecāku pārstāvniecības modeli skolas, pašvaldības un valsts līmenī?

2. **Finansējums:** kādi izglītības finansēšanas modeļi būtu piemērotākie Latvijas situācijai?

3. **Izglītības mērķis un saturs, pedagoģiskā procesa analīze un kvalitāte, vērtēšanas sistēma:** kā vecākiem novērtēt izglītības kvalitāti?

4. **Vienādas izglītības iespējas visiem:** vai patlaban tās ir vienlīdzīgas un tiek ievērotas katra bērna tiesības uz individuālu pieeju mācībās atbilstoši vajadzībām?

5. **Pirmsskolas izglītība un sešgadnieki skolā:** cik gadu vecumā sākt apmeklēt skolu? Kādai jābūt izglītības programmai un pakalpojumam pirmsskolā?

6. **Ģimenes skola/mājmācība:** vai tā ir alternatīva citām izglītības metodēm? Vai vecākiem ir tiesības izvēlēties? Kāds valsts atbalsts būtu nepieciešams?

7. **Vardarbība un disciplīna skolā:** kāda ir skolas un vecāku atbildība, tiesības un pienākumi? Kādi preventīvie pasākumi būtu nepieciešami?

Ja vēlaties piedalīties, jums ir kādi jautājumi, nepieciešams atbalsts vai vēlaties saņemt informāciju par LVF jaunumiem, rakstiet – vecakuforums@hotmail.com. Sekojiet informācijai LVF mājaslapā www.vecakuforums.lv

Nika Aleksejeva

Esam izdarījuši pirmos soļus

Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) ieņemtais kurss ir vērsts uz aukstasinīgu nekvalitatīvo studiju programmu slēgšanu. 1. novembrī uzzināsim, kuras studiju programmas, pēc ministrijas striktā Eiropas sociālā fonda (ESF) projekta rezultātu pārvērtējuma, ir labas, kuras – ne. Par ministrijas aizsākto augstskolu konsolidāciju un dažiem ar akreditācijas noteikumiem saistītajiem jautājumiem savu redzējumu sniedz Dmitrijs Kuļšs, IZM Augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju departamenta direktors.

LETA foto

Kāpēc Latvijā izveidojusies situācija, ka esam Eiropā ar vismazāko vidējo studējošo skaitu vienā augstskolā?

Tas skaidrojams ar milzīgo augstskolu skaitu un salīdzinoši nelielo studentu skaitu. Vērojot ārvalstu pieredzi, Lielbritānijā, augstākās izglītības iestādē, vidēji ir aptuveni 15 000 studentu. Pirms desmit gadiem Latvijā bija 36 augstākās izglītības iestādes. Tagad ir 60. Bija vairāk studentu – agrāk 110 000, tagad 96 000. Reiz Latvijā bija mazāk augstskolu un vairāk studentu.

Kā un kad IZM plāno pārskatīt Eiropas Sociālā fonda (ESF) finansētā programmu izvērtējuma rezultātus?

Tas notiks 2012. gada 1. novembrī. Grafiks ir diezgan saspriegts, tāpēc pētīsim tikai kvantitatīvos datus.

Katrai programmai ir punktu skaits, tikai to nekur nepublicē. Zinām, ka programma ir pirmajā, otrajā vai trešajā grupā, bet mēs nezīnām, ka ir 62 kritēriji, kas ir definēti un novērtēti no 1 – 4. Tie, ko gribam, ir publicēti un parādīti, kur, mūsaprāt, jāpievērš uzmanība dažiem kritērijiem, piemēram, nodarbinātībai. Gribam pateikt, ka daudz striktāk ir jāvērtē kvalitāte un nevar pieļaut to, ka no 62 kritērijiem 8 novērtēti ar 2, bet programmu neiekļauj sliktā programmu sarakstā. Tas ir līdzīgi kā, ja no 62 km ceļa astoņi nav noasfaltēti un visi brauc, jūtas laimīgi un neuzskata, ka šis ceļš ir slikts.

Dmitrijs Kuļšs pārliecināts, ka daudz striktāk ir jāvērtē kvalitāte un nevar pieļaut to, ka no 62 kritērijiem 8 novērtēti ar 2, bet programmu neiekļauj sliktā programmu sarakstā. Tas ir līdzīgi kā, ja no 62 km ceļa astoņi nav noasfaltēti un visi brauc, jūtas laimīgi un neuzskata, ka šis ceļš ir slikts.

un neuzskata, ka šis ceļš ir slikts.

Mūsaprāt, novērtējums jāveic striktāk, jo kritēriji, kas bija iekļauti, it kā, no vienas puses, ir izmantoti, no otras puses, ir dota diezgan liela interpretācijas brīvība. Mēs gribētu nevis pārskatīt ekspertu vērtējumu, bet to pašu ekspertu vērtējumu parādīt no kvantitatīvā aspekta.

Vērtēšana ir notikusi. Tā nenotiks no jauna. Skaitliskie vērtējumi ir pieejami.

Diemžēl neviena Latvijas institūcija tagad neatbilst kritērijiem, kas ir noteikti Eiropas kvalitātes vadlīnijās un garantē, piemēram, neatkarību no augstskolu ietekmes, atklātību. Noteikumos esam paredzējuši, ka process ir daudz atklātāks. Nebūs vairs slēgtas balsošanas, nebūs subjektīvas ekspertu izvēles.

Vai tiks ņemti vērā arī ekspertu iepriekš veiktie izvērtējumi?

Ministru kabineta noteikumi paredz, ka eksperta ziņojumi

pilnībā tiks nodoti akreditācijas komisijai, kas tos izmantos. Bet tas neliedz ministrijai sniegt savu redzējumu un parādīt tiem pašiem akreditācijas komisijas locekļiem, kāds ir kvantitatīvais vērtējums.

Kam, jūsuprāt, būtu jāveic virzienu akreditācija?

Mēs gribētu, lai šī procesa organizēšanu (nevis lēmuma pieņemšanu) nodrošinātu institūcija, kas iekļauta Eiropas kvalitātes reģistrā. Tagad ir 29 aģentūras, ar kurām pašlaik veicam pārrunas, lai atklātā konkursā izvēlētos labāko.

Diemžēl neviena Latvijas institūcija tagad neatbilst kritērijiem, kas ir noteikti Eiropas kvalitātes vadlīnijās un garantē, piemēram, neatkarību no augstskolu ietekmes, atklātību. Noteikumos esam paredzējuši, ka process ir daudz atklātāks. Nebūs vairs slēgtas balsošanas, nebūs subjektīvas ekspertu izvēles. Pēc ekspertu skaita atbilstības pārbaudes notiks nejauša ekspertu izvēle.

Taču Ministru prezidents 25. septembra sēdē noteica, ka jāsniedz iespēja arī Latvijas institūcijai kandidēt uz akreditācijas procesa veicēja statusu.

Jā, Ministru kabinets ir pie-

ņēmis šādu lēmumu. Mums jānodrošina, lai ar laiku mums būtu sava aģentūra. Tas ir tikai loģiski. Ministru kabinets ir uzdevis mums izveidot ceļakarti, lai panāktu, ka arī Latvijā būtu šāda aģentūra. Sadarbojoties ar ārvalstu aģentūru, kurai ir kvalitāte, procedūras, liela pieredze, pēc noteikta termiņa varētu pārņemt šīs aģentūras biroju Rīgā un izveidot atsevišķu Latvijas aģentūru.

Kādas puses būtu iesaistītas programmu kvalitātes novērtēšanā?

Jautājums par personālu, kas veiks izvērtējumu, ir atklāta konkursa jautājums. Ir nepieciešamas specifiskas prasmes. Piemēram, vajadzīgs biroja administrators, cilvēks, kas prot strādāt ar datubāzēm, savākt informāciju. Tās ir konkrētas prasības.

Normālā gadījumā (ja mūsu mērķis ir Latvijas aģentūras izveidošana) valdē vajadzētu būt darba devējiem, darba ņēmējiem un citiem sociālajiem partneriem.

Vai augstskolu pārstāvji arī tiktu iekļauti?

Manš personīgais viedoklis ir, ka jāiekļauj arī augstāko mācību iestāžu pārstāvji.

Kādās proporcijās tiktu veidots valdes sastāvs?

Es nevaru pašlaik pateikt, kādai jābūt proporcijai. Ir jāredz, cik daudz darba devēju pārstāvju iesaistām, cik – darba ņēmēju pārstāvju un citas organizācijas.

Rektoru padome iebilst, ka pašlaik trūkst akreditācijas procesa metodoloģijas. Kā jūs to komentētu?

Tas, kas stāsta, ka metodoloģija nav iekļauta, droši vien nav izlasījis Ministru kabineta noteikumus, jo tajos vairākos punktos paredzētas konkrētas nianšes, tajā skaitā metodoloģija. Protams, ir vēlēšanās iekļaut visu līdz pēdējam solim, piemēram, cik minūtes eksperts pavada augstskolā vai kad viņš atnes savu ziņojumu. Bet šie ir procesuāli jautājumi, un es domāju – mums ir jāuzticas tai aģentūrai, kas to veiks. Mēs zinām, kas ir eksperti, kā tos atlasām, kā viņi aizpilda savus novērtēšanas atziņumus. Tas pašlaik ļoti sīki izstāstīts Ministru kabineta noteikumos. Mēs esam rādījuši arī konkrētus punktus, bet droši vien ir vēlme padarīt Ministru kabineta dokumentu par tādu, ko sauc jau par vadlīnijām vai iekšējām instrukcijām.

Cik varētu maksāt akreditācija atbilstoši tam, kā to noteiks jaunie noteikumi?

Augstskolām, ja tās ir piedalījušās ESF projektā, tas nemaksās neko, jo valsts jau samaksājusi vienu miljonu latu par šo no ESF. Tālāk varētu būt, ka augstskolas maksā par studiju virzienu izvērtēšanu un summa varētu būt lielāka, nekā pašlaik tiek maksāts par vienu programmu. Bet ir jāņem vērā, ka studiju virzienā var būt vairākas programmas, tāpēc loģiski, ka cena varētu būt lielāka. Mēs gribētu labākus ekspertus, nodrošināt tiem apmācības, lai nebūtu situāciju, kur eksperts izteicis rekomendācijas, kas nav lietojamas un pamatotas.

No kā būs atkarīgs izmaksu apjoms?

Viss atkarīgs no tā, cik stundu nepieciešams, lai izvērtētu vienu studiju virzienu. Galvenā atšķirība var rasties, ja vienā studiju virzienā ir viena programma, bet otrā – vairākas.

Nefinansējot sliktās programmas, nauda tiks piešķirta labajām programmām vai citām aktivitātēm izglītības jomā

Ministrs Roberts Kīlis uzskata, ka 2/3 augstskolu būtu slēdzamas, ko par to domājat?

Es domāju, nevienam nav šaubu, ka augstskolu konsolidācija ir nepieciešama un pat neizbēgama. Jautājums ir, kādā veidā to darīt, tāpēc mums ir sarunas ar Augstākās izglītības padomi, lai sagatavotu konkrētu plānu, kuras augstskolas var apvienoties, kuras nevar un kādas tam būs sekas. Es domāju, ka konsolidācija ne tikai manā, bet arī augstskolu skatījumā ir pozitīva lieta. Cits jautājums, kādā veidā. Vai tas ir piespiedu plāns, vai plāns, kas motivēts ar investīcijām, piemēram, nākamajā struktūrfondu plānošanas periodā. Tas ir jautājums, kas mums jāizrunā arī ar augstskolām un citiem sociālajiem partneriem.

Vai process jau ir iesākts un konsolidācija notiks?

Mēs esam izdarījuši pirmos soļus – identificējuši problēmas un iespējas.

Studiju programmu slēgšana ļaus ietaupīt līdzekļus, kas pašlaik tām tērēti. Kā brīvie līdzekļi tiks pārdalīti?

Nefinansējot sliktās prog-

rammas, nauda tiks piešķirta labajām programmām vai citām aktivitātēm izglītības jomā.

Vai finansējumu iegūs arī privātās augstskolas, kurām slēgs programmas?

Tagad ir piemēri, ka privātās augstskolas saņem valsts budžeta līdzekļus, bet tā ir ļoti neliela prakse. Manuprāt, jānodrošina tas, ka kvalitatīvām programmām ir iespēja attīstīties. Protams, valstij ir diezgan labas iespējas attīstīt labas programmas. Mums ir diezgan liels potenciāls. Plānojam finansēšanas sistēmas maiņu, kas varētu mainīt situāciju attiecībā uz finansējuma sadalījumu.

Vai jūtat un kā vērtējat spēcīgu lobiju no augstskolu puses, kas, iespējams, kavē reformu?

Sektors nav patiesi reformēts vairākus gadus. Ļoti daudz partneru atrodas komforta zonā. Ir diezgan apjomīgs finansējums – ap 200 miljoniem latu. Tas ir smagnējs process, kur pretestība ir neizbēgama. Neviena augstskola nevēlas būt tā, kuru konsolidē. Es skaidroju to ar nevēlēšanos atzīt problēmu un kļūdas.

Kas, jūsuprāt, kavē konstruktīva dialoga veidošanos starp IZM un augstskolu pārstāvjiem?

Es domāju, tas ir mīts, ka dialogs neveidojas. No 120 priekšlikumiem, kas bija izteikti akreditācijas noteikumu saskaņošanas procesā, 110 ir pieņemti, tajā skaitā – 50 no sociālajiem partneriem. Palikušie 10, kas ir būtiski un patiesi svarīgi, lai uzlabotu augstākās izglītības kvalitāti, – par tiem bija diezgan lielas diskusijas. Esam panākuši, ka Ministru kabineta noteikumi ir apstiprināti. Manuprāt, liels solis uz priekšu ir, ka arī augstākās izglītības pārstāvji saprot – īstenībā procesam jābūt daudz striktākam. Visi saprot, ka nedrīkst diktēt noteikumus, neņemot vērā visu partneru priekšlikumus, piemēram, darba devējus, kas atbalsta šo noteikumu virzienu, darba ņēmējus, kuri arī neiebild pret šiem noteikumiem. Mēs runājam par vienu partneru grupu, rektoriem, ar kuriem veidojas saspringts dialogs, lai skaidrotu 10 jautājumus. Mums ir bijušas vairākas tikšanās. Man šķiet, par citiem Ministru kabineta noteikumiem nav bijis tik daudz diskusiju ar rektoriem. Taču mēs paliekam pie sarunu galda, turpinām diskusiju un virzāties uz priekšu.

Kāda būs, Latvijas skola, 21. gadsimtā?

Mēs esam aculiecinieki sabiedrības straujajām pārmaiņām. Starptautiskā Komunikāciju foruma prezidents Bernārs Marge-
rets atzīst, ka patērētāju sabiedrība ir sen sevi izsmēlusi. Mūs-
dienu biznesa un naudas globalizācijas vietā viņš iesaka veidot
«sirds un vērtību globalizāciju». Tas ir žurnālistu uzdevums un
pienākums – uzskata pasaules autoritāte žurnālistikā. Cilvēce
vēlas aktīvāk veidot humānu sadarbības sabiedrību, kurā sav-
starpēja cieņa, uzticēšanās ir vērtības katram cilvēkam, tautām,
valstīm. Sabiedriski nozīmīgas humānisma vērtības katram cil-
vēkam veidojas jau ģimenē. Skolotāji vispirms humānas sav-
starpējas attiecības turpina audzināt skolā kopā ar vecākiem.
Otrs svarīgs uzdevums: «Kas mums par to būs?» vietā ieaudzi-
nāt jautājumu: «Ko varu darīt citu cilvēku un savas valsts labā?»

Tas nav paveicams vis ar
īslaicīgiem pasākumiem, bet gan
neatlaidīgu ikdienas mērķtieci-
gu pedagoģisku darbu skolā un
ģimenē. Šo uzdevumu izpilde
skolā ir apgrūtināta, jo skolo-
tājiem un skolēniem nav vieni
un tie paši mūsdienīgās infor-
mācijas avoti, personības spē-
jas, potenciāla attīstības mērķi
un sociālās sadarbības formas.

Starptautisks salīdzinošs
pētījums atklāja, ka Rīgas un arī
Maskavas 9. un 11., 12. klašu sko-
lēniem kā personīgi nozīmīgs,
interesants informācijas avots ir
internets, pēc tam – draugi un
vecāki. Pēdējās vietās audzēkņu
vērtējumā ir mācību grāmata,
skolotājs un mācību stunda. Šī
pretruna pedagoģiskajā proce-
sā būtiski ietekmē skolēnu spēju
potenciāla attīstību. Zinātnieki
visā pasaulē interesējas par cil-
vēku uztveres un domāšanas
attīstības pārmaiņām un to ie-
tekmi uz sabiedrības kvalitāti.

21. gadsimtā skolēnu
uztveri un domāšanu būtiski ie-
tekme informāciju tehnoloģijas.
Civilizācijas attīstība visciešāka-
jā veidā ir saistīta ar inovācijām
tehnoloģiskajos procesos. Teh-
noloģiju izmantošana mācību
procesā ir mūsu laikmeta iezī-
me. Tehnoloģiju ietekmē mai-

nās mācīšanās process – īpaši:
uztverē un domāšanā. Marks
Prenskis 2001. gadā publicēta-
jā grāmatā *Digital Game-Based
Learning* apkopojis desmit seci-
nājumus par mūsdienu jaunās
paaudzes domāšanas veidu at-
šķirībām no vecākās paaudzes.
Marks Prenskis pēta datorspē-
ļu ietekmi uz domāšanas veidu
un mācību procesa izmaiņām.

**M.Prenskis pētījuma
rezultātā nosaucis atšķirības,
kas kopumā ietekmē mācību
procesa efektivitāti un biznesa
vidi:**

**1. Nevienmērīgs uztveres
ātrums pretstatā tradicionāla-
jam**

Kā jaunā paaudze piemē-
rojas saraustītam, lēcienvēda
uztveres ātrumam, vislabāk var
novērot, skatoties MTV mūzikas
klipus, kuros liels skaits attēlu
mainās ātrā, neregulārā tempā.
Tas pats notiek datorspēlē, kur,
nokļūstot jaunā līmenī, pēkšņi
strauji mainās ātrums, un ir ne ti-
kai jāvēro, bet arī jāspēj reaģēt. Tas
arī attīsta vajadzību ātri reaģēt,
sadarboties, būt interaktīviem.

Tādam uztveres ātrumam
ir arī savas negatīvās puses – ne-
pacietība, agresivitāte, nemiers.

Ausma Špona, Rīgas
Pedagoģijas un
izglītības vadības
akadēmijas profesore

Baiba Brigmane,
Rīgas domes
deputāte

Šīs negatīvās iezīmes skolēnu
personībās izpaužas tad, ja mā-
cību process ir pārāk lēns un mo-
notons. Ja mācību process ir pie-
tikami dinamisks, interesants,
ar mainīgu uztveres ātrumu, tad
izpaužas atbilstošas pozitīvās
īpašības – aktivitāte, interakti-
vitāte, ātri risinājumi. Galvenais
uzdevums – mācībās nebrem-
zēt skolēnu mentālo aktivitāti.

**2. Paralēla datu apstrāde
pretstatā secīgajai**

Paralēlās darbības nozī-
mē, ka vairākām darbībām vien-
laikus tiek veltīts aptuveni līdzīgs
uzmanības daudzums, pretstatā
secīgai, lineārai informācijas ap-
strādei. Masveidā spēlējot dator-
spēles, jaunieši faktiski pārprog-
rammē savu domāšanas moduli
daudzuzdevumu režīmā. Mēs
varam izsekot, ka mūsdienās
notiek vispārēja civilizācijas
domāšanas pārprogrammēšana.
Sociālie psihologi norāda uz ie-
priekšējo cilvēces masveida do-
māšanas pārprogrammēšanu, kas
notika saistībā ar rakstītā teksta
parādīšanos un vēlākā laika pos-
mā – ar drukātā teksta masveida
izplatīšanos. Rakstītais teksts ir li-
neārs, secīgs informācijas izklāsts,
un ļoti ilgu laiku tas bija vienīgais
informācijas tālāknodošanas
veids. Tas radīja īpašu domāšanu
informācijas apstrādei. Pašlaik
informācijas plūsma ir daudzvei-
dīga – ikdiena, darba vide, masu
mediji un internets savieno ar pa-
sauli, un piegādātā informācija ir
dažādu autoru veidota un atspo-

guļo dažādas domāšanas struktūras. Datoros tās ir daudzuzdevumu spēles, paralēlas darbības, spēles ar vairākiem dalībniekiem u.c., kas prasa dalītu uzmanību.

3. Nejausa izvēle pretstatā secīgajai

Datorspēlēs neviens iepriekš nebrīdina par briesmām, un bieži nav zināmi principi, pēc kādiem darbojas tēli spēlē. Tāpēc, spēlējot datorspēles, attīstās spējas izprast situācijas, tēlu uzvedības principus no novērotā, izvirzīt un pārbaudīt hipotēzes. Spēles likumu izzināšana attīsta induktīvo (no atsevišķā secināt vispārējo) domāšanu. Nejausi tiek uztverta un izvēlēta informācija, un tad no dažām daļām tiek salikts gabals tās apstrādei. Tāpats skolēns var turpināt izdarīt slēdzienus un izvirzīt hipotēzes.

4. Vispirms attēls, nevis teksts

Agrāk galvenā informācijas daļa izpaudās tekstā, ko papildināja uzskate attēlos. Pašlaik situācija mainās tā, ka teksts tikai papildina un izskaidro pieredzi, kas iegūta kustīgu vai statisku attēlu veidā. Jaunajai paaudzei ir ļoti attīstīta piktorālā, ikoniskā vai neverbālā saziņa. Šim fenomenam ir arī negatīvas pazīmes, kas saistītas ar literārās valodas un informācijas dziļuma problēmām. Taču ir specialitātes, piemēram, RTU studentiem, kam jāapgūst tēlotājas ģeometrijas priekšmets; tāda situācija ir ļoti pozitīva, jo visa inženieru un arhitektu saziņa notiek grafiskajā valodā, pamatā ar attēlu – rasējumu palīdzību – uzskata RTU doktorante Ieva Jurāne.

5. Kontakti pretstatā savrupībai

Visaptverošā iespēja komunicēt visā pasaulē vairs neie-

robežo cilvēkus ar to atrašanās vietu. Jebkuru jautājumu var uzdot internetā dažādos sociālajos tīklos, un var sagaidīt simtiem atbilžu. Komunikācija var būt gan sinhrona, gan asinhrona (ar laika nobīdi). Šī iespēja stimulē jauno paaudzi meklēt dažādus ceļus, kā iegūt informāciju. Pozitīvs ieguvums ir iespēja veidot domubiedru grupas kopēju projektu veikšanai. Elektroniskās saziņas anonimitāte var tikt uzskatīta gan ar plusa, gan mīnusa zīmi. Kautrīgi cilvēki, kas sabiedrībā baidās brīvāk. Turklāt specifisku jautājumu risināšanai var nebūt domubiedru sasniedzamā apkārtnē. Internets šo problēmu novērš.

6. Aktivitāte pretstatā pasivitātei

Mūsdienu tehnoloģijas stimulē cilvēku aktivitāti. Ja iepriekšējo paaudzi radināja vērot televīziju, tad datorspēles trenē tūlītēju atbildes reakciju, lēmuma pieņemšanu, interaktivitāti. Turklāt papildus dzīvības spēlēs samazina piesardzību. Tādējādi jauni cilvēki uzdrīkstas vairāk par saviem priekšgājējiem. Tas gan ir pretrunā ar citu viedokli, ka piesardzības trūkums un «atjaunotā dzīvība» var paaugstināt vardarbības risku reālajā dzīvē, kas vēl arvien ir pastiprinātas izpētes priekšmets sociālajā psiholoģijā.

7. Spēle pretstatā darbam

Jaunu informāciju var iegūt dažādi – skolā, darbā, spēlē, atpūtā, u.c. Jaunā paaudze dod priekšroku iegūt zināšanas patīkamākā veidā – spēlē, nevis grūtajā darbā. Daudzas spēles satur prātu attīstošus komponentus – puzzles, ar telpiskām vai plakanām figūrām (*lego*), loģiskas mīklas un uzdevumi, stratēģiskas spēles u.c. Ir izstrādātas daudzas

profesionālas treniņspēles, situācijas un rotaļas kas ļauj iejusties pilsētas būvētāja (*Sim City*), viesnīcu menedžera un citu profesiju dzīvē. Latvijā uzņēmējs un RPIVA pedagogijas doktorants Jānis Grāvītis jau vairākus gadus ievieš biznesa un didaktiskās spēles skolai. Jaunieši labprāt dod tām priekšroku. Spēles vēlams daudz plašāk izmantot mācību nodarbībās skolā.

8. Kas man par to būs?

Katrs, kas spēlē datorspēles, zina, ka katru nākamo darbību novērtēs ar punktiem, uzvaru, nokļūšanu nākamajā līmenī, katrai darbībai sekos novērtējums un ieguvums vai zaudējums. Jaunā paaudze grib zināt, un tas ir būtiski pirms katras jaunas darbības uzsākšanas, arī mācībās. Kas sekos šai tēmai – kontroldarbs, mājas darbs, tests, projekts vai nekas? Šie jautājumi, kas maina skolēna attieksmi pret mācīšanos, ir nozīmīgi. Ja nešķiet pietiekams ieguvums, uzmanība mazinās vai tās nav vispār. Būtiska ir proporcija starp ieguldīto darbu un saņemto ieguvumu. To pirms darba sākšanas vienmēr novērtē. Tā tiek saistīta ideja par rezultātu un iegūšanu un lietošanu mācībās.

9. Tehnoloģijas kā draugs, nevis ienaidnieks

Šis atzinums saistās ar mūsdienu bērnu no dzimšanas izaugšanu kopā ar tehnoloģijām. Viņš tās uztver kā savas dzīves būtisku sastāvdaļu.

10. Fantāzija pretstatā realitātei

Mūsdienu tehnoloģijas aktivizē fantāzijas komponentu mācībām vai tieši pretēji – realitātei, kur tā nevar būt, piemēram, citplanētiešu sabiedrībā, Kosmosā. Cits aspekts ir anonimitāte, kas ļauj cilvēkam izdomāt sev citu identitāti – vecumu, dzimumu,

izskatu, veidot dažādas izdomātas apvienības un domubiedru grupas. Jaunatnes spēja fantazēt saistās ar savas vides dizainēšanu, dažkārt vairāk digitālās, nevis reālās. Skolēni parasti ļoti pozitīvi novērtē radošos uzdevumus, ja tādi ir mācību stundās.

Tā var raksturot 21. gadsimta jauno paaudzi. Šīs iezīmes ir mūsdienu skolēniem Latvijā. Taču cilvēks no cilvēka, arī bērni atšķiras, un skolotājam ir svarīgi diagnosticēt savu skolēnu attīstību un garīgās vajadzības. Tas nav vienkārši, jo būtiski ir maināms mācību saturs un formas, arī lietu vide skolā. Ir svarīgi mainīties arī skolotājam, un šī gadsimta sākums akcentē pedagogu mācīšanās nepieciešamību no skolēniem, lai līdztiesīgā sadarbībā attīstās līdzsvarota skolēna personība – brīva, patstāvīga un sociāli atbildīga. Šai situācijai atbilstoši tiek izstrādātas arī jaunas mācību teorijas.

Edvards Teilors ir izveidojis transformatīvas (pārveidojošas) mācīšanās teoriju, ko varētu izmantot 21. gadsimtā skola

Šī teorija ir saistīta ar grozījumiem skolu darba praksē. Teorija izteikta idejā, ka skolēni, studenti, kuri mācās, vajadzību mudināti, izvērtē savu vērtību un pasaules redzējumu. Šīs jaunās pieredzes ietekmē mācību procesā pārmainās paši. Pamats šādām pārmaiņām ir komunikatīvā mācīšanās, kas izraisa problēmeļu, uzskatu, vērtību un jūtu identificēšanu. Nozīmīgs ir paša skolēna, studenta pašvērtējums, kas virza uz lēmumu pieņemšanu par jaunu darbību. Svarīga ir mācībspēka darbība, kā viņš veicina pārmaiņas, kā atbalsta izglītojamo līdzdarbību mācību procesā gan satura, gan formu izvēlē. E. Teilors pārmaiņu mācību procesā izvirzīja trīs pa-

matkomponentus, kuru realizēšana veicina mācīšanās pārveidošanos: individuālā pieredze, vērtējoša refleksija un dialogs. Individuālā pieredze kā primārā skolēna transformatīvās mācīšanās vide sastāv no katra iepriekšējās pieredzes un no tā, ko viņš piedzīvo klasē. Pieredzei svarīgi ir tas, ko skolotāji stimulē un veido ar darbu klasē, kopā ar skolēniem reflektē gan mācīšanās procesu, gan rezultātu. Tā gan skolēni, gan skolotāji apgūst jaunus priekšstatus par sevi un pasauli.

Starptautisks salīdzinošs pētījums atklāja, ka Rīgas un arī Maskavas 9. un 11., 12. klašu skolēniem kā personīgi nozīmīgs, interesants informācijas avots ir internets, pēc tam – draugi un vecāki. Pēdējās vietās audzēkņu vērtējumā ir mācību grāmata, skolotājs un mācību stunda. Šī pretruna pedagogiskajā procesā būtiski ietekmē skolēnu spēju potenciāla attīstību.

Tādēļ klasē kopā ar vērtīgu saturu tiek veiktas intensīvas, pārdzīvojumu raisošas nodarbības.

Otrs komponents transformatīvās mācīšanās veicināšanā ir vērtējoša refleksija, kas ir nozīmīga mācību procesa pazīme. Svarīgas ir trīs refleksijas formas: saturs (reflektē to, ko uztveram, domājam, jūtam un darām), process (reflektē to, kā izpildām uztveres funkcijas) un priekšnoteikumi (pārlicība, kādēļ uztveram). Priekšnoteikumu refleksija attiecas uz iepriekšpieņemumu, kas ir pamatā skolēnu zināšanām par pasauli un tās izpēti. Tieši šo refleksijas formas lietošanu nepieciešams izmantot biežāk, jo tā saistās ar kognitīvo attīstību. Mācoties par mācīšanu, skolotājiem ir jāsāk ar priekšno-

teikumu refleksiju, lai mācīšanās būtu jēgpilna, tas ir, vairāk pārdomātu to, kādēļ viņi māca, nevis to, kā vai ko viņi māca.

Dialogs ir būtiska vide, kurā notiek pārveidojošā mācīšanās. Ar dialogu tiek demonstrēta pašpieredze un vērtējoša refleksija. Dialogs ir ne tikai viedokļu analīzes un apmaiņas platforma, bet arī komunikācijas, attiecību un uzticēšanās mācīšanās, kas bieži saistīta ar pašatklājumiem un to izvērtēšanu.

Transformatīvo mācību pētnieki konstatējuši, ka sociālā mijiedarbība un dialogs sekmē grupas vienprātības veidošanos dažāda līmeņa lēmumu pieņemšanā. Produktīvam dialogam ir nepieciešami pozitīvi apstākļi – attieksmju, jūtu, īpaši uzticēšanās brīvas izpausmes iespējas, vienlīdzīgas iespējas pildīt dažādas lomas, sapratnes gaisotne jaunu perspektīvu, pierādījumu un argumentu pārbaudei.

E. Teilors novērtē, ka transformatīvās mācīšanās procesā pedagogu uztver kā pamudinātāju, kas tiecas uz līdztiesību ar skolēniem. Kā atzīst pats pētnieks, transformatīvās mācīšanās prakse ir tikai sākumstadijā. To nedrīkst praktizēt bez tālredzīgas plānošanas. Taču tās ir patiesas rūpes par skolēnu situācijas uzlabošanu mācībās, palīdz radīt klases vidi, kas atbalsta personības izaugsmi un sociālās pārmaiņas.

Tātad pārmaiņas, ko 21. gadsimts vieš skolā, ir ļoti dažādas: mainās skolēni un skolotāji. Skola kļūst radošāka, būs vairāk darba prieka kā audzēkņiem, tā pedagogiem. Vecāki būs laimīgāki, pieaugs sabiedrības potenciāls. Ticēsim skolai!

Jums ir viedoklis par šo tēmu? Rakstiet mums: skolasvards@gmail.com
Labāko viedokļu autori saņems balvas - interesantas un noderīgas grāmatas un iespēju apmeklēt Dailes teātra izrādes.

Didaktiskās spēles ķīmijas mācīšanā – kāpēc, kad un cik daudz

Jau vairākus gadu desmitus sabiedrības uzmanības centrā atrodas izglītības kvalitātes paaugstināšanas problēma. Pēdējā laikā vadošie pedagogijas zinātnes speciālisti visā pasaulē saskata šīs problēmas risināšanas iespējas, mērķtiecīgi ieviešot praksē zinātniski pamatotas pedagoģiskās tehnoloģijas.

Terminu «pedagoģiskā tehnoloģija» izmanto, raksturojot zināmā mērā algoritmizētu, sistēmisku un viengabalainu pedagoga darbības sistēmu, kad atsevišķu elementu ieviešanas pēctecība ar lielu varbūtību nosaka vēlama un iepriekš paredzēta mācīšanas un audzināšanas darbības rezultāta sasniegšanu. Ķīmijas mācīšanas tehnoloģija ir mācību priekšmeta satura apguves un izglītojamo sasniegumu vērtēšanas metožu un līdzekļu kopa, kas ir vērsta uz valsts standarta prasību izpildi.

Atšķirībā no mūsdienu automatizētās rūpnieciskās ražošanas, kur rezultāts ir samērā maz atkarīgs no ierindas darba darītāja, pedagoģiskās tehnoloģijas plānoto rezultātu sasniegšanā izšķirošā loma ierādīta skolotāja personības īpašībām un kompetencei. Pašlaik pedagogam ir ne tikai brīvi jāpārvalda ķīmijas kursa saturiskā daļa, mācību darba organizēšanas formas, ķīmijas mācīšanas līdzekļi un metodes, bet ir jāprot savā ikdienas darbā pielietot mūsdienu mācīšanas tehnoloģijas. Tieši tāpēc skolotāju sagatavošanai un tālākizglītibai lielā mērā ir jābūt virzītai uz skolotāja prasmēm konstruēt savu mācīšanas sistēmu.

Izaicinājums pārvarēt rutīnu

Nosacīti visas esošās pedagoģiskās tehnoloģijas, kuras izmanto mācību priekšmeta mācīšanā, var iedalīt divās grupās:

- tehnoloģijas, kas ir vērstas uz pēc iespējas pilnīgāku mācību materiāla apguvi, lai rezultātā skolēns būtu spējīgs to reproducēt;

- tehnoloģijas, kuras ir vērstas uz jaunas pieredzes ieguvu jeb attīstošās tehnoloģijas.

Nekādā gadījumā nenovērtējot neaizvietojoamo zināšanu lomu personības tapšanā, jāatzīmē, ka tieši attīstošo tehnoloģiju izmantošana mācību procesā ļauj pilnā mērā veicināt izglītojamā radošā potenciāla attīstību. Attīstošo pedagoģisko tehnoloģiju apguve ir izaicinājums skolotājam pārvarēt rutīnu savā darbā, nemitīgi attīstīt profesionālās kompetences un maksimāli realizēt savu radošo potenciālu.

Didaktiskā spēle aktivizē meklējumus

Mūsdienu pedagoģiskā procesa pamatā ir optimālu apstākļu radīšana skolēnu dotību attīstībai un prasmei orientēties mainīgajā vidē. Minētie uzdevumi var būt realizēti tikai tad, ja skolēns aktīvi iesaistās izziņas darbībā. Kā rezultāts izglītojamo darbības aktivizēšanai un jaunu paņēmieni meklējumiem ir radusies specifiska pieeja mācību procesa organizēšanai, kuru sauc par didaktiskajām spēlēm.

Metodiski spēles apvieno vairākus problēmpieejas un pētnieciskās pieejas elementus, bet pēc formas – lielā mērā atbilst prasībām, kurām pakļauta

Dr. paed. Mihails Gorskis,
Daugavpils Universitātes asociētais profesors,
Iecavas vidusskolas ķīmijas skolotājs

seminārnodarbību un praktisko nodarbību organizēšana. Pašlaik mācīšanā un audzināšanā didaktiskās spēles plaši izmanto, lai sagatavotu izglītojamās situācijām, kuras vēlāk varētu rasties dzīvē.

Spēle ir viens no universāliem darbības veidiem, kas attīstījies paralēli sabiedrības tapšanai un attīstībai. Dižākie cilvēces un pedagoģiskās domas prāti (Platons, Komenskis, Russo u.c.) ir atzīmējuši, ka spēle ir labākais realitātes izziņas veids, kas pavada katru cilvēku no agras bērnības līdz vecumdienām.

Neliels atskats vēsturē

Ķīmijas mācību procesā didaktiskās spēles izmanto jau krietnu laiku. Pagājušā gadsimta 20. gadu beigās ķīmijas mācīšanas praksē tika iekļautas viktorīnas, kas paplašina izglītojamo redzesloku. Praktiski vienlaikus parādījās arī ķīmijas loto. Tas ļāva ne tikai paaugstināt izglītojamo interesi, bet arī nodrošināt efektīvāku ķīmijas valodas (elementu simboli, vielu ķīmiskās formulas u.c.) apguvi.

Četrdesmitajos gados pedagoģiskajam instrumentārijam pievienojās teatralizēti inscenējumi par ķīmijas tematiku. Tas ļāva iesaistīt ārpusklases darbā salīdzinoši lielāku audzēkņu skaitu.

Nedaudz vēlāk, kad skolotāju un metodiķu uzmanības lokā nonāca mācību procesa organizēšanas formu un metožu daudzveidības problēma, sāka plaši izmantot pasakas,

mīklas, uzdevumus stāstījuma formā un citas verbālās spēles.

Kopš 50. – 60. gadiem visā pasaulē ķīmijas kursa saturā pakāpeniski ieviesti sarežģītāki teorijas elementi. Arī spēļu izmantošanā ķīmijas apguvei krasi mainījās akcenti. Popularitāti ieguva spēles, kuru dalībnieki, aktīvi komunicējot, varēja sacensties savā starpā. Šajā laika posmā radās arī spēles, kas ietvēra sporta elementus.

Tātad sākotnēji spēles ķīmijas mācīšanā tika izmantotas ārpusklases darbā priekšmeta attīstīšanai, bet stundās tika pielietotas epizodiski. Tas tāpēc, ka vairāki skolotāji uzskatīja: laiks, kas ir veltīts spēlei, tiek atņemts no laika, kas būtu jāvelta mācībām, kaut īstenībā abi procesi (spēle un mācību priekšmeta apguve) var norisināties vienlaikus, viens otram netraucējot, un pat vairāk – viens otru papildinot.

Spēle raisa pozitīvas emocijas

Jebkura spēle pēc savas dabas ir brīvprātīgs un relatīvi spontāns darbības veids. Tikai tad, ja skolēns piedalās spēlē brīvprātīgi, dalība šajā procesā var raisīt pozitīvas emocijas: tiek veicināts spēles dalībnieku patstāvīgums un radošā potenciāla attīstība.

Galveno spēles psiholoģisko aspektu nosaka tas, ka tai obligāti jābalstās uz skolēna interesi un prieku. Atmosfērai jābūt jaučiai, dalībniekiem ir jāgūst bauda no pareizām atbildēm. Ir ļoti svarīgi, lai spēlējot tiktu izvirzīti sasniedzami rezultāti, bet paša procesa un piedāvāto materiālu noformējums būtu pievilcīgs, daudzveidīgs un estētiski nevainojams.

Brīva, dabiska gaisotne veicina reflektorisko atmiņu. Tas, kam citos apstākļos skolēns, lai iemācītos piespiedu kārtā, tērētu daudz laika, spēlējoties tiek iegaumēts ātri un it kā nejauši. Spēles attīsta domāšanu, tiek trenēta loģika – analīze, sintēze, vispārināšana, konkretizācija – un citas

darbības. Savā laikā L.Vigotskis formulējis tā saucamo «spēles paradoks»: spēlējot bērns dara to, ko viņš vēlas, bet vienlaikus mācās pakļauties noteikumiem, spēles loģikai un iepriekš pieņemtajiem ierobežojumiem.

Didaktiskajā spēlē ir būtisks sacensību gars, kas ļauj attīstīt skolēnos paškontroles prasmes, aktivizē piedalīšanos spēlē un veicina precīzi ievērot formulētos noteikumus. Uzvara šādā spēlē kalpo par spēcīgu stimulu motivācijas attīstībai. Skolēniem ar vājām izziņas spējām ir ieteicams piedāvāt piedalīties spēlē komandas sastāvā, kur ir lielāka varbūtība uzvarēt. Pozitīvas emocijas, kuras no uzvaras gūst komandas dalībnieki, paaugstina audzēkņu vēlmi darboties, rezultātā aktivizējot viņu iesaisti mācību procesā.

Liela nozīme ir ar jebkuru spēli saistītajiem emocionālajiem brīžiem. Sasniegtais rezultāts ir augsts tikai tad, ja spēles dalībniekiem ir «pirmsstarta drudzis». Taču par daudz palielināta motivācija var izraisīt paaugstinātu uzbudinātību un uztraukumu. Šādos gadījumos pedagogam ir jāmierina dalībnieki, atgādinot viņiem, ka «tā ir tikai spēle».

Didaktisko spēļu iedaļums

Ķīmijas didaktikai veltītajos darbos var atrast dažādas pieejas un visdažādākos kritērijus spēļu grupēšanai pēc atsevišķām pazīmēm.

Viens no spēļu klasifikācijas veidiem ir pēc vietas mācību materiāla apguvē. Spēles var izmantot, lai sniegtu jaunu informāciju, lai trenētu prasmes un nostiprinātu zināšanas vai arī lai izvērtētu audzēkņu sasniegumus mācību materiāla apguvē.

Spēles var grupēt pēc funkcijām mācību procesā. Spēles var izmantot, lai trenētu apgūto, vai arī tās iespējams lietot, lai attīstītu skolēnu radošumu – tādas ir spēles, kas saistās ar nepieciešamību modelēt, imitēt,

organizēt.

Pēc veida, kādā tiek piedāvāts spēles saturs, spēles var būt mutiskas vai saistītas ar saturu sniegumu drukātā (grafiskā) veidā. Tās ir dažādas galda spēles un datorspēles.

Pēc vispārīgās virzības un līdzekļiem, kurus izmanto spēlē, izšķir spēles-vingrinājumus, galda spēles, lomu spēles, lietišķās spēles, sižetu spēles, spēles-atbildes uz jautājumiem u.c.

Spēles var atšķirties pēc procesa ilguma: miniatūras, epizodes vai arī speciāli organizēti svētki. Spēles var būt individuālas, pāru un arī komandu spēles.

Interese par mācību spēlēm pieaug

Jāatzīmē, ka pēdējos gados dažādu iemeslu dēļ pieaugusi interese par spēļu izmantošanas iespējām ķīmijas apguvē. Kaut speciālisti izstrādājuši vairākus didaktiskos materiālus, piemēram, *Mendeļejeva sapnis*, piedāvāto materiālu klāstu un izvēles iespējas ķīmijas mācīšanā pagaidām nevar uzskatīt par apmierinošām. It īpaši trūkst dažāda veida mūsdienīgu didaktisko spēļu elektroniskā formātā, kuras varētu ielādēt ne tikai datorā.

Plānojot jebkuras spēles izmantošanu ķīmijas stundā, ir svarīgi precīzi formulēt sasniedzamo rezultātu. Svarīgi, lai spēle ķīmijas stundā vai ārpusklases darbā būtu nevis spēle spēles pēc, bet dotu taustāmu ieguldījumu skolēnu motivācijas attīstīšanā, palielinātu viņu interesi par ķīmiju, sniegtu savu «pienesumu» zināšanu veidošanā, prasmi nostiprināšanā, attieksmes veidošanā un attīstībā.

Šajā ievadrakstā ir mēģināts ieskicēt kopējo ainu, kas saistīta ar didaktisko spēļu izmantošanu mācību procesā ķīmijas apguvei. Nākamajos rakstos izskatīsim atsevišķus piemērus spēļu izmantošanai konkrētus skolas ķīmijas kursa tematu apguvē.

Spēle kā mācīšanās metode apgūstot angļu valodu

Dace Ozoliņa,
Ziemeļvalstu ģimnāzijas
angļu valodas skolotāja

Riddles (mīklas)		
1	Skolēna vecums	6 – 12 gadi (1. – 4. klase)
2	Starppriekšmetu saikne	Latviešu valoda (mīklas)
3	Spēles mērķi	• Attīsta loģisko domāšanu; • Pilnveido darbu grupās; • Tiek mācītas gramatikas frāzes <i>I like/ I don't like u.c.</i>
4	Spēles noteikumi	• Skolēnus sadala komandās un izlozē, kura komanda sāks pirmā; • Skolotāja izlasa mīklas pirmo rindiņu. Skolēniem ir iespēja savā starpā apspriesties un sniegt tikai vienu atbildi. Ja atbilde ir pareiza, komanda saņem maksimālo punktu skaitu (5 punkti). Ja atbilde nav pareiza, iespēja minēt pāriet otrai komandai. Ja otra komanda uzmin, viņi saņem maksimālo punktu skaitu, ja neuzmin, skolotāja lasa otro mīklas rindiņu, taču šodreiz pie pareizas atbildes, komanda saņem jau par 1 punktu mazāk. Ja arī pēc otrās rindiņas izlasīšanas pareizā atbilde neseko, iespēja minēt pāriet pirmajai komandai u.t.t.; • Komanda, kura būs savākusi visvairāk punktu, būs uzvarējusi.
5	Piezīmes	Visas mīklas, atkarībā no mācītās vielas, skolotājs var izdomāt pats, tādējādi arī kontrolējot grūtības pakāpi. Mīklas veido no 5 rindiņām. Ja pareizā atbilde tiek sniegta pēc pirmās rindiņas izlasīšanas tad komanda saņem 5 punktus, ja pēc otrās, tad – 4, pēc trešās – 3, ceturtās – 2 un piektās – 1. Sarežģītības pakāpi var veidot arī liekot pašiem skolēniem sacerēt mīklas. Tas var būt gan mājas darbs, gan pāru vai grupu darbs stundās.

«Ziemeļvalstu ģimnāzijā strādāju par angļu valodas skolotāju sešus gadus. Gan no iemācītās teorijas, gan iegūtās prakses ir skaidrs, ka skolēnu vecums ir viens no galvenajiem faktoriem mūsu lēmumos, ko un kā mācīt. Cilvēkiem dažādos vecumos ir atšķirīgas vajadzības, zināšanas un prasmes. Tā kā strādāju ar jauniem skolēniem vecumā no sešiem līdz 12 gadiem, tad savā mācīšanas procesā bieži izmantoju dažādas spēles un rotaļas. Tieši šajā vecumā mācīšanai ir jābūt motivējošai, bet tajā pašā laikā – jau trai un aizraujošai, lai radītu audzēkņos vēlmi savas zināšanas pilnveidot. Bērniem patīk atklāt ko jaunu, izmantot savu iztēli un būt radošiem. Spēles ir viena no mācīšanas metodēm, ar kuras palīdzību viņi vieglā un interesantā ceļā apgūst svešvalodu. Patīkami ir apzināties to daudzpusību un efektivitāti, jo ar tām ir iespēja apgūt ne tikai galvenās pamatprasmes, bet arī paplašināt vārdu krājumu un uzlabot gramatiku. Varbūt kaut ko uzspēlējam?»

What am I? (*Kas es esmu?*)

1. I am your best friend. (*Es esmu tavs labākais draugs.*)
2. My house is a kennel. (*Mana māja ir būda.*)
3. I don't like cats. (*Man nepatīk kaķi.*)
4. I can bark. (*Es protu riet.*)
5. I like bones. (*Man patīk kauli.*)

I am a dog.

What am I? (*Kas es esmu?*)

1. I am cold. (*Es esmu auksts.*)
2. I don't like hot places. (*Man nepatīk karstas vietas.*)
3. I can be in different colours. (*Es varu būt dažādās krāsās.*)
4. I am very tasty. (*Es esmu ļoti garšīgs.*)
5. You can eat me. (*Tu vari mani apēst.*)

I am an ice-cream.

What am I? (*Kas es esmu?*)

1. I am white. (*Es esmu balts.*)
2. I only live in winter. (*Es dzīvoju tikai ziemā.*)
3. Children love me. (*Bērni mani mīl.*)
4. One of my body parts is a carrot. (*Viena no manām ķermeņa daļām ir burkāns.*)
5. You can put a pail on my head. (*Tu vari uzlikt spaini uz manas galvas.*)

I am a snow man.

What am I? (*Kas es esmu?*)

1. I am like your second home. (Es esmu kā tavas otrās mājas.)
2. I am full with children. (Es esmu pilna ar bērniem.)
3. I like fun. (Man patīk jautrība.)
4. I like clever children. (Man patīk gudri bērni.)
5. I have got lots of blackboards. (Man ir daudz tāfeles.)

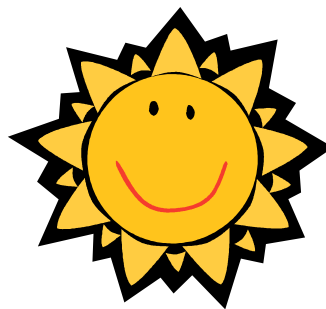
I am a school.

What am I? (*Kas es esmu?*)

1. I am bright and hot. (Es esmu spoža un karsta.)
2. I make people happy. (Es padaru cilvēkus priecīgus.)
3. I make vegetables grow. (Es palīdzu augt augiem.)
4. You can't see me at night. (Tu mani naktī neredzi.)
5. I am in the sky. (Es esmu debesīs.)

I am the sun

What am I? (*Kas es esmu?*)

1. I am usually yellow. (Es parasti esmu dzeltens.)
2. You can taste me. (Tu vari mani nogaršot.)
3. Mice love me. (Pelēm es patīku.)
4. You put me on your sandwiches. (Tu mani liec uz savām sviestmaizēm.)
5. I am made from milk. (Es esmu izgatavots no piena.)

I am a cheese

